

THE GOLDEN CHAIN OF GREAT LENTEN SUNDAYS ՄԵԾ ՊԱՅԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒ ՈՍԿԻ ՇՂԹԱՆ

ARCHBISHOP SHNORK KALOUSTIAN
PATRIARCH OF CONSTANTINOPLE

THE GOLDEN CHAIN OF GREAT LENTEN SUNDAYS

TRANSLATED AND EDITED BY
FATHER ZAVEN ARZOUMANIAN, PHD

Շնորհք Պատրիարք Գալուստեան

ՄԵԾ ՊԱՅԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒ ՈՍԿԻ ՇՂԹԱՆ

Խմբագրեց
Դոկտ. Չաւեն Ա. Քիւյ. Արզումանեան

BURBANK
2015

**ARCHBISHOP SHNORK KALOUSTIAN
PATRIARCH OF CONSTANTINOPLE**

**THE GOLDEN CHAIN
OF
GREAT LENTEN
SUNDAYS**

**TRANSLATED AND EDITED
BY
FATHER ZAVEN ARZOUMANIAN, PHD**

+

**Մ Ե Ճ Պ Ա Յ Զ Ի
Կ Ի Ր Ա Կ Ի Ն Ե Ր Ո Ի
Ո Ս Կ Ի Շ Ղ Թ Ա Ն**

Շնորհք Պատրիարք Գալուստեան

**Խմբագրեց
Դոկտ. Չաւեն Ա. Քիւյ. Արզումանեան**

**Իսթանպուլ
1971**

**Պրպէնք
2015**

**BURBANK
2015**

**DEDICATED TO THE
25TH YEAR OF THE PASSING
OF
Patriarch Shnork Kaloustian
OF BLESSED MEMORY
1913 - 1990**

**Ամենապատիւ Շնորհք Պատրիարքի
Վախճանման
Քսանհինգամեայ Տարելից
1913 - 1990**

**ARCHBISHOP SHNORK KALOUSTIAN
ARMENIAN PATRIARCH OF CONSTANTINOPLE
(1961- 1990)**

DURING THE PONTIFICATE OF
HIS HOLINESS KAREKIN II
SUPREME PATRIARCH AND
CATHOLICOS OF ALL ARMENIANS

BY THE ORDER OF
HIS EMINENCE ARCHBISHOP
HOVNAN DERDERIAN
PRIMATE OF THE WESTERN DIOCESE
OF THE ARMENIAN CHURCH

**THE PUBLICATION OF THIS BOOK WAS
SPONSORED BY**

DAVID & MARGARET MGRUBLIAN

IN MEMORY OF

ARAM ARZOUMANIAN

(1917 - 2005)

ON THE 10TH YEAR OF HIS PASSING

WITH LOVE AND GRATITUDE

**COPYRIGHT © 2015
ZAVEN ARZOUMANIAN
WESTERN DIOCESE OF THE ARMENIAN CHURCH
BURBANK, CALIFORNIA**

WESTERN DIOCESE OF
THE ARMENIAN CHURCH OF NORTH AMERICA

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Տիեզերացի Կենտրոնային Արեւելեան Արեւմտեան Թեմ

HIS EMINENCE ARCHBISHOP HOVNAN DERDERIAN, PRIMATE

The Clergy with Sainly Essence

“The Golden Chain of the Great Lent” is another valuable piece of writing by Patriarch Shnork Kaloustian, first published in 1971. This new edition, meticulously revised by Rev. Archpriest Dr. Zaven Arzoumanian, is being published on the occasion of the 25th anniversary of the Patriarch's passing.

For us, personally, it is an immense pleasure to have this new edition of His Beatitude Archbishop Shnork Kaloustian's “The Golden Chain of the Great Lent.” We have been truly blessed to know him personally. The editor of this book, Rev. Archpriest Dr. Arzoumanian, likewise, remembers his various encounters with His Beatitude. All those who knew the Patriarch can vouch, without hesitation, that he was a clergy with saintly essence. His spirituality and pureness of heart is reflected in all of his writings.

We are grateful to Rev. Archpriest Dr. Arzoumanian for committing himself to this monumental work, through which he pays tribute to the blessed memory of Shnork Patriarch. We are confident that this book will continue to inspire and aspire the devout to follow in the footsteps of our Lord, especially, during the spiritual journey of the Great Lent.

May His Beatitude's memory be blessed forever. Amen.

Archbishop Hovnan Derderian
Primate

September, 2015

TABLE OF CONTENTS

	Page
Primate's Message	7
Preface	9
Foreword	10
Chapter I: About Fasting In General	11
Chapter II: Happiness	24
Chapter III: The Loss of Paradise	27
Chapter IV: The Return	33
Chapter V: Waste	38
Chapter VI: The Elder Prodigal	43
Chapter VII: Economy and Material Wealth	47
Chapter VIII: Prayer	52
Chapter IX: The Mystery of the Second Coming of Christ	60

THE GOLDEN CHAIN OF GREAT LENTEN SUNDAYS

ARCHBISHOP SHNORK KALOUSTIAN
PATRIARCH OF CONSTANTINOPLE

Translated and Edited by Father Zaven Arzoumanian, PhD

PREFACE

The Armenian Church has unique characteristics that distinguish itself from other churches by certain authenticity. Among the many of such qualities, are the proper names given to the **Lenten Sundays**, versus the numerical distribution by sister churches. The Armenian Church qualifies the six Sundays of Lent with their proper names as follows: Sunday of **Good Living**, the **Expulsion**, the **Prodigal Son**, the **Steward**, the **Unjust Judge**, and the **Advent**. Each of those names, borrowed from the New Testament, assumes the purpose of Great Lent and together they comprise a magnificent completion.

Many years ago we started writing about this subject, and some of the articles appeared in *The Armenian Church*, the official monthly of the Eastern Diocese of America, beginning from the March issue of 1952. The present publication for sure has very little to do with those earlier writings, being entirely a revised and new composition. Furthermore, a series of similar articles appeared in the 1971 February and March issues of *Marmara Daily* in Istanbul, titled “*Great Lenten Meditations*” that are mostly incorporated in the present publication. Our wish was to gather the scattered articles under one umbrella with some additions and deletions, and present this book for the sake of the edification of our church members.

We are well aware that readership in general, particularly religious books, has been in deep regress among the Diaspora Armenians. Nevertheless, if it serves the purpose among the least amount of people, we still think the time we dedicated will be worth it, time we usually steal from our period of rest.

Archbishop Shnork Kaloustian
Patriarch of Constantinople

FOREWORD BY THE EDITOR

His Beatitude, the late **Archbishop Shnork Kaloustian, Patriarch of Constantinople (1962-1990)**, has left a rich legacy including this valuable work where he has traced the roots of religious piety, explored through the *“Chain of Lenten Sundays.”* Here, the venerable Patriarch has skillfully combined deep piety from Biblical insight down to the Armenian Church worship in a wide scope, meticulously analyzing all phases of fasting, repentance, and especially the social behavior of the faithful. His aim reflects the moral attitude of the faithful in terms of edification rather than formal fasting. His mainstream teaching has been very clear: moral fasting in its higher quality against the formal and outward fasting, if achieved by acts of benevolence from the least kind to greater options. Otherwise, formality alone, even faithfully calculated, remains religiously worthless.

Each of the **six Sundays** in Great Lent offers an excellent lesson right from the source, the Gospel of Christ, based on significant parables, each unique in its kind, and blended together with religious and ethical, spiritual and moral aspirations. Fasting in its right application has healing power, if accompanied with prayers addressed to God alone, and not in reference to men for showing.

We are indebted to the late Patriarch for his inspiring book, highly educational, published once only in Armenian in 1971. It was my wish to edit and translate the volume in his memory on the 25th year of his passing, on this Centennial year of the Armenian Genocide of 1915.

Fr. Zaven Arzoumanian

CHAPTER ONE

+

ABOUT FASTING IN GENERAL

*“Yet even now, says the Lord,
return to me with all your heart with fasting,
with weeping, and with mourning”*

(Joel 2:12)

THE PRESENT STATE OF FASTING

Fasting is observed by three monotheistic religions: Judaism, Christianity, and Islam. It is in Christianity that Fasting has assumed supreme importance since the Middle Ages, reaching its peak in its most strict observance. In those ancient times, fasting was not merely a canon written in church calendars, nor was it a matter of self-conscience; rather, it was church regulated canon law in its most strict application, both in the West and in the East, dictated for all Christian individuals collectively. As early as 350 AD there was a special canon adopted at the Church Council of Gangra, where article 20 said: *“A healthy adult man bearing the name of a Christian, but fails to observe fasting for forty days, shall be anathematized.”*

At present regrettably fasting has dropped dramatically in churches and among individual Christians. The deep regress in the West began at the end of the Middle Ages, and continues its decadence down to our days. Initially, for reasons of building activities and during civil wars, the Popes of Rome gave permission to the families of the nobles to feel free from fasting in order monetary funds could be accumulated to benefit the Holy See of Rome. During the 16th century Renaissance, the drop was felt even more, especially when simultaneously the Protestant movement came into being which entirely abandoned the obligation. The secular wave in our present time engulfed the society and gave priority to freedom, revolution, and disbelief, leading to apathy, thus collapsing the initial faith for fasting. Thank God, we still cling to the

remnant of this religious obligation, albeit in its weakest and somehow superficial manner.

Regrettably, some 35 years ago, the Armenian Church came to the point of declaring that “life has resolved the fasting problem,” while discussing the “Reformation of the Church” in general. In spite of the fact, however, fasting can never fade away completely as long as the faithful believe in prayer, repentance, and Holy Communion, thus upholding the value of religious life as a priority. Even though some theologians, devoid of God’s Holy Spirit, may declare that “God is dead,” and millions of people may deny God’s existence, it will never happen that God’s providence will cease altogether. The case is the same with fasting.

WHAT IS FASTING?

The present generation may think that fasting is “to refrain from eating meat, egg, and dairy products.” This idea, we must say, is a recent one and does not reflect the original purpose of fasting. According to the Holy Bible fasting is a period of sorrow and mourning, self-deprivation from certain food, self-punishment, and staying away from all kinds of pleasure. Bear in mind that fasting and pleasure are opposites, and life in exchange, fasting and then playing poker or dancing alternately, will simply erase the significance of religious fasting altogether.

Initially fasting applied also weeping and mourning, tearing clothes, beating the chest and sitting on ashes. An example from the Bible is seen when David saw the tragic death of Saul and Jonathan, followed by the deadly defeat of Israel, he and his household “*tore their garments, beat their chests and wept, fasting until evening*” (2 Kings 1:12).

PRAYING

Fasting goes always hand in hand with prayer as we read in the Bible that recommends both to offer together. In Tobit 12:8 we read, “*It is good to pray while fasting,*” and in Mathew 17:20 it is stated that “*this kind of demon is cast only by prayer and fasting.*”

Fasting was also observed for a certain purpose and for its successful conclusion, like Queen Esther who decided, against royal orders, to appear before the king at the risk of her life, asking her peoples' salvation. She asked for people to fast, saying: *"Go, gather all the Jews to be found in Susa, and hold a fast on my behalf, and neither eat nor drink for three days, night and day"* (Esther 4:16).

REPENTANCE

Gradually fasting applied repentance in the format of church worship. The initial connection comes from the people of Nineveh, who heard from Prophet Jonah that their city would destroy because of their iniquity. They believed in what God told them, and wore sackcloth all of them, from the rich down to the common citizen. Hearing this, the king stepped down from his throne, changed his royal outfit, wore the sackcloth, and sat on ashes. He announced that all men shall fast, and shall cry to God wholeheartedly to return from their sinful ways so that God may change his mind and save their city (Jonah 3:5). As for our present day habit of not eating meat and related food, we find the first reference in the *Book of Daniel* where it says: *"I, Daniel, mourned for three days and refrained from eating rich food, meat and wine, and did not anoint myself during those three weeks"* (Dan. 10:3).

LEADING NAMES IN THE OLD TESTAMENT

Moses, the greatest Prophet in the Old Testament, stands out as the man who observed fasting for the first time: *"And Moses faced the Lord for forty days and forty nights on Mount Sinai, neither eating bread nor drinking water"* (Exodus 34:28). The same we know about Prophet Elijah, who observed fasting forty days (3 Kings 19:8). King David did fast to save his illegitimate son's life but it was not possible (2 Kings 12:16). Judith, a hero among the Jews, kept fasting all the years of her life (Judith 8:5). Nehemiah who rebuilt the walls of Jerusalem after the Exile, seeing the misfortune of his people and the burned city, fell on his face and wept, mourned for days and observed fasting, constantly praying before the Lord God (Neh. 1:4). Prophetess Anna who saw the Savior in her last days in life, would

not leave the temple but remained there and worshiped day and night (Luke 2:37).

IN THE NEW TESTAMENT

In the more luminous midst of the New Testament, fasting continues to be observed, first and foremost, by Our Savior Jesus Christ. Following His Baptism in Jordan, Jesus filled with the Holy Spirit went to the wilderness to be tempted by Satan. He neither ate nor drank while there, as we read in the Gospel of Luke (4:1-2). The church recognized the initiative as a divine ordinance for the sake of men's salvation, following His Baptism, Sufferings, Crucifixion, and Death on the cross. While Jesus observed fasting, it was not because He needed repentance, but only for the sake of the salvation of humankind. It was the best way to instruct and reveal the significance of fasting.

Singing our church hymns we become aware of the need of repentance, such as, *"This day the Second Adam (Christ) observing the fasting redeemed the debt of those who ate from the forbidden fruit."* Also, *"Like the Savior's fasting for forty days, for the church too, fasting during the forty days of Lent will be worthy to attain the heavenly joy with the One who rose from the dead"*. He became the example for His followers both in fasting and in being Baptized, thus establishing both Sacraments of Baptism and Repentance.

THE TEACHINGS OF JESUS AND THE APOSTLES ON FASTING

The **Sermon on the Mount** is the main source of religious and moral issues where fasting has an important place. Jesus said, *"When fasting, do not be like the hypocrites with sad faces who show themselves as if they are observing it seriously. I tell you their reward is just that. But, when you fast anoint your head, wash your face, so that you do not show others that you are fasting. Do it privately and the invisible Father will see all secrets, and will reward you"*. (Math. 6:16-18). Jesus instructs us in His words how and in what spirit we shall observe fasting.

At one point, the Pharisees objected Jesus' attitude that He and his disciples were not fasting like they and John's disciples did. The objection was not wrong altogether; in fact, Jesus and His disciples did not fast, but above all, their entire life was in fact dedication and fasting. They were living on alms given by their followers while walking from town to town, and whatever they had, they ate. They had no choice. They even ate the raw wheat crushing in their palms while passing through the fields (Luke 6:1). Nonetheless, Jesus answered them saying, "*can you expect fasting from those who are at a wedding when the groom is with them? But the time will come when the groom will be taken away, and then they shall fast*" (Luke 5:33-35). That was a prediction that His followers will definitely fast after His death.

FASTING IN THE CHURCH

We realize that the church observed fasting after the Ascension of Christ with no specific rules and daily obligation. We also can say that fasting is a private decision based on spiritual need, whether individually or collectively. Accordingly, the first official fasting that we know began in Antioch, the second center of early Christianity next to Jerusalem. We read in the Acts of the Apostles that in Antioch the so called "*prophets and teachers,*" while praying, the Holy Spirit told them to select Barnabas and Saul (Paul) to serve the church; so they prayed with fasting. Then they ordained them before dismissing (Acts 13:2-3).

Later, the same did Paul and Barnabas who ordained priests to serve the Lord by fasting and praying. When Paul was asked about his Christian activities, he always stated that he "*was obligated to stay hungry and thirsty*" (2 Cor. 6:5). The basis of fasting therefore is purely Biblical making the order mandatory if true Christianity is to be practiced, not only during Lent, but during the entire year as fasting literally or not becomes the moral obligation of the believer.

THE GREAT LENT

The forty days of Lent has its origin in Christ's fasting in the wilderness for forty days. Since physically it is impossible to stay

without nutrition day and night, the church has ordained specified meals, one meal per day, for the period of Great Lent. It is specified as “*Great*,” in comparison with the shorter fasting days, preceding the major tabernacle feasts of the year. The aim of the Great Lent is to give ample time for the faithful to prepare themselves for the forthcoming Holy Week and Easter, and worthily receive Holy Communion.

No mention is made in the ancient literature prior to the 4th century regarding the forty days lent. Only the church historian Tertullian at the end of 2nd and at the dawn of the 3rd wrote about a heresy called *Montanus*, which kept fasting two weeks before Easter, while the orthodox Christians fasted only one or two days the most, prior to Easter. The canon of the church comes from the First Council of Nicaea in 325 AD, which formulated the 5th canon and designated it as “*The Forty Days*.” Patriarch Athanasius of Alexandria was the first who in 330 AD ordered 40-day fasting prior to Holy Week. Next, in the “*Canons of the Apostles*,” at the end of the 4th century, article 8 specifies, “*The Apostles determined 40 days to stay away from doing iniquity, from food and sinful conduct, prior to the Savior’s sufferings, and then commemorate His sufferings, the Easter and the Resurrection*” (Book of Canon Law, p. 32).

THE FOLLOWING CENTURIES

The 5th century historian Socrates reports some Christians during Lent do not eat meat, but some eat fish and poultry. It is also said that the timing is specified, that is, to fast until 3 o’clock in the afternoon, after which they were permitted to eat anything they wished. In the other extreme, some ascetics ate only once or twice every week, while commonly they ate once per day, staying away from the meat and the wine. Not until the 7th to 8th centuries, Christians began to specify between the dairy products and the meat, to eat egg and drink milk, added with water.

Pope Gregory the Great of Rome at the dawn of the 7th century made it official for the first time and wrote to the “*first Bishop of England Augustine, stating that during Lent we do not eat any animal products, meat, milk, cheese, egg and the rest*”. This

ordinance became official and accepted both in the West and the East, but in the Middle Ages allowances were made in the West to reduce fasting to gradual abandonment with the endorsement in recent times of Vatican II, some fifty years ago. In the East, fasting remained more or less strict, but eventually the church allowed to remove the restriction. In the Armenian Church calendar 158 fasting days are specified, including the 40 days in Great Lent. Exactly half the remaining 59 days comprise 11 Eve of the Feast fasting days, and 59 days are distributed in Wednesdays and Fridays fasting days. This of course does not mean that our faithful fast accordingly. They may wait until Great Lent to do so.

THE PURPOSE OF FASTING

Why observe it? The answer depends on the value of our religious status. To make it easier to understand, the comparison of illness and the diet prescribed for it is very similar to our sins and the fasting, since whatever is illness for the body, sin is the same for the soul. We can even say that sin is the illness of the soul, as illness is the sin of the body. Both require a remedy, the first requires fasting and repentance, and the second diet and physical care. We know that the physician prescribes for his patient either medicine or diet, may be both of them together. Some patients are cured by strict diet, such as, the diabetic who should watch what he eats. The same applies to sin. Sins are destructive if not controlled. To eat must have its limits, including one's appetite,

On the other side of the coin, lust remains one of the deadly sins if abused. It is necessary and blessed for procreation, but beyond that, it becomes fornication, a leading sin in Christianity. We know how much this relationship is deteriorated in today's society. The body instead of being directed by the rational man has become the victim of vice and sinful behavior. Gluttony likewise, is sin in the exaggeration of normal eating that yields physical problems and spiritual downfall.

The only control of all these is to observe fasting that can regulate various appetites in physical and moral life. That is why St. Paul says in the Letter to the Galatians, *"I tell you, follow the Spirit*

and shun being the slaves of your lusts, because the body desires the opposite what the spirit desires, and the Spirit desires things opposite to the body” (Gal. 5:17). The purpose of fasting is therefore to strengthen the spiritual life, at the cost of weakening the desires of our pleasure.

THE PUNITIVE ELEMENT

Repentance includes the element of self-punishment as a result of the pain caused by a sinful act, the greatest act severing us from God that needs contrition and sincere sorry. Fasting and repentance are the only way of gaining God’s mercy and grace whereby we may recover from our fall. We know that certain illnesses are terminal and deadly, unless they are cured when diagnosed before it is too late. Likewise, we commit sins called “deadly sins” because they kill within us moral consciousness, human dignity, and good character. When those are lost, then the human being ceases to be “human” in its essence. Certainly, what makes the difference between the animal and the human being is the human’s moral consciousness, and his ability to recognize and appeal to God. The remedy is to “live thoroughly” the Great Lent as a divine gift and time in life for spiritual awakening through fasting and repentance.

We also realize that diet is not the healer in itself; it is the natural resources of the body that heal, such as the blood which is under constant control. Medicine and dieting are simply preventive for the growth of the illness. The same is with religiously fasting, but for sure, it is not that it absolves our sins; it is God alone who pardons us. The ceremonial repentance after fasting can only help God stay closer to us in times of need. Further, contrition, penitence, and prayer are one unit through which God’s healing power affects Christian believers, as says Saint Augustine of Africa, *“Fasting cleanses the spirit, enlightens the mind, keeps the balance of our good and bad habits and desires, disperses the clouds of our secular desires, extinguishes the sexual burning, and instead advances abstinence under the light of justice.”*

THE BENEFITS OF FASTING

To reap the benefits of fasting, the invitation of Prophet Joel some 2500 years ago, tells us to turn back to the Lord God wholeheartedly by fasting, weeping, and mourning, an invitation addressed to all generations who had the misfortune to separate themselves from God. Our present generation has done just that, to keep a distance between God a hundred times as much, as if permanently, in deed, in technology and in impiety, neglecting the “*return*” by way of “*repentance and sorrow wholeheartedly.*” They arrogantly have neglected the benefits of fasting and praying one way or another. The following are the benefits of the Great Lent.

There is always goodness out of pious fasting, except if some ignorantly consider those benefits as the purpose of fasting. We know that the wheat and the weed grow together and that the weed is not altogether useless, herds are fed by it. At the same time, no one cultivates wheat to reap the weed. The apricot comes with its seed which is useful to a certain extent, but nobody grows the tree to get the seed. Fasting has its benefits, such as, physical well being, allowing less accumulation of fat in the various parts of the body which otherwise could affect the heart from regular circulation. In fact, controlled fasting, prescribed by the church calendar will help maintain health and physical shape, but if in reverse, fasting aims at losing fat, it stands void of religious value.

Fasting has another good effect that of strengthening one’s will. Will has central role in our spiritual and moral life. A strong will can overcome weak decisions, and the person observing fasting will feel stronger in pursuing moral ideals with no pressure from outside. Goodwill getting stronger, our mind and our time will definitely yield more fruit. On the reverse, how much waste and confusion will there be because of the lack of goodwill. Here again the purpose must be purely religious and not expedient. Free will and goodwill must be distinguished, and harmony should be our way to true repentance.

TODAY'S FASTING HABIT

At present, when fasting, we try to refrain from eating meat and dairy products. This being the case, many, not necessarily for religious purposes, declare themselves vegetarians; they only eat vegetables all year around, and obviously do not claim they are fasting. There is no connection between the two. Generally, the present age does not find or prepare food for fasting, especially when the Roman Catholic Church has eliminated the mandatory fasting, except for Good Friday. Therefore, what we should do about it? We have to listen to what the Lord Jesus says.

Jesus said after His departure from this world His followers shall observe fasting (Math. 9:15; Mark 2:20; Luke 5:35). This meant that all those who can fast and find spiritual relief, without delusion, should continue doing it, and God shall accept their wishes. We recommend for those who do not find it practical, and cannot find spiritual satisfaction, the following options.

1. To eat one meal a day, meat or/and vegetables, dairy products, with no exaggerations of side dishes. This may be a considerable deprivation for those who are used to eating three times a day, and in addition, unlimited and unscheduled desserts and more.
2. Those who are unable to eat one meal a day for health reasons, they may resume the three meals but always in moderation, depriving themselves from sweets and pastries.
3. To refrain during Lent using alcoholic beverages completely.
4. To stay away from attending theatres and movies, dances and banquets, as also watching the television constantly for pleasure.

MORAL FASTING

More important is the behavioral and moral fasting. If on the surface the food is the “formal” basis of fasting, abstinence from vices immoral conduct and actions is its essence. The following are some of those actions.

1. Addiction, fury, and rage are the first to abstain during Lent. Of course, one does not have to wait until Great Lent for it. All three vices not only hurt one's livelihood and the pocket, they also disturb one's spiritual and mental balance. When found among parents, those vices definitely affect their children, and break families apart. Forget about how these people can even fast, when their capacity of normal thinking is already in jeopardy, due to their excessive alcohol and addiction of drugs. Moral behavior including gambling, smoking, horseracing, all together need a resolution to react, not on the first day of the year which is superficial, but definitely during the Great Lent with the blessings of the church through weekly worship services on Sundays, Wednesdays, and Fridays.
2. Refrain from foul language and vulgar vocabulary, gossip, lying, and cursing that damages human dignity both ways, they hurt the one who utters them, and the one who gets insulted. Refrain from complaining in despair that kills our spiritual vitality and affects those around us. In addition, moral fasting requires an effort to fight hatred and jealousy, fraudulent actions, and treason, all of them can only be healed as we find ourselves closer to God and not nesting those vices in our hearts and let them grow.
3. The above being the "*don'ts*" as negative in their nature and application, there are also positive ways of behaving as the best way of fasting during the entire year; they are the "*do's*." Positive attitude with positive actions are the most lasting of the benefits for the person and the society. At the top are the actions of benevolence, on a larger or smaller scale, expressing our love and tender care for others, even at the cost of financial assistance. This category implies giving with no further expectations in return. Basically, it requires voluntary assistance to community needs, schools and churches, families and the needy. The core of those actions is to deprive oneself from excessive lifestyle and help the needs of the others instead.

4. If monetary help is difficult to offer, giving time and labor voluntarily as service to the community, such as visiting the sick in the hospitals, and those in prisons, in orphanages, and old-age homes. These are equally valuable and practical ways to replace fasting from the standard diets of the meat or the dairy products.
5. Goodwill toward men is another option to apply fasting, such as to show kindness to the elderly when traveling, offering them priority of seat and comfort, or even paying their ways if necessary, always refraining from so called rights and privileges, sacrificing the ego and showing humility. These are more permanent than monetary help since they uphold the helper and gratify the receiver. Such attitude brightens the spirit of fasting and leads men to a purposeful life.
6. Our conclusion we like to borrow from the book of Prophet Isaiah, where God tells us through the Prophet what kind of fasting it is that God wants. Here the people of God complaining God were saying, *“why do we fast, but you do not see? Why humble ourselves, but you do not notice?”* The Lord answered saying:

PROPHET ISAIAH

(58: 3-11)

“Look you serve your own interest on your fast day, and oppress all your workers. Look you fast only to quarrel and to fight, and to strike with a wicked fist. Such fasting as you do today will not make your voice heard on high. Is such the fast that I choose, a day to humble oneself? Is it to bow down the head like a bulrush, and to lie in sackcloth and ashes? Will you call this a fast, a day acceptable to the Lord?

Is not this the fast that I choose: to loose the bonds of injustice, to undo the thongs of the yoke, to let the oppressed go free, and to break every yoke? Is it not to share your bread with the hungry, and bring the homeless poor into your house; when

you see the naked, to cover them, and not to hide yourself from your own kin?

Then your light shall break forth like the dawn, and your healing shall spring up quickly; your vindicator shall go before you, the glory of the Lord shall be your rear guard. Then you shall call, and the Lord will answer, you shall cry for help, and he will say, here I am. If you remove the yoke from among you, the pointing of the finger, the speaking of evil, if you offer your food to the hungry and satisfy the needs of the afflicted, then your light shall rise in the darkness, and your gloom be like the noonday.

The Lord will guide you continually, and satisfy your needs in parched places, and make your bones strong; and you shall be like a watered garden, like a spring of water whose waters never fail.” (Isaiah 58: 3-11).

CHAPTER TWO

HAPPINESS

THE LOST, BUT THE UNSPOILED HUMAN HERITAGE FIRST SUNDAY OF LENT

“There was joyful life, with happiness and not sadness”

Sunday’s Hymn

HAPPINESS FIRST

It is significant that Great Lent with repentance and fasting has its beginning in **happiness**, to simply remind that men were born happy human beings heading to a happy destiny. The Great Lent, on the other hand, will also remind us why and how mankind has lost that happiness, trying to show step by step the means to gain it back. The typical designation in Armenian is *parequentan*, meaning “good living” which is applied to the first Sunday of the Great Lent emphasizing its “greatness,” due to the length of 40-day period, and the most important before Easter. The term applies to be happy for the “last time” before entering the period of Lent, marking the first Sunday among the six succeeding Sundays.

The good living is of course the remembrance of man’s original happiness when created by God, namely the life in paradise of both Adam and Eve. This is clearly shaped in the hymn of the first Sunday, especially in the first two stanzas of the main hymn, whereas the same life in paradise is described in the Bible in picturesque words: *“The Lord God planted a garden in Eden and placed the first man in it. There He planted also the Tree of Life as well as the tree of knowledge of good and evil. A river flowed in Eden and irrigated the garden, and the Lord God put both the man and woman He created in the garden, where Adam and Eve were staying naked without shame.”* (Gen. Chapter 2).

WHAT IS HAPPINESS?

The answer is countless, and most of the time controversial. Whatever is happiness for someone can be misfortune for another. Some are happy when gambling, drinking, or wasting their time wandering around. Others find such life most unfortunate, and some find happiness in daily labor, working steadily, and yet others find it in laziness, staying idle and doing nothing. In our opinion, the best definition of happiness comes from children who are happy when not hungry, busy with their toys, and have no pain. All children are the same in this respect, with no preference what toy they have. Give them a stick and a pile of sand and they will be happy.

Happiness grows with the child, as physical and intellectual demands moves him forward as an adult to a degree when he experiences a difference between happiness and disappointment. Finally, as an older man the same child feels physical weakness and the absence of the bird flying happily on the tree of his life in his childhood days. It all depends on how much degenerated appetites and artificial needs interfere in life and cause the loss of the original happiness.

Presently many vices, such as smoking, excessive amount of coffee, gambling, movies, and the like, are predominant in our society and are a daily pleasure for many, along with gluttony. All combined, definitely cause health problems and never lead to happiness. On the contrary, they cause financial collapse, bankruptcy, leading to an undignified and unqualified life.

There is no doubt that people well versed with the outside nature, lived with harmony in the midst of many odds. They were the happy people like the primitive peasants who shared the field and the irrigation, or the shepherds who in simplicity watched over the flock and worked in the healthy outside world. They were the happy people. As times changed, people became sophisticated and demanding. Receiving less than what they expected, gradually happiness slipped away from their daily life. Thus, happiness becomes relative, based on peoples' wishes, appetites, and demands. The only

control would be their positive and productive behavior to keep the balance.

Nations formed on a larger scale from the depth of the centuries, and intolerance dominated among them in immense measures. Happiness has turned into competition and into fake *civilization*, and sometimes in their most detestable form, resulting in catastrophic confrontations. Happiness nowadays is a victim and hostage rather than a victor. This Sunday our church invites the faithful to regain the lost happiness, no matter how difficult or impossible it is to save it from the claws of that same *civilization*. Next Sunday's message will tell us why and how people have lost their happiness.

CHAPTER THREE

+

THE LOSS OF PARADISE

**SIN IS THE SOURCE OF ALL EVIL
THE ROOT OF OUR UNHAPPINESS
SECOND SUNDAY OF LENT**

“Eating from the fruit, they tasted the grief of sin and death”
(Sunday’s Hymn)

FALL OF THE FIRST MAN

The Second Sunday of Great Lent is named after the tragic fall of the first man, reminding us of the expulsion of Adam and Eve from paradise. This Sunday’s hymn is the reflection of that tragedy, based on Biblical events that read as follows. When God created man, He placed him in paradise advising him *“To eat from all the fruits planted in paradise, except for the ones from the tree of knowledge of the good and evil, because the day you taste from the forbidden tree, for sure you will die.”* We know the story of the serpent deceiving Eve and telling her the opposite that eating from the forbidden fruit the eyes of both Adam and Eve will open and not die.

Eve tasted from the forbidden fruit, and gave it to Adam who also ate from it. Then the eyes of both opened and realized they were naked. They covered themselves with fig leaves. They heard the voice of God the Lord who was walking in paradise, as the two, Adam and Eve, hid themselves behind the trees. God called Adam and said: *“where are you?”* He replied saying, *“I heard your voice and was afraid, because I was naked.”* God said, *“Who told you were naked? Did you eat from the forbidden fruit?”* Adam replied, *“The woman you gave me, she gave me the fruit and I ate.”* God questioned Eve, and she said the serpent had deceived her.

IT IS OUR STORY

The story of Adam and Eve is our story, each one of us, repeating in our daily lives. No one has not experienced “the hour of temptation” exactly the way Adam and Eve did. Who ever was not attracted by the “forbidden fruit?” Is there one who has not heard the inner voice telling him “don’t be afraid, eat and you will grow to be wise, your eyes will open and you will gain experience?” Who is the one who has not extended his hand to get “the forbidden fruit” and give it to others? Sins have always their accomplices.

Beyond all these, everyone has felt that his eyes were opened, realizing he was naked from his innocence he cherished earlier, but now lost already. Who is the one who has not evaded from the watchful eyes of his parents and sincere friends? Who has not abandoned his church and religion where God sees his “nakedness?” Many similar questions are most usual in today’s society, church communities and elsewhere. These are not Biblical stories any longer; they are contemporary and daily realities behind human beings, living and working men and women, me and you, all of us together. Together we should recite **St. Nersess Shnorhali’s** prayer: *“I stole sin and found the loss; I dug my own grave,”* and repeat with the Psalmist: *“All went astray together and perished.”*

There is further the truth in the designation of all men as “sons of Adam” with the guilt of blaming always the other for our fall. How many of us, including myself, can show courage and admit our fault, instead of blaming others? It refers back to Satan, as we commonly say, it was Satan who deceived me, or this man or that woman who led me astray, while I was on the right track.

WHAT IS THE FORBIDDEN FRUIT?

We are curious to know what do the “fruit” and the “serpent” represent beyond Adam and Eve? The answer is detected in the two supernatural trees planted in Eden, *“the Tree of Life”* and *“the Tree of the knowledge of good and evil.”* Adam and Eve were permitted to eat from all the trees, including from the Tree of Life, but strictly excluding the fruit from the tree of Knowledge of the good and evil.

Those trees represent God's commandments distributed in two groups, the **positive** and the **negative** commandments.

The first group ordered *"You shall love your God with all your heart and mind; you shall love your friend as yourself,"* and many others telling us to behave good, merciful and lover of peace, mainly *"To treat others the same way you wish them treat you."* Such positive commandments surely mean to eat from the Tree of Life, leading to eternal joy. They keep our internal peace of mind and soul, extending the years of our lives on earth.

The second group, the tree of the knowledge of the good and the evil, represent the negative commandments with the imperative "don't do it", such as *"do not commit adultery, do not kill, do not lie, do not worship God other than me, do not treat others the way you don't want them to treat you."* These fruits we shall not eat, if we do, we shall die morally, and sometimes physically. Sin, therefore, is an action taken against those commandments, and ultimately against God, who prohibits, in one direction, and advises in the other, not for the sake of His demands, on the contrary, for telling men that sin is harmful and deadly for men who are created by Him in the first place. Like a father, God knows what is harmful to his sons and what is good, and advises them accordingly.

Given sin and its victims, each has its inherent punishment, such as those who are after women, addicted to gambling, to drugs and alcohol, they at the end will be punished by staying penniless, wasting their money, hurting their health, beyond their moral fall that will be catastrophic and final. The respect they had before will die with them. Above else, to commit sin knowingly is an insult against God's wisdom, disobedience to His will, and ignorance for His love. When God says, His words are infallible and absolute truth, they are of course for those who abide by His Word, the Holy Bible. The Light created at the beginning, when God said, *"Let there be light,"* a universal creation had taken place that should repeat itself in peoples' lives, on one condition, **with the cooperation of men with God**. There always stands the confirmed truth: **life on earth can enjoy the First Creation continuously and blissfully, without God's**

compulsion, since He created men with free will, and it is up to him to make the choices.

Furthermore, to ignore what God says, and neglect His commandments, simply means to supersede God and His wisdom, making the greatest sin of pretense, for which Adam and Eve, and their successors are liable to be punished. By a simple analysis, we admit that God's commandments reflect the quality of human capabilities and conscientious actions. They both stand on the same level, if correct and continuous relation between the Creator and men is maintained. Don't we all agree that lie, adultery, false accusation, and the like, are harmful to the individual and the society? To look for lukewarm and accommodating answers to such questions and evade the mandatory, leads to sophism.

THE HEREDITARY SIDE OF THE SIN

We all know that evil weighs much too heavier in the society and in this world than the good. Why is it that despite people's willingness and ability to choose between the evil and the good, evil is so much spread all over, immeasurably too much, and good is so much limited? Why is it that concurrent with advanced civilization evil increases and good decreases? Obviously, we cannot answer all such questions. There is however in the Christian theology the "original sin" which goes parallel with "hereditary sin."

Scientifically, *hereditary* suggests blood inheritance from generation to generation, transferring to their children health or disease, talents or certain abilities in arts and trade. The same way good and bad conduct is also inherited, virtues and habits are the most obvious. The Bible says men's moral inclinations are contaminated from its source, as we read in the Book of Genesis, "*Human mind is inclined toward evil from childhood*" (Gen. 8:21), meaning that a person's mind is set for doing evil from his childhood. This is an awful statement indeed. Again, the Book of Psalms says, "*In iniquity my mother carried me in her womb.*" Even Jesus did not hesitate saying "*This generation is evil and adulterous,*" a statement fitting to all generations.

The water is not pure from its source, which **Saint Paul the Apostle** used it as the foundation of his doctrine of salvation, and which later St. Augustine and Calvin developed. Paul said in his Letter to the Romans, *“Through one man sin entered the world, and through sin death entered the world”* (Rom. 5:12). The Apostle goes on saying, *“Because of one person’s sin, all were condemned, and, due to disobedience, many more became sinners.”* Thus, the Bible and human experience agree that ALL men cherish evil and ignore good. How did this happen, and how did it enter men’s desires and imagination if the creation of God was only good? The answer is much too simplified in the Bible: it was the *“serpent.”*

Certainly evil and its effects are realities in our lives to watch carefully, the prime example of which is given in the Book of Genesis, so simple and comprehensible. The serpent is the most detestable animal men hate to see. For the first man it was the same which disturbed his life while living in the caves. This is how when God created everything known and declared by Him as GOOD, He mentioned the EVIL, later known as Satan, the source of all misfortunes. It was not an existential phenomenon; it was the absence of good, purely by the choice of the free will.

The last question is this. Because the first man sinned, all signs of evil remained in his sinful nature. The percentage of natural disasters, earthquake, fire, flood, are very insignificant compared with wars and persecutions, injustice and all kinds of social violations. The latter stand as the real provocation for SIN, and for all times, compared with the natural disasters, because the free will is the force behind all such catastrophes. Here again goodwill and free will must compromise to attain God’s plans made for us. To avoid the choice is treacherous.

HOPE, GOD’S PROMISE

This Sunday’s message reminds us of the tragedy of the first man and woman who disobeyed God’s will and His rules, this very action is translating into sin that separates us from the source of happiness, from our Creator. The story of paradise reminds us that every sin has its built-in punishment, such as every microbe has its

own poison that hurts the body and leads to eventual death. The same is true in comparing sin with the soul, when sin is committed it jeopardizes, degenerates, and kills the intelligence of man and his inner potentials. Science has invented medicine to fight illness; the question is, what are the possibilities to prevent sin and evil with their destructive results?

God in His providence has provided some leads to answer this question. God promised HOPE to the first man, so that one day his descendants might destroy the “serpent.” That divine promise incarnated by the birth of His Son Jesus Christ, who declared himself “The Son of Man,” the only name given to Himself, who as the Second Adam made possible to rescue the sons of Adam from the jaws of sin and return them the lost paradise.

CHAPTER FOUR

THE RETURN

REPENTANCE IS THE REQUIREMENT TO RECOVER THE LOST PARADISE THIRD SUNDAY OF LENT

“If you do not repent, all of you will perish”

(Jesus)

THIRD SUNDAY OF THE PRODIGAL SON

On the third Sunday of the Great Lent we disembark from the Old Testament and enter the New Testament with the designation of this and the next two Sundays after the appropriate parables selected for reading. Thus, the third Sunday is called *“Sunday of the Prodigal Son,”* one of the most precious parables. With no exaggeration, this parable condenses in it the fundamental principles of the entire New Testament. It should also be stressed that the core of Jesus’ teaching comprises God’s fatherhood and His unlimited love described in this Parable of the Prodigal Son. Here the central message is for sure repentance, first taught by John the Baptist, and then by Jesus, who called people to confess their sins, saying, *“I came not to call the righteous, but the sinners to repent.”*

The central purpose of Great Lent, its existence indeed, is reflected in this parable. The point is well taken seeing the messages given in the previous two Sundays, two conditions in life happiness and loss, repeated in this parable also, with the addition of the recovery from the fall, which offers the answer to that recovery from total loss.

THE FALL

The hero of the parable is the happy younger son of a happy family, who enjoyed all happiness while living with his family. It is curious to note that while father and two sons are involved in the

parable, there is no mention of the mother, probably to keep the father in the limelight representing God the Father. The boy, in his teens, is the son of a wealthy father, a handsome young man, a happy go lucky guy, friendly with the villagers. Always involved in different happy occasions, but showing laziness, having around him many servants working in the farm under the watch of his older brother. He was living without earning; why work, since the father had everything. He was spoiled at the least.

The young man's "life in the paradise" didn't last long, and one day the *serpent* and the *tempter* approached him and whispered, "*What kind of life is this; do you think you are happy living in this village? You have everything, and still are living under your father's and brother's watchful eyes. Go as far away as you can and live a rich city life with all its pleasures. This is your chance; you have one life to live.*" Those whispered words rang a bell, but he was confused how to approach his father whom he loved, to tell him something entirely extraordinary. Thus, his confusion grew and started showing signs of unease, discomfort and anguish, to a degree that his father noticed and asked if he was sick, or there was a problem. Communication turned into emotion. The father suffered, and the son dreamed for his immediate future.

THE SON GOES ASTRAY

The son told his father he was disturbed inwardly, his life was too limited and he wanted to leave the house and go somewhere else, for which he asked his father if he could get his inheritance and leave. Realizing the situation, regretfully he divided his wealth, and gave the younger son his share ahead of time. He took it and disappeared to live in a far away city. He met friends as long as his money lasted, both men and women, who at the end deserted him leaving him penniless. We know that if wealth is even a piled mountain, is destined to expire, if spent and not gained. Friends disappeared, so did his livelihood; above all, says the parable, famine threatened the city, and he was left destitute, homeless and hungry. Having no choice, the son of the wealthy man, went to work in a farm

to look after the pigs. He was so destitute that he shared his food with the pigs.

The lost son began to wonder. “Where was I, and where am I now”! What a tragedy! He was left alone with the pigs, no boyfriends no girlfriends around any more. All were lost, a tragic loss indeed. He was sleeping with the stinking animals, on a pile of hay, not able to have a half-decent sleep between the smell and the dirt. The message given by the parable lies right in here; **there remained no option, other than returning home where he belonged.**

THE RETURN

It is hard to imagine in such a terrible condition the lost son might have thought on either committing suicide, or returning home, depending on his judgment if he still maintained the will and the insight. The thought of returning home was pounding on his brain quite strongly, as his hunger fueled the idea, remembering his childhood, the village, his happy life and the servants, always ready on his side, who were living in royalty compared to his miserable life. In his deep imagination the last figure of his father before leaving home was piercing his mind, a figure of his father’s tears and painful looks for losing his son that was penetrating deep in his confused mind and broken heart.

Despite all the odds, physical and emotional, the prodigal son had one thing left, the **hope to return home** before the final shipwreck in the stormy ocean where he fell during his miserable life. That hope alone to return to his father was his only happiness, but the question was how to face the villagers, and to meet his brother’s irony. Thoughts recurred repeatedly like flies on his face he tried to drive away, which attacked him back and forth. Finally, two thoughts came to mind, first, his inner feeling that his father still loved him and was waiting for his return, and next, he realized deep in his heart that he loved his father, knowing that everything in his life was gone, except for the love he cherished, telling himself “I miss my father.” Both mutual loves soon gave birth to a last chance, the feeling being

deeply sorrowful and repentant. He cried all night for the wasted life, and especially for the loss of his father's love.

The next morning the young man had to make his decision: *"I will rise and go home to tell my father, Father I have sinned against heaven and before you, and am unworthy to be called your son, accept me like one of your servants."* He bathed in the nearby creek, washed his dirty clothes, and under the sunny sky headed home a rod in his hand. As he approached the house, from far away his father noticed his son's return, walked toward him, embraced and kissed him. The son said what he had to say, but the father received him not as one of his servants, but his own son who was lost and now found, who was dead and now alive, and all began to celebrate.

EMOTIONAL ENCOUNTER

Telepathy joined the souls of the father and his son in an invisible communion. The father felt that some good news reached him from his lost son. Anxiously sitting in the upper room of his mansion, his eyes were fixed along the road in the direction his son had departed. A few minutes later, the father saw a human shadow on the horizon, and as the misty figure approached closer to him, his heartbeat grew faster and stronger. He felt at once in his heart it was his son. He saw his lost son falling at his feet in tears, saying, *"Father, I have sinned against heaven and before you; I am not worthy to be called your son any longer. Accept me as one of your servants."*

The young man's physical appearance was too sad; no clothes, no shoes, he looked like a beggar. In tears of happiness, the father saw his son and told his servants to *"quickly bring out the best robe and put it on him; to put a ring on his finger and sandals on his feet, and get the fatted calf and kill it."* His words expressed joy and comfort when added, *"Let us eat and celebrate, for this son of mine was dead and is alive again; he was lost and is found."*

The breaking news of the son's return alerted all in the village to meet him in his father's house. They all celebrated. The Gospel comes to this most important conclusion: ***"Just so, I tell you, there is joy in the presence of the angels of God over one sinner who***

repents.” It would have been just conclusive and sensible had the parable ended right here with a happy ending. But, the next episode gave the parable a *life lesson*, rather than a piece of novel. It is unfortunate that in life, no matter how happy we may be, all of a sudden, tragic events occur leaving us in despair. Like the parable of the prodigal son, smile and tears in life go hand in hand, as life goes on.

The next question is this: **what was the main and deadly sin committed by the prodigal son.** We shall try to answer this question in the next chapter.

CHAPTER FIVE

+

WASTE

WASTE IS THE GREATEST EVIL FOR THE INDIVIDUAL AND SOCIETY

“He squandered his property in dissolute living”

(Luke 15:13)

WHAT IS WASTE?

What was the prodigal son’s real sin? The Gospels have specified it as **waste**. It is strange not to find this sin listed in the Christian church’s prayer books. The list of the possible sins we recite in the Armenian Church every Sunday for repentance, include arrogance, gluttony, debauchery, and the rest, but nowhere we see “waste” listed among them. It is significant that the Gospels silently indicate among the young man’s many other sins, especially mentioning his sin of “*wasting his properties.*”

The verb says it all. Etymologically the Armenian version is uniquely meaningful, as it stems from the verb *vadnel*, “*vad*” meaning “bad” or “evil,” with the verbal ending. When we insult each other using the word “*vad*,” we mean to undermine all personal virtues, that “there is no one worse than the *vad* man on earth.” The verb used in the New Testament has various levels. First, it means to abuse another’s money at the cost of the owner. Second, it implies to abuse money for inferior purposes than its value, bribing included. This is exactly what waste means literally and morally.

IT IS A GREAT SIN

To waste money is to insult the honest hard work behind it. Wealth small or large is earned, and not free, ready for our use. There is a nobility and a religious element behind the use of any property, if it is the fruit of honest labor. All our daily needs, culinary

and domestic, simple and sophisticated, all are from earned labor and tireless efforts. They all maintain their values, and no one is entitled to waste, water, food, clothing, electric power, and the like unnecessarily and foolishly. Remember what our Lord Jesus Christ did when feeding thousands with some loaves of bread and a few fish, following which told the disciples *“to gather all the rest so that they may not be wasted, but saved.”*

We are told by our elders when you see a piece of bread fallen on the ground, lift it, kiss it, and save it from the dirt of the street. Bread represents goodness for the hungry, as well as for the endless labor for its preparation, starting from the hard work of the farmers, down to the bakers. To throw a loaf of bread is also an insult to all the laborers behind it. This almost is a “crime,” when we figure those millions of poor people who starve for having a loaf of bread.

The religious attitude behind “saving and not wasting” is not to give from the remnants of the stale bread to the needy as a favor, but to *“share bread with him.”* As said before, bread is symbolic and monetary help to the needy. It is also to be considered that all goodness in its entirety is the property of all men, not mine or yours, as said in the Psalms, *“the entire world belongs to the Lord, including all the inhabitants,”* the gift of Almighty God. The New Testament adds, *“All good things and fruitful gifts are from heaven poured down on earth.”* To conclude, **labor is our duty, but to pile up wealth is not our right, both lead us to the imperative: do not waste.**

THE PRODIGAL SON’S SHARE

Even though he possessed the wealth inherited, and not earned, the prodigal son did not own what he took and went away. Ultimately all he had belonged to God, our Creator. The young man did not work for what he possessed. To waste the wealth earned by another man on harlots and slothful friends and for short-lived pleasures, equals to theft, usurpation, and crime, worthy to the prodigal son after losing everything he had.

The waste was both physical and spiritual, as no one is permitted to waste his spiritual gifts, knowingly or otherwise. We

should know that what we have, money or moral obligations, are equally talents given for investment, as clearly said in the Gospels, the Armenian emphasis being *“to honor”* the society in general. Otherwise, the Lord will reprimand us as *“the unfaithful servant,”* from whom the talent was taken, and he was led into the dark as punishment. The prodigal son also wasted his youth, his innocence, and his family values. It is important during Lent to see around us and learn a lesson from this sin known as waste. Let us look at our contemporary youth and the waste they are committing everyday in front of our eyes.

WASTE IN OUR PRESENT TIMES

During our present 20th century, the largest wealth in history was accumulated beyond imagination, be it material or technological. At the same time, the present age has spent and wasted large possessions compared with the past human history. This statement is verified at a glance if the two World Wars and the conflicts in between are considered. Millions of lives and catastrophic destructions were wasted in front of our eyes.

Today, astronomical budgets are figured by the nations around the world just to fuel further wars and conflicts, recruiting military forces, calling the youngest and tender age youth to fight instead of building families and decent societies. These are all waste in our estimation, obstacles preventing constructive life on earth, such as, better hospitals, schools, and modern improvements.

Considering the atomic energy and the launching into space for the sake of reaching unimaginable realms, there are also huge amounts of money wasted, while on earth millions are dying because of hunger. Was it not possible instead of bringing pieces of stone from the moon, *“change the stones”* we have on earth miraculously into bread.

WASTE IN THE ARMENIAN LIFE

We lost everything after the 1915 Genocide, perpetrated against the Armenians in Turkey. We were forced to care for

anything and everything left behind, material, moral, or religious. Thank God, our persecuted and survived remnants went ahead paying a high price to revive with utmost sacrifice and dedication. Armenian political parties tried but were unsuccessful, despite their good but unrealistic intentions to contribute to the survival. Our nation and church survived by a handful of intellectuals, politicians, and religious leaders.

Today, unfortunately, we are divided and scattered to the point of neglecting our unified and constructive activities. There are significant wastes of religious leaders and administration, budget and lay participation in the Armenian Church structure, seeing the division for the last decades among our church dioceses. Division is simply waste of personnel and resources.

Divisions among Armenian Church denominations, as well as the political parties have in the past and the present weakened our religious and political united efforts, even though existing in good faith and with less animosity toward each other. Speaking of the Armenians in Istanbul, the picture is more comforting, where the efforts in general are united, and diversity in politics practically does not exist. Waste here in Istanbul is truly saved since all, churches, schools, and hospitals, are supported and operate peacefully.

However, in two areas the Armenian community of Istanbul is blamed for wasting efforts and funds, “to gain” superficial pleasure but to lose moral standards, affecting the family life. First, the dinner dances that yield nothing except waste of money and deficit, no profit whatsoever, like the merchant who spends ten to gain five. The loss in this case is also felt “socially,” as against the well intended “social pleasure.” The second waste in our local community lies in our family life.

Families must not be open for gambling and poker, especially before the innocent eyes of the children, and the younger generation. There is no question, such deviations are harmful and a total waste. Members of the family must be endowed with quality life and education, open for rest and comfort after daily hard work, joyful and happy, rather than counting coins as profit. Families need

edification, and not playing cards or backgammon, spending precious hours of rest and comfort.

WASTE HURTS AT THE END

Waste in general hurts at the end. Time is wasted if not utilized wisely. Money is wasted if not saved. Health is wasted if it becomes victim to vices, such as drinking and smoking. Human dignity is wasted if men are slaves to gambling and slothfulness. Talents are wasted if not improved with proper guidance. Power and initiative are wasted if people are slaves to superficial habits. Over all, to waste is evil; it is the greatest evil for the individual and the society.

OUR CONCLUSION

“FROM” THE PRODIGAL SON

This conclusive message comes from the prodigal son in anticipation, as it were, who if had a chance to speak up, would have advised today’s generation, saying,

“May be you are not as spoiled as I was; good for you. You may not be fallen in the depth of the mud as much as I was. A miserable soul, I had a hard time to recover. For the present age specially, people like me will perish for good. I confess that my greatest pain was the waste of my father’s wealth that I lost forever like my youthful years. None of them will return to me. The only power that made my return to my family life and values was my father’s love for me, and my family’s happiness upon my return. In my life after returning home alive, I started wholeheartedly and willingly to assist my family, being faithful to improve my village as I had before my prodigal departure.”

CHAPTER SIX

+

THE ELDER PRODIGAL

UNWILLINGNESS AND JEALOUSY PREVENT MEN'S HAPPINESS

"He became angry and refused to go in"

(Luke 15:28)

THE ELDER BROTHER

In fact, both were prodigals, two brothers, one in safety, and the other in danger. The elder is the opposite of his younger brother, being serious, diligent, and obedient to his father. He worked in the farm day in day out, knowing no other way to pursue. No one had seen the elder brother smile or laugh, being a soft speaker. He opened his mouth to say *shalom* to the passers by. He had few friends, and not one enemy. Everyone respected him, while his servants had awe and obedience toward him, since he showed a strict and demanding attitude.

No one had seen him at wedding receptions or at any celebration, but attended all the funerals beside being particular in behavior, and religiously attending the Temple, offering his tithes, and keeping the Ten Commandments. Above all, however, he had apathy toward his brother, seeing his father's spoiling attention, for opening wide his wealth and care before him. Pride and jealousy surrounded him, and he could not think differently, knowing the reality, and yet ignoring his brother's return to life. The older son was in awkward situation.

THE FALL OF THE ELDER BROTHER

When the prodigal son returned from his miserable adventure, the older brother was working in the farm as usual, and

returning home the same evening he heard songs and music that he actually hated; he didn't like noise around him. Calling one of his servants asked about the unusual event. He said, "*Your brother came back and your father killed the fatted calf and ordered them to be merry since he had returned home safe and sound.*" The Gospel adds, "*He was angry and refused to enter.*" The news of his brother's return disturbed him deeply; he sat speechless on the stone bench, holding his head. The servant went to the father and whispered, and the old man went out asking his elder son to come in, but to no avail. The disturbed young man was angry indeed, as he opened his mouth and told his father rudely and said, "*I have been serving you all these years and you never told me, son go and have good time with your friends. But when your son returned after wasting your money with harlots, you are killing the calf for merriment.*" He even denied the younger son as his brother.

Jealousy distanced the elder son from his father with no sight for any forgiveness for his own brother, like the father, on the contrary, who showed full compassion. The tragedy was the loss of both brothers. They estranged themselves and were deprived of happiness in the wealthy house of their father, from his love and from his table. But the father forgave both the prodigal son and the stubborn son. He told his elder son that whatever he had was already his; he was living with him and everything was his. He comforted him saying "*to be happy for your brother who was lost and now was found, was dead and now is alive.*" Here ends this unique parable "a Gospel in the Gospels," and we don't know if the brother entered and shared his father's happiness.

THE IDENTITY OF THE BROTHERS

Jesus' parables are instructive, and in the case of the *Prodigal Son* the elder brother represents the Jewish people who for centuries served God and kept His Commandments, albeit devoid of love and compassion, being strictly "*under the law*" and not "*under the grace*" as explained by Apostle St. Paul. The God of the elder son was revengeful and his law was "*eye against eye*" showing love for his friends and hate to his enemies. The younger son represents the

pagan world, staying far away from home, where he wasted his life. The Gospel offered a new approach directed to fellow men, both to the Jews and to the Gentiles, and yet both needed salvation equally from the New Tidings. Mostly, the Gentiles followed the good news and converted, returning into their father's house, against the Jews who rejected to join the Gentiles, staying out of the Christian Church.

At one point Jesus said to the Jews, *"I am telling you that many shall come from the East and the West and enjoy eating with Abraham, Isaac, and Jacob in the Kingdom of God, but those Jews who are destined to enter the Kingdom shall stay in the outside dark, weeping, lamenting, and gnashing the teeth."* It is important for us the moral interpretation of the parable. The two sons represent the whole humanity in its two phases, the one free, and yet not totally devoid of love, and the other religious but unforgiving. The first is prodigal, but potentially reversible, and the other lawful, but Pharisee. The first is revolutionary and destructive, but able to rebuild, and the other is willing to keep the ancient orders for his benefit.

Most probably our new generation reflects the picture of the younger brother, and the older generation that of the older. The question is whether the new generation will heal itself from waste and famine, and the older generation will refrain from pharisaic tendencies. The latter spread a variety of advices to the young members of the society right and left, and yet they themselves do not even practice them. How many can tell us their word is truthful? Do they mean 'yes' when they say it, and 'no' when negating? There is no question in my mind that the majority of our young people is prodigal, as against many of the older members who are jealous, haters, full of gossip and accusations. All mentioned in both cases above are sins, but forgivable if there is a return by way of repentance.

TODAY'S CLERGY VERSUS THE PARABLE

Is it feasible to compare the clergy with the elder son of the parable? Who among our clergy can assure he practices what he

preaches? Why complain that church pews are empty when the priest evades saying his daily worship service dutifully, instead acting arrogantly like the one who, as if ready for service? Subsequently, parents do not show willingness to encourage their sons to become priests.

This attitude conforms to the elder son's nature as against the younger, who in spite of his total collapse, came to repent before his father and restore his status as his son honorably. This way the second half of the parable is left inconclusive, hanging in the air mysteriously, showing the supreme wisdom of the Gospel. The next step is up to the individual's willingness, either to participate in the celebration or to deprive himself from its joy.

Reasons are either internal or external if the invitation and the petition of the father are ignored. The elder son was angry for his brother's waste of the inheritance, fearing the loss of his own share. Many reading this parable, most probably will be on the elder's side, except for the Gospel's further mandatory commandment that, *"You shall love your brother or your friend like yourself."* Who is the one to save money for himself and for his brother based on the self-like love for him? How can you save both for yourself and for your brother at the same time? The elder brother did not even agree for the calf killed as a sacrifice to God in his brother's return from the apparent loss.

Ego was the real sickness the elder son was suffering from, including pride, jealousy, anger, gluttony, and the rest, all of which we recite as our deadly sins before receiving absolution from the priest in front of the Holy Altar. The elder brother was trapped in those sins, and no wonder the parable cannot tell us whether he finally saw his father's compassion or not, and went to join the celebration of his lost brother. It is important for us to leave the negative attitude and turn to the prodigal son especially during these days of Lent. He had returned to his father's house and recovered his former joy and happiness, this time more mature and wiser. To perpetuate his final status is the essence of the parable.

CHAPTER SEVEN

ECONOMY AND MATERIAL WEALTH

MATERIAL WEALTH HAS AN IMPORTANT ROLE IN THE LOSS OF OUR ETERNAL SALVATION FOURTH SUNDAY OF LENT

“Make friends for yourselves by means of dishonest wealth”

Jesus

THE DISHONEST STEWARD

The Fourth Sunday of Great Lent takes its name from the parable known as *“The Dishonest Steward”* which has opened various discussions as to how Jesus would tolerate the dishonest man to receive credit. Some question if Jesus ever told this parable to draw a moral lesson from fraud and dishonesty. Julius Caesar (+363) who attacked Christianity and was labeled as *“Julius the Apostate,”* accused Jesus and his followers using the parable against them, making them advocates of deceit and injustice. This leads the reader of the parable to a deeper interpretation than a superficial glance.

The parable of the *Dishonest Steward* is unlike the parable of the *Good Samaritan*, for example, which applies help to the needy. The parable of the Steward and the next Sunday’s parable of the *Unjust Judge* fall in the same category, where both the steward and the judge have nothing constructive to offer, since both are designated as such, *“dishonest, and unjust.”* In the first parable, Jesus tells about a man totally devoid of moral principle who at the same time was clever to think about his future security and acted accordingly. Jesus therefore was telling His disciples to move the same way, and instead of material assurance, attempt to secure safety in moral and eternal life.

SONS OF THIS WORLD AND SONS OF LIGHT

In this parable, *sons of this world* and *sons of light* are distinguished as contrasts. The first group is wiser in their own ways while making strides and securing success in the future more than the second group in their ways (Luke 16:8). Furthermore, Jesus is telling his disciples to make friends with the unjust money, as the unjust steward did for his future utilizing money for it. The difference is of the essence. Whereas the steward utilized the money for ephemeral and personal gain, the disciples were told to do the same to gain spiritual and eternal benefits. It is important to read the parable first in its simple content as written in St. Luke's Gospel.

THE STORY

A rich merchant had a steward who managed his business, a supermarket. Such stewards held higher positions than ordinary laborers. This steward assumed responsibility in the import and export of the grocery, and as such, was expected to be honest, clever, and understanding, and above all, responsible before the owner of the business. It also meant the whole management was in his hands. The rich man hears that the steward was mismanaging the store and stealing his money. After confirming the case, he calls the steward and questions him that he was not handling the affairs honestly, and that he was dismissed as his manager, "*for he could no longer be his steward.*"

The steward realized what had happened and was confused as to what to do after the dismissal. He had no choice. Soon he was leaving jobless, asked the owner to give him a little time to think. The dishonest steward had the nerve to waste even more of the owner's profits. He tells himself he could not find a job easily, and was ashamed to beg for money, as he already had lost his benefits, no savings and no credit, and probably had wasted his income at the casinos. He had no family, and everything was now against him because of his dishonest service.

The dishonest steward's next step is the message of this parable. Believe it or not, he engaged himself in yet another theft

from the merchant, calling those customers who had bought groceries but still were in debt in their back purchases. To make friends after his dismissal, he tells them to change the invoices and write half or less of their debts, thus stealing money from the business to bribe the customers. The owner heard this too, but oddly praised the dishonest man's shrewdness "*because he acted cleverly,*" as the Gospel says. As if it was not bad enough committing the theft twice, now above all else he is praised for his "wise" move. This is unbelievable!

Today's world is likely the inheritor of this story. The secular world has always praised those who have been successful, no matter how, including theft and injustice. People praise those shrewd wheeler-dealers labeling them as clever, successful, and knowledgeable leaders in the society. But, the parable makes even a greater comment after telling the story, that there are around us both "*sons of this world, and sons of light.*" Who are they?

WHO ARE THEY?

Our Lord after hanging the Parable of the Steward in the air adds the following comment: "*For the sons of this world are wiser than the sons of light.*" Who are actually those two groups, and what is their identity? First, we must remember when Jesus was preaching, He eliminated all differences among classes of people, saying, "*The greater among you must be like the little ones, and the leader like a servant.*" St. Paul further explained saying: "*For in Christ Jesus you are all children of God through faith. As many of you as were baptized into Christ have put on Christ. There is neither Jew, nor Greek, there is neither slave, nor free, there is neither male, nor female, for you are all one in Christ Jesus.*" (Gal. 3:26-28).

The standard of both groupings according to the Gospel is specified as purely moral and religious. They are called the **sons of this world**, and the **sons of light**. The first group lives for this world only, according to the standard and the requirements of this world. For those people there is no heaven or hell, reward or punishment, and even if there is a Creator God, He is not interested in them, as

they are not interested in Him. For them there is only the visible world and the life they know and which they should enjoy to the very end. Rules and regulations are to their benefit and pleasure, void of moral rules and standards.

The other group, **the sons of light**, comprise those who believe in God, the Creator of heaven and earth, who is also the giver of life and is interested in them and in the ordinance of their life. They live in this world and yet, they believe in life hereafter, where they can reach according to their lifestyle on earth. They believe there is a connection between the two, heaven and earth, the second depending on the first as a reward. It is like the grain of wheat that bears fruit if stays healthy, as likewise the heavenly life becomes as healthy as the life lived on earth. The sons of light display moral rules written in their hearts and borrowed from the Gospels.

Naturally, those two groups, the worldly and the heavenly, live together on earth mixed and most of the time without harmony, since one affects the other positively and/or negatively. **In the above parable, Jesus is taking the example of the sons of this world to give a message to the sons of light.** The steward is a typical son of this world, clever, calm, and shrewd who knows how to utilize opportunities. The owner of the business, on the other hand, is also a son of this world who understood the “value” of the wheeler-dealer.

THE INTERPRETATION OF THE PARABLE

Jesus wanted to say if the sons of this world try to use every opportunity, including their brain to secure their life on earth, why not the sons of light do the same using their God-given opportunities intelligently to secure much superior and valuable life. Jesus said clearly, *“Make friends by means of dishonest wealth, so that when it is gone, they may welcome you into the eternal homes.”*

Wealth is known in the Gospels as the *mammon*, money, and wealth, necessary for the sustenance of our daily livelihood, and by extension including farm, house, property, gold, and the like. The Gospel has shown much negative and dangerous attitude toward money if used the wrong way. That is why the designation of the

dishonest wealth can lead to dishonesty in life. Money, when used by the merchant for just profit, is honest in its transaction, given the legal profit involved. If illegal steps are taken in any transaction, beyond the limit of honesty and fair measures, wealth becomes destructive morally and physically. It opens the doors of enmity, hatred, jealousy, and final tragedy in life.

Money can display positive and constructive purposes indeed, if carefully and meaningfully used. It possesses power and potentially is good in nature. It can be wasted or be useful, depending on its handling by the person who should know its value. This is the Gospel's attitude whenever Jesus mentioned money and the rich man. **Wealth can yield just the same, good or bad, builds or destroys both the physical and the spiritual life.** All depends on the purpose, and obviously, if money spent right and left, with no respect to its potential value, then life becomes miserable, like the one, on the contrary, who does not use his money but only accumulates for no use at all. In both cases, the money becomes tragically "*dishonest wealth*," good for nothing, except for self-satisfaction and greed.

MAKE FRIENDS

What does Jesus mean by this very simple phrase? Each coin given to the poor is a way of making friends on earth and in heaven. Yes, on earth and in heaven. This is best illustrated by the Lord's eternal words, saying, "*I was hungry you gave me bread, was thirsty you gave me water; I was in pain you came to visit me. Because you did all these to your brothers and my children, you did them for me.*" This means any benevolence on earth, large or small, is an intercession in heaven before God Almighty.

CHAPTER EIGHT

+

PRAYER

PRAYER IS THE LIFT FROM EARTH TO HEAVEN, THE
ROPE OF LIFE
ANCHORING THE WAVY SHIP TO THE PEACEFUL
HARBOR
FIFTH SUNDAY OF LENT

*“He told them a parable about their need to pray always
and not to lose heart”*

(Luke 18:1)

PRAYER

The Fifth Sunday of Lent is dedicated to prayer. Prayer is the heart and soul of religion; it is its life. Without prayer, one cannot imagine any religion, since its object is GOD and spiritual life. Prayer suggests to bear in mind constantly the Creator, the Eternal Being, who is the Lord of the Universe. Prayer is almost the same with the spiritual life, like love that adorns the family. Allegorically a Christian without prayer is like a bird without wings, or fish without tale.

We see significant emphasis put in the Gospels on prayer where Our Lord stressed the importance by His words and through His life. As we read, *“in the evenings He spent His time praying the whole night,”* and sometimes *“He went to the wilderness and prayed”* (Luke 5:16). Numerous are the citations about Jesus praying from His temptation to Gethsemane, from the mount of Transfiguration to the hill of Golgotha.

It seems that men have two kinds of lives, private and social. Likewise, there are two ways of praying, **private** and **collective**. Jesus has not mentioned anything about collective prayer, while always teaching to pray privately. There is a psychological value in it, since the one who prays privately, is also a part of those praying together.

In the same context, a person who is virtuous and diligent in his private life is also helpful in social life. The ones who pray privately are great assets when they join others in collective worship. In fact, Christ established His Body on earth as His Church, beginning from the individual prayer, and inviting groups and nations to become the people of God. The transition from the private to the collective forms the indivisible foundation of the Church of Christ.

The private prayer is the lower part of life's ship, unseen under the water, whereas the collective worship is the upper part, seen above the water, and yet both comprise the wholeness and the completion of worship and prayers in life. Whoever ceases to pray privately certainly will neglect to join the worship service at church. It seems that the same person will attend church, but his motivation will be different. The same way, those who worship together as members of Christ's Church proves the importance of the private prayers.

HOW TO PRAY

The Gospels have clear and defined suggestions to this important question. First, they insist, not to pray for showing, as Jesus said, *"When praying do not be like the hypocrites who prefer to pray among people and in public places, so that they may be noticed by others, because that will be their reward,"* namely, men only will praise them, receiving no attention from God. It meant that their purpose is not to pray to God, but only to show themselves before men; as simple as that. Thank God, no one these days prays in public places, but still there are those who pray among people and with them for the sake of showing or receiving attention. **Prayers are addressed to God and before God only, and not before men.**

Prayers are not powerful when people kneel and spread their arms to show as if they are praying. Prayers are powerful if the person attends church with minimum makeup and visual movements, humbly standing and bowing his head, when peace is given, and thus praying privately and collectively, combined in a most mysterious way. As a second advice, Jesus alerts the person who is

ready to pray, not to utter words unnecessarily and repeatedly, thinking that God hears him before or more than the others, since, He adds, *“Your heavenly Father knows what you need, even before you ask for it.”*

THE ARMENIAN CHURCH WORSHIP

Lengthy prayers in our church worship services may sound prohibitive by the Lord Jesus. In reality, our services, mainly the Eucharist, are much too long, as they require solemn performance. But, the question is for private prayers that should not be long as required by Jesus, not for collective worship services. Especially the Pharisees, who purposely said their private prayers long, expecting many benefits from God, showing their needs endlessly, and at the end their prayers were void of spirit and purpose. That also meant directly or in some hidden way, to make mockery of God, as if ignorant, knowing nothing of their need, repeating their because of and so that arguments loudly. Therefore, Jesus condemned such ignorant and egotistic, empty and useless words repeated loudly with no end, void of *“spirit and truth.”*

We should remember that Jesus also prayed for long hours, going up to the mountain *“to pray the entire evening”* (Luke 6:12). The same did St. Paul the Apostle when *“breaking bread”* with the apostles during the initial worship of the Holy Eucharist, *“He prayed so long until midnight.”* This does not mean the same with what the Pharisees were doing. When the Apostles were praying in lengthy hours, they were praying collectively and establishing the apostolic way of worship in its initial form.

Speaking of the daily worship services in the Armenian Church, taking each separately, *Midnight, Morning, three Midday, Evening, Sunrise, Rest and Peace services*, none of them is long if said individually, until gradually when they were combined and created the problem of unnecessary hours-long services. Furthermore, importance is given to the ceremonial music of the Divine Liturgy (Holy Eucharist), with harmony, which also has created the lengthy singing

with additional whims and tones. The faithful is satisfied with the simple version, long enough and yet attractive and inspiring.

SISTER CHURCHES

The Roman Catholic Church went the other extreme and canonized the *Silent Eucharist* with half an hour duration, performed a few times per day in order to give opportunity for the faithful to attend as they please. The Protestant churches, on the other hand, have totally abandoned the “canonized” Liturgy, replacing them with prayer meetings, singing songs and reading Gospel passages at random, and delivering sermons untraditionally. Such being the stand of our sister churches, we are by no means trying to follow them or adopt any part of their worship structure. What we are saying is that churches have no choice but to keep pace with the present times, following Our Lord’s words that *“Sabbath was made for men, and not men for the Sabbath.”* In conclusion, let me state that it would be an insult if others label the Armenian Church’s services, because of seemingly longer than usual, as *“a church that heaps up empty phrases as the Gentiles.”* Admittedly, a hidden danger is seen in this last statement, namely, to say prayers or perform liturgy just for the sake of saying them like “the talk of a parrot” meaningless and purposeless, without opening our hearts and minds to the meaning and the message of each prayer.

THE RIGHT ATTITUDE

No doubt, the Gospels instruct us about this important matter. First, prayers need a state of harmony, harboring no enmity against anyone, as Jesus said, *“If you recall, while praying, that you have had an argument with your brother, leave your prayer and go to reconcile with him, and then return to continue your prayer.”* Today this means that when attending the celebration of the Holy Eucharist make sure you have no enmity with anyone, pardoning each other as said in the Lord’s Prayer. Jesus further instructs that if we forgive men their sins, the Heavenly Father will also forgive our own sins, if not, the Heavenly Father will also not forgive our sins. Prayers are said *“in spirit and in truth.”*

The spirit is the essence for communicating with God, since God is spirit. Its contrast is the matter, both being realities, with one difference: the matter falls under our senses, while the spirit is comprehended by our higher and superior qualities, such as intelligence and imagination. As such, religion opens before us the gates of another world, the spiritual world, provided the faithful abides by the "*spirit and the truth*," and not deviate and give priority to the "appearance" only, to the "ceremony," and to the "letter." There are theologians, who are highly knowledgeable about God and Christ, but forget that theory and speculation alone do not make communion with God truthful and effective; at best, they can deviate the true knowledge of Christ and His Church from life-giving divine gift.

WHAT IS THE SPIRIT

If applied to humans, spirit makes a person the highest being, an individual, namely, a person. To worship God *in spirit* concludes therefore the presence of that person in his highest moral and conscious level while praying, including a full understanding of the words and the music involved. There is the element of "*truthful worship*," against the fake and untrue. Prayer must be based on the "veracity" of God, given the fact that its purpose is to "*communicate with the reality of God*," as verified by Jesus who said, "*to reveal Himself, God looks for this kind of worshippers*." The conclusion is this: **man must charge his mind and soul with all his capacities to elevate himself and be in the presence of God in reality, not simply morally or symbolically.** Truthful worship is what God wants to hear, and the response will come.

PRAY ALWAYS, AND NOT LOSE HEART

This message is in the conclusion of the parable known as the "*Unjust Judge*." The story is this. In a certain city there was a judge, who neither feared God nor had respect for people. There was a widow in the same city, who kept coming to him seeking justice. She had a case against her oppressors, and came knocking on the door everyday, but to no avail, since the judge knew the woman had no

money to pay. He ignored her every time she appeared, telling his servants to treat her the same way. The widow, on the other hand, had a very effective weapon by which she knocked on the door and hit on the head of the judge repeatedly: **her perseverance was her weapon**. We know that such a weapon is never taken from any person, if only that person gives it himself, a case the widow never surrendered. If there was one to budge, it was the judge, who for the sake of her *“bothering him and wearing him out by continually coming,”* granted her justice. Here ends the parable, but the powerful message continues.

For sure, the unjust judge never represents God at this point. The parables of Jesus have central messages, and the last two represent the steward and the judge as *“sons of this world”* who pursued their own benefits selfishly. The judge went after those clients who were *“hopeful clients,”* who had and gave money to him for his services, and not necessarily for *“doing justice.”* There was a reason why the judge was labeled in the Gospel as the *“unjust judge,”* the opposite of God the Father. The extended message of this parable tells us, that even if the opposite of God finally budged after the continuous appeals by the widow, God who is the personified goodness of all, will He not hear your prayers?

To interpret this parable is well and good, but what about the reality in life, when our experiences most of the time lead us elsewhere. People pray fervently, some receive answers to their prayers, and many others do not. Question remains as to why our prayers sometimes are not answered. It is important to distinguish the intention of the person who prays. If a person prays asking for wealth and pleasure, for a successful lottery to win him a great sum of money, and numerous such irreligious motives behind their prayers, such prayers become void and irrelevant. Prayers are effective when spiritually and morally expressed for personal or community needs, and never for seeking profit of any kind. St. James has a curious statement regarding this question. *“You ask and do not receive, because you ask wrongly, in order to spend what you get on your pleasures”* (James 4:3). The term *wrongly* is translated into Armenian text as asking *“charachar,”* meaning in a bad way, evil

being the vehicle of the request, as it is asking God for personal benefit with secular purposes in mind. Naturally, to such questions one cannot expect an answer from a benevolent God.

There is the other side of the coin. Prayers addressed faithfully and from the depth of the heart for the sick to recover, and to prevent dangers, sometimes remain unanswered, leaving the faithful disillusioned. How can you continue praying being in the shoes of Prophet Job, penniless, your children lost, your friends now your enemies? In such condition, one might even deny if God truly exists. Despite all these, the entire New Testament is proclaiming the necessity and the perseverance of prayer no matter what. Jesus prayed in Gethsemane for His *“cup of sufferings to pass.”* He prayed when hearing the pounding of the hammer with nails on His palms and feet, saying *“Father, forgive them for they know not what they are doing.”* He further prayed on the Cross for Himself, *“My God, my God, why are you forsaking me,”* with His final prayer, *“Father in thy hands I commit my soul.”*

GOD MAY DELAY ANSWERING PRAYERS

Steven, the Proto-deacon and the **First Martyr**, prayed while being stoned heavily to death, saying, *“Lord, do not hold them as sinners.”* **Paul the Apostle** was able to change prisoners into worshipers. The same did **Ghevond**, the Armenian Priest, and his fellow clergy during the **Vartanants Battle in 451**. Be mindful always that for them prayers were not simply begging and asking for their needs, but also they were means of communication with God, to receive His power and wisdom. Such communion with God did not depend on the prayers, whether they were answered or not; no condition is involved in the prayer, other than asking and trusting to receive the outcome, based on divine power and wisdom, according to St. Paul’s excellent message of the Cross in the opening chapter of his First Letter to the Corinthians.

God perhaps *delays* answering to some of our prayers, so that time might clear our thoughts and feelings that are potentially selfish and ambitious. In addition, when God does not answer our prayer, as we become impatient and frustrated, He helps us grow

healthier with good intentions, against the unhealthy ones that need to vanish. God perhaps waits to see if we are steady in our prayers based on our firm faith in Him. To persevere and be patient requires powerful will and strong character, both being the touchstones of our faith in God.

Another reason God's delaying His answer to our prayer would be if the content is acceptable to Him. The reason for praying may vary from valid to invalid in its nature, while some of the requests can readily be answered by us, by our hands, since as much as peace of mind and a healthy life are the gifts of God, they are definitely materialized by men and their actions. Pray as much as you want for the peace of the world, but wars will never stop because they are the men's doing, and not God's wishes. Those wars can end only by the hands of those who have started them, and our prayers are for them to be sensible, and turn back to God and to His peace. God is always "patient" so that the human side, the injustice, may convert itself, because *"God does not wish the death of the sinner, but only his return from his evil ways and live."* This is another reason God waits and expects goodness from His creatures, to cooperate, and find the answer to their prayers.

The central message of the parable of the *Unjust Judge* is to pray always and not lose heart, based on how the judge treated the widow. If a judge who had neither respect for God, nor for man as stated, who gave up his entire selfish efforts ignoring the widow's request, **how much more you think God, the giver of all goodness, will listen when men pray constantly day and night.**

Therefore, life and all its beauties are God's gifts that certainly need faithful stewardship along with perpetual prayers. These are the fundamental conditions to keep one's spiritual life safe and sound earned by repentance and by return to the Creator. The parable mentions one essential condition, **faith in God**, without which prayer may never serve its purpose.

CHAPTER NINE

THE MYSTERY OF THE SECOND COMING OF CHRIST

SIXTH SUNDAY OF LENT

*“I tell you, you will not see me any longer,
Until you say blessed is He who comes in the Name of the Lord”*

(Matthew 23:39)

SUNDAY OF ADVENT

The sixth Sunday being the last ring of the Golden Chain of Great Lent, there could be no better designation than the Second Coming of Christ, known as the Advent. The message assumes a comprehensive significance, since it incorporates both the **First** and the **Second Coming of Christ**, as described in this Sunday’s hymn, saying: *“The great mystery of your coming, you revealed to the Prophets of Israel, those you selected after Moses. Inspired by the Holy Spirit they spoke spreading many messages to mankind.”* Obviously, Jesus’ birth in Bethlehem was His first coming, and His second coming is the promised one, to which the rest of the hymn is dedicated, making it the central theme of the sixth Sunday.

When we say Advent, we generally associate it with the Western churches observance of Advent on the 4th Sunday before Christmas, December 25. The same is for the Orthodox Church, which observes the Sunday of Advent seven weeks prior to Christmas, corresponding with the Armenian Church’s *Hisnagats* Sunday, meaning 50 days preparation before the Holy Nativity on January 6.

THE SECOND COMING OF CHRIST

Speaking of the Second Coming of Christ leads us to another world, beyond our knowledge and apprehension. It deals with

subjects that have led people to confusion and to false understanding of Christianity. Some have completely ignored such coming, without neglecting the rest of the New Testament, and others have created dates of the Second Coming only to be disillusioned at the end. The majority of Christian ministers and preachers have preferred to keep silent, neither rejecting the Coming of Christ, nor acknowledging it.

All depends on how to interpret the matter since it is not a moral subject that could be judged, nor is it a historic one that could be researched. If the matter was like a Sacrament of the Church, one might accept it like the Sacraments of Baptism and Eucharist. After all, human beings can handle the past and the present, while the Lord of the future is God. The only way we are able to select is the way of the Gospels' teaching. Therefore, it is our first task to see what the Gospels say about the Coming of Christ, and then apply them in our daily lives, knowing that life is going on its way to welcome the dawn of the Second Coming.

THE FIRST COMING OF THE MESSIAH

This last Sunday of Lent reminds us first of the **Birth of Jesus**, the **Incarnation of God**, underlining the fundamental truth that men's recovery from the fall was possible through the First Coming of Christ, followed by His holy mission on earth for the salvation of mankind. Jesus' birth was the revelation of the Messiah, as the hymns of this Sunday establish His position as such, which in fact meant the "*anointed*," Christ Himself. His identity was questioned by the Pharisees, to whom Jesus answered forcefully that the Messiah was not David's son; he was the son of the Lord as said by David the Prophet, "*The Lord told my Lord (The Messiah), sit to my right hand side until I bring your enemies to your feet as a pedestal.*" Jesus verified His divinity as the true messiah, and the Son of God.

The Pharisees kept silent as Jesus stated His true identity, and the purpose of His coming into this world, to save mankind through repentance, and to enlighten the minds and the hearts of men. He even made a remarkable statement, saying: "*I came to this world to*

judge, so that those who do not see, may see, and those who see, may be blind." The Pharisees said, *"Do you mean we are blind?"* Jesus answered, *"If you were blind, you would be innocent, but because you say that you see, you already show you are guilty."* This Sunday's lengthy passage from Matthew's Gospel concludes in its last verse with a glorious allusion to the Coming of the Lord: *"I tell you, you will see me no more, until you say 'Blessed is he who comes in the name of the Lord'."*

THE SECOND COMING

The Gospel readings verify the Second Coming, leaving no sign to question it, and the Christian Church abides by it. Further, St. Paul's and the other Apostles' Letters are enriched by many allusions and teachings about the Coming of the Lord. Later, the universal church included it in the Nicene Creed of 325 AD, saying, *"He is coming with his same body and in the glory of the Father to judge the living and the dead."* The primitive church believed the Coming of the Lord would not be delayed, even the disciples went ahead asking the Risen Lord, after the Resurrection when He appeared to them, *"Lord, is this the time when you will restore the Messianic Kingdom?"* Jesus' answer to the question addressed to the Twelve and to all Christians of all times was this: *"It is not for you to know the times or periods that the Father has set by his own authority. But you will receive power when the Holy Spirit has come upon you, and you will be my witnesses in Jerusalem, in all Judea and Samaria, and to the ends of the earth"* (Acts 1:7-8).

Some suspicious, others fanatic, tried to find and even establish dates for Christ's Coming. For example, around the year 1000, some speculated and even anxiously waited for the event to happen. Much later, in the 19th century, a certain heretic group known as the *Adventists*, created havoc in 1840, who declared the advent of the Lord being *very near*. The cautious words of Jesus during His ministry on earth, and soon after His Resurrection, left one most essential message, and only one, BE READY, BE PREPARED, and ask no further questions and make no further speculations. This meant the more Christians prepare themselves for the Second

Coming, the more they get nearer to Him. His coming is equal to our preparedness; we will advance toward Him and He will approach us as long as we make ourselves worthy for His Coming.

THE SIGNS OF HIS COMING

Making no promise on the timing of His Coming, Jesus instead has made statements on catastrophic events to happen as signs prior to His Return. Those signs include, according to the Gospels, moral and physical crises, along with a series of destructions. First, **“false prophets”** will show up preaching and telling the world *“I am Christ and thus will mislead many.”* Offenders will be **“persecuted”** by the hands of Christ’s enemies. Second, *“they will make you suffer and even kill many of you, and because of them, love for each other will expire.”* Third, **“wars”** will break, and nations will rise against each other under the threat of epidemics. Lastly, the **“celestial system”** will not function, *“as the sun will darken, and the moon will not radiate light. Stars will fall from the sky, and the world will fall in catastrophic confusion.”*

All those catastrophic signs are happening today. All heresies from the times of the New Testament down to the Church Ecumenical Councils, some **“150 heretics”** are mentioned in the *Armenian Book of Ordinations*. They are reduced to today’s Jehovah’s Witnesses who appear in the name of Jesus Christ, denying actually *“Christ as the Way, the Truth, and the Life.”* They all proclaim arrogantly and preach “the truth,” pretending to be the way leading to eternal life. Deceiving themselves, they try to deceive also Christians as if they are “the apostles of salvation.”

THE HERESIES THEN AND NOW

Christ warned His followers from those seductive heretics, *“to beware and to let no one deceive you, for many will come in my name and mislead many; do not believe them.”* We should make mention that heretics are not altogether wrong; they partially announce the truth as against the fundamental truth, they deny or twist as they wish in what they teach. Arius and Nestorius, for example, the first heretics in the early Christian Church, insisted on

the human nature of Jesus Christ to such a degree as denying His divine nature. They were partially true, but fundamentally wrong in the assessment of the two natures of *Jesus Christ in One Person* as finalized at the 431 Council of Ephesus.

In political life also, the lack of God's guidance has proven fatal. When the French Revolution of 1789 declared "*Justice, Liberty, Brotherhood,*" they were the three principles borrowed from the Gospels, ringing innocently in the political life of the civilized age, **except for the name of God missing from the declaration.** This attitude left the application of the Reformation without God's presence in the affairs of the state, regardless of the well intended principles shown only on the currency bills. Such attitude, unfortunately, applied just the opposite: injustice, disputes, competition, and anti-religious tendencies.

On the positive side, nations are called to recognize the **Fatherhood of God**, without any discrimination all nations being the **Children of God the Father**, forming a **Family** among all nations. Naturally, God's will as expressed in the *Lord's Prayer* is the central force joining all things together. Ideally, divine rules and commandments must govern the relationship among the three entities, **Father, Children, and Nations.** This is the only way to build a civilization, the only means to a greater end, provided the will of God and divine orders are involved. It is not possible to build intellectual and qualified civilization on materialistic interests alone; there must be the real presence of the Highest in what we plan and do.

Curiously, Jesus tells us, "*From their fruits you will recognize them.*" Jesus came to establish *The Messianic Kingdom* on earth. The *fruits* that Jesus mentions are not numbers, factories, or technical productions of the modern age that yield, next to profits, true damage among people, causing elements opposite to peace and happiness, animosity and conflicts. The end-result is assessed in how much they contribute to the direly needed peace on earth, and to the formation of a healthy society. Nations and leading organizations depend very highly on their respective *constitutions* and *bylaws*, which are, most of the time, deprived of healthy lessons of the

Gospel of Christ. In all such documents, **the will of God must govern the life on earth**, as declared in the Lord's Prayer. Instead, injustice and discrimination, racial intolerance and priorities of interests become the leading principles of those constitutions.

In conclusion, Jesus says, *"Without me you can do nothing,"* thus excluding any and all those who say, *"I am"* the one to bring salvation. In His statement He isolates His teachings exclusively, out of which there is no salvation for men. If any society that offers social wellness and prosperity, must be inspired by the Gospel of Christ. Otherwise, anything performed by men remains void of divine and moral principles, negating God's creation and providence.

PERSECUTIONS

This is the second sign to herald the Second Coming of Christ. History is full of persecutions for the sake of Christianity, as we read in the Acts of the Apostles. What about the persecutions during the first three centuries? They are plenty and most destructive, from Rome to Armenia, from Emperor Diocletian to King Dertad III Arshakuni. In later centuries, persecutions by the Catholics and the Protestants against each other were much destructive. The unity of Christ's Church deteriorated because of the loss of Christ's commandment that said, *"Nothing without me!"*

WARS AND CONFLICTS

Has there ever been any time on earth without war? Was not Jerusalem destroyed from its foundations? *"You shall hear about wars all over,"* Jesus adds. Even at this time and age, in the Far East and the Middle East wars never stopped among giant nations of our time, reminding the upcoming of the "Third World War." God forbids! We hear about famine and hunger, about stars falling from the sky, and other catastrophic wars of atomic weapons that can only spread death all over. All these tell us one thing that the world is heading toward the Second Coming of Christ by way of the Gospels' revelation.

IT IS NOT FOR US TO KNOW

For us the “signs” are what we need, and not to know when. Those signs can tell us that we are not too far from His Coming. We know when summer begins, and we know it comes for sure, as said in the Gospel, “*the leaves of the fig tree will mark the beginning of the summer.*” Jesus predicted also the destruction of Jerusalem, and for sure, 40 years later, in the year 70, the Romans destroyed the city from its foundations, the city that crucified its Savior. The fundamental cause of such destructions always is the rebellion of men against God.

The Armenian Church hymn “*Khorhourt medz yev skancheli*” heralds the Birth of Jesus, the First Coming of Christ, as a “**Great and marvelous mystery**” that we sing each Christmas Day. However, the Second Coming, as the signs predict, will be likewise “**Great**” but “**a terrible mystery.**” As theology and related subjects stemmed from Jesus’ first coming and gave us the “history of the salvation,” a realm beyond our apprehension, based only on our pure faith and hope, likewise, Christ’s second coming will remain in the dark if forced to interpret through psychological and historical dimensions. The way to apprehend His First and Second Comings will be through a historic “new” era, that the world recognized, which will end with the “last” coming.

THE COMPLETION OF HISTORY

As the “old” era of human history was the preparation of the “new” era, so is the entire period following the Birth of Jesus a preparation of the Second Coming of Christ. The more we approach the “end of times,” the faster will be the course of the history. Men realized their religious status a thousand year before the First Coming of Jesus as we learn from the Old Testament. They recognized monotheism, one God, which became the basis of the “*Messianic expectation,*” through the Prophets and the Priests, who gave them the Word of God and the Law of Moses.

The ancient Greek philosophy prior to Jesus developed immensely during the 6th and 5th centuries BC, as the Roman Empire

reached its peak at the time when Jesus was about to be born in Bethlehem. All were preparations for God's **New Creation, the Church on Earth**. The Christian Church followed the ancient philosophy, borrowing all literary and artistic values, and ending in worship and theology. The church adopted the Roman political system as its initial format of organization.

Having said all these, we can rest assured that the Chain of Lenten Sundays concludes with such a universal drama, signifying that by the Lord's Second Coming a curtain is opened for a new era, namely, for "A new heaven and a new earth."

**Մ Ե Ծ Պ Ա Յ Բ Ի
Կ Ի Ր Ա Կ Ի Ն Ե Ր Ո Ւ
Ո Ս Կ Ի Շ Ղ Թ Ա Ն**

Շնորհք Պատրիարք Գալուստեան

**Խմբագրեց
Դոկտ. Չաւեն Ա. Քհնյ. Արզումանեան**

**Ամենապատիւ Շնորհք Պատրիարքի
Վախճանման
Քսանհինգամեայ Տարելից
1913-1990**

**Իսթանպուլ
1971**

**Պրպէնք
2015**

**Սոյն գիրքը կը հրատարակուի
ազնիւ մեկենասութեամբ**

**Տէր ԷԼ Տիկին
ՏԷՅՎԻՏ ԷԼ ՄԱՐԳՐԻՏ ՄԿՐՊԼԵԱՆՆԵՐՈՒ**

Ի Յիշատակ

**ԱՐԱՄ ԱՐՉՈՒՄԱՆԵԱՆԻ
(1917 - 2005)**

Մահուան 10-րդ Տարելիցին առիթով

Երախտագէտ սիրով

WESTERN DIOCESE OF
THE ARMENIAN CHURCH OF NORTH AMERICA

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հիւսիսային Ամերիկեայն Կիւրեակոսեան Թեմ

HIS EMINENCE ARCHBISHOP HOVNAN DERDERIAN, PRIMATE

ՀՈԳԵԻՈՐԱԿԱՆԸ՛

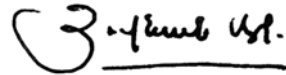
ՈՐՈՒՆ ԷՈՒԹԵՆԷՆ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԾՈՐԷՐ

«Մեծ Պահքի Կիրակիներու Ոսկի Շղթան» տիտղոսագրուած այս գրքոյկի հեղինակն է Հոգեւոյն Ս. Շնորհք Պատրիարք Գալուստեանը: Գրքոյկը առաջին անգամ լոյս է ընծայուած 1971 թուականին: Աշխատութեան այս հրապարակումով հանրութեան կը ներկայացնենք նոյն վերախմբագրութիւնը Արժ. Դոկտ. Զաւէն Աւագ Քհնյ. Արզումանեանի կողմէ իր վախճանման քսանեւհինգամեակի տարելիցին առթիւ:

Անձնապէս մեզի համար հոգեկան խոր հրճուանք է անգամ մը եւս ի ձեռին ունենալ Երանաշնորհ Պատրիարքի «Մեծ Պահքի Կիրակիներու Ոսկի Շղթան» գրքոյկը, այս անգամ այնքան հմտօրէն խմբագրուած Արժ. Դոկտ. Ս. Զաւէն Աւագ Քհնյ. Արզումանեանի կողմէ: Տէր Հայրը, ինչպէս ինք կը վկայէ վայելքն է ունեցած անձնապէս եւ մօտիկէն ճանչնալու մեծ ու տիպար հայ հոգեւորականը, որուն էութենէն սրբութիւն կը ծորէր: Այդ հանգամանքը եւեթ զինք առաջնորդած է կատարելու աշխատասիրութեան խմբագրութիւնը որպէս յարգանքի ընծայում բոլորիս կողմէ այնքան սիրուած Շնորհք Պատրիարքի յիշատակին:

Մենք խորապէս երախտապարտ ենք Արժ. Ս. Զաւէն Քհնյ. Արզումանեանին իր ազնիւ նախաձեռնութեանը համար: Իրեն իւրայատուկ ձեւով Տէր Հայրը կը խոնարհի անձ-

նուէր հոգեւորականի յիշատակին առջեւ: Իսկ անձնապէս մեզի համար բառերը բաւական չեն կրնար ըլլալ արտայայտելու մեր անչափելի սէրն ու ակնածանքը Շնորհք Պատրիարքի անձին նկատմամբ, որուն էութիւնը մինչեւ այսօր կը ներշնչէ մեզ, կը լուսաւորէ մեր հոգին ու միտքը եւ իր խորհուրդներով մեզ կ'առաջնորդէ դէպի Աղբիւրը Լոյսին՝ դէպի Ամենակարողն Աստուած:

Յովնան Արքեպիսկոպոս
Առաջնորդ

Սեպտեմբեր, 2015

ՄԵԾ ՊԱՅՈՑ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒ ՈՍԿԻ ՇՂԹԱՆ

ՄՈՒՏԸ

Չայաստանեայց եկեղեցին ունի այնպիսի ինքնուրոյն յատկանիշներ որոնցմով ո՛չ թէ կը գարտուղի միւս եկեղեցիներէն, այլ կը գատորոշուի ինքնատիպ անհատականութեամբ: Շատ են այդ համակրելի երեւոյթները որոնցմէ մէկն է Մեծ Պահոց Կիրակիներուն տրուած յատուկ անունները: Միւս բոլոր եկեղեցիները անոնց կուտան թուական անուններ, իսկ մեր եկեղեցին օժտած է զանոնք *Բարեկենդանի, Արտաքսման, Անառակի, Տնտեսի, Դատաւորի* եւ *Գալստեան* Կիրակիներ անուններով, իւրաքանչիւրը իր մէջ խտացելով Մեծ Պահքի հետ կապուած մասնայատուկ իմաստ որոնք իրարու միանալով կը կազմեն հոյակապ ամբողջութիւն մը:

Տարիներ առաջ յօդուածով մը անդրադարձած էինք յատկանշական այս երեւոյթին Ամերիկահայ Թեմի պաշտօնաթերթ *Չայաստանեայց եկեղեցի* ամսագրի 1952-ի Մարտի թիւին մէջ: Ներկայ գրութեանց շարքը շատ քիչ առնչութիւն ունի անոր հետ: Ասիկա բոլորովին նոր մշակում մըն է:

Մեծ Պահքի Խոկումներ ընդհանուր խորագրին տակ յաջորդաբար լոյս տեսան ներկայ գրքոյկին մէջ համադրուած գրութիւնները *Մարմարա* Օրաթերթի 1971 տարուան Փետրուար եւ Մարտ ամիսներու ընթացքին: Փափաքեցանք գրութեանց այս շարքը մէկ կափարիչի տակ դնել յօգուտ այլոց: Վերահրատարակութեան ընթացքին կատարեցինք կարեւոր հպումներ, յաւելումներ եւ յապաւումներ, նոյնը պահելով անշուշտ գրութեանց պարունակութիւնը իրենց մեծագոյն զանգուածին մէջ:

Գիտակ ենք որ հայերէն գիրքի ընթերցումը ընդհանրապէս, եւ կրօնական գրականութիւնը մասնաւորաբար, նահանջի վրայ են Սփիւռքի մէջ: Այսուհանդերձ, եթէ մինչեւ իսկ շատ սեղմ ու սահմանափակ շրջանակներու մէջ իր

Նպատակին ծառայել այս գիրքին ընթերցումը, ի զուր ան-
ցած պիտի չնկատենք անոր պատրաստութեան յատկացուած
թանկագին ժամանակը, զոր առ հասարակ գողցած ենք
մեր հանգիստի պահերէն:

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Իսթանպուլ
Յոկտեմբեր 15, 1971

Նախաբան Խմբագրի

Գոհունակութեամբ կը հրատարակենք **Երջանկայի- շատակ Ամեն. Տ. Շնորհք Գալուստեան Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքի** սոյն օգտաշատ հատորը՝ որպէս Բ. տպագրութիւն: Չայն խմբագրելու կարիքը զգացինք անխախտ պահելով ընդհանուր կառոյցը, եւ սակայն ենթաբաժանումներու ենթարկելով զանոնք: Հարկ տեսանք լեզուական ջնջին հպումներ եւ բնագրի յապաւումներ կատարել հատորը աւելի դիւրահասկնալի ընթերցելու միտքով:

Մեր գոհունակութիւնը առաւել եւս զգացինք երբ Պատրիարք Հօր Նրբին, տեղին, ազդու, եւ ժամանակակից մօտեցումներով կատարած մեկնաբանութիւնները կարդացինք ներկայ հատորին մէջ: Մեր հոգեւորականութեան համար առձեռն գիրք մըն է այս անտարակոյս, իր անգլերէն թարգմանութեամբը միասին, որուն ձեռնարկեցինք առաջին անգամն ըլլալով:

Արդարեւ, Մեծ Պահքը իր լիիրաւ եւ ամբողջական բովանդակութեամբ կը ներկայանայ մեզի՝ **Քրիստոսի յատուկ առակներու** ընդարձակ բացատրութեամբ եւ մեկնաբանութեամբ: Ամեն օղակ Ոսկեայ Կիրակիներուն, թե՛ առանձինն եւ թե՛ շղթայուած կը հիւսեն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Բառասնօրեայ Պահոց հոգեպարար կեանքն ու ընթացքը դէպի Հրաշափառ Սուրբ Յարութիւն:

Երջանկայիշատակ Պատրիարք Հօր 25-րդ տարելիցին կ'ուզենք ձօնել մեր երախտարժան աշխատանքը որպէս ականատես հոգեւորական որ իր պատրիարքական 28 տարիներու տքնաջան եւ հայրախնամ աշխատանքով պանծացուց Կ. Պոլսոյ Աթոռն ու Հայաստանեայց Մայր Եկեղեցին:

ՏՁԱ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՅՔԻ ՄԱՍԻՆ ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԷՍ

*«Եւ արդ ասէ Տէր Աստուած ձեր,
դարձարուք առ իս յամենայն սրտէ ձերմէ,
պահօք, եւ լալով եւ կոծելով»:
(Յովել 2:12)*

Պահեք՝ կրօններուն Յատուկ

Սիաստուածութեան երեք կրօնքներն ալ, Մովսիսականութիւն, Զրիստոնէութիւն եւ Մահմետականութիւն, ունին եւ կը կիրարկեն պահեցողութեան օրէնքը: Սակայն Զրիստոնէութեան մէջ պահեք գերագոյն կարեւորութիւն ստացած է Միջին Դարուն, երբ անհատական խղճի հարց չէր, այլ կրօնական եւ ընկերային խիստ օրէնք մը: 350-ական թուականներուն Գանգրայի մէջ գումարուած ժողովի 20-րդ Կանոնը կ'ըսէ. *«Չափահաս եւ մարմնով առողջ մարդ մը, որ Զրիստոնէայ անունը կը կրէ, եւ քառասնօրեայ պահեք մինչեւ վերջ չի պահեր, այնպիսին նզովեալ ըլլայ»:*

Այսօր սակայն թէ՛ եկեղեցիներու օրէնքներուն եւ թէ՛ անհատ քրիստոնէաներու առօրեայ կեանքին մէջ պահեցողութիւնը իջած է իր խորագոյն տեղատուութեան, սկսած Արեւմուտքէն Միջին Դարերուն մինչեւ այսօր: Զոմփ Բահանայապետները շինարարական եւ զինուորական հարցերով երբ զբաղեցան, արտօնեցին ընտանիքներուն պահեցողութենէն ազատ մնալու, պայմանաւ որ որոշ գումարներ յատկացնէին Զոմփ Աթոռին: Նոյն ընթացքը աւելի թափ ստացաւ 16-րդ դարու *Վերածնունդով* եւ *Բողոքականութեան* ծագումով: Գահավեժ այդ ընթացքը բերած է մեզի այսօր անտարբերութեան, եւ ինչպէս Զայ Եկեղեցւոյ հետ բարեկարգութեան հարցը երբ կը ներկայացուեր ասկէ 35 տարիներ առաջ, *«Կեանքը ինքնին լուծել է պահոց խնդիրը»* կը գրէին:

Հակառակ այս իրողութեան պահքը պիտի չդադրի իր կրօնական արժեքէն, ինչպէս աղօթքը, ապաշխարութիւնը եւ Սուրբ Հաղորդութիւնը կը մնան աներեր մեր ժամանակներուն մէջ:

Ի՞նչ է Պահքը

Մեր նոր սերունդը պահքը կը հասկնայ որոշ ուտելիքներէ հեռու մնալուն մէջ, մսեղէն, կաթնեղէն, հաւկթեղէն, եւ սակայն սկիզբէն այդպէս չէ եղած: Ըստ Սուրբ Գիրքի, պահեցողութիւնը սուգի եւ ցաւի շրջան մըն է, ինքնազրկանք, կամաւոր պատիժ, որ կ'իրագործուէր որոշ ատեն մը հրաժարելով ուտելիք եւ խմելիք, եւ ամէն տեսակ հաճոյքէ: Կարելոր է գիտնալ որ պահք եւ հաճոյք իրարու հակադիր երեւոյթներ են: Նախնիքներու պարագային նաեւ լացն ու կոծը արտաքին նշաններն էին, ինչպէս կը կարդանք Երկրորդ Թագաւորաց Գիրքին մէջ՝ *«պատռեցին իրենց զգեստները, կոծեցին իրենց կուրծքերը, լացին ու պահեցողութիւն ըրին մինչեւ իրիկուն»* (Բ. Թագ. 1:12):

Պահքէն անբաժան էր **աղօթքը** ինչպէս գրուած է Ս. Գիրքին մէջ՝ *«Լաւ է աղօթքը պահքին հետ»* (Տովբիթ 12:8), եւ կամ՝ *«Այս տեսակ դելերը միայն աղօթքով եւ պահքով կ'ելլեն»* (Մատթ. 17:20): Պահեցողութիւն կ'ընէին նաեւ կարելոր նպատակի մը համար, ինչպէս Եսթեր թագուհի Սուրբքի միջոցաւ, հակառակ թագաւորի կամքին, *«Չնա եւ ժողովէ Սուսա քաղաքի իրեաները, եւ պահեցողութիւն ըրէք ինծի համար, ոչ կերէք եւ ոչ ալ խմեցէք երեք օր, երեք գիշեր: Ես եւ իմ նաժիշտներս ալ պահեցողութիւն պիտի ընենք, եւ անկէ յետոյ պիտի ներկայանամ թագաւորին»* (Եսթ. 4:16):

Պահքը կ'իրարկելի դարձաւ *ապաշխարանքի* նշանով եւ արտայայտութեամբ, որուն ամենէն յայտնի օրինակը ծանօթ է մեզի Նինուէացիներէն: Իմանալով Յովնան Մարգարէն թէ քաղաքը պիտի կործանէր իրենց ամբարշտութեան պատճառով, Նինուէացիները պահք յայտարարեցին եւ քուրճ հագան, մեծամեծներէն մինչեւ յետին քաղաքացին: Թագաւորը նոյնպէս, ելաւ գահէն, քուրճ հագաւ եւ մոխիրի վրայ նստաւ, հրահանգելով որ աղաղակէն Աստուծոյ իրենց ամողջ սրտով եւ մտքով եւ հրաժարին իրենց չար ճամբաներէն, յուսալով որ Աստուած ալ կը հրաժարի իր

բարկութենէն (Յովսան 3:5): Պահքի ներկայ ձեւին առաջին անգամ կը հանդիպինք Դանիէլի Գիրքին մէջ, ուր ըսուած է՝ «Ես Դանիէլ, սուգ բռնեցի եւ երեք շաբաթներ հրաժարեցայ ընտիր եւ ցանկալի ուտելիքներէ, միս եւ գինի չմտան իմ բերանս, իւղով չօծուեցայ մինչեւ երեք շաբաթներուն լրանալը» (Դան. 10:3):

Աստուածաշունչի Պահեցողները

Մովսէս Մարգարէն կը ներկայանայ առաջինը. «Եւ Մովսէս քառասուն օր եւ քառասուն գիշեր մնաց Տիրոջ ներկայութեանը Սինա լեռան վրայ, ոչ հաց կերաւ եւ ոչ ալ ջուր խմեց» (Ելից 34:28): Նոյնը ըրած է **Եղիա Մարգարէ** (Գ. Թագ. 19:8), **Դաւիթ Թագաւոր** (Բ. Թագ. 12:16): **Յուդիթ** որ իր այրիութեան բոլոր տարիներուն պահեցողութիւն ըրած է (Յուդ. 8:5), **Նէեմի**, գերութենէն յետոյ Երուսաղէմի պարիսպները շինողը, կ'ըսէ, «Նստայ եւ լացի, օրերով սուգ բռնեցի եւ պահք պահեցի եւ աղօթեցի երկինքի Տէր Աստուծոյ առջեւ» (Նէեմի 1:4), **Աննա Մարգարէուհին** որ Փրկիչը տեսաւ իր կեանքի վերջալոյսին երբ ան «չէր բաժնուեր տաճարէն, այլ պահքով եւ աղօթքով զԱստուած կը պաշտեր գիշեր եւ ցերեկ» (Ղուկ. 2:37):

Երբ կը մտնենք Նոր Կտակարանի անելի լուսաւոր շրջանակէն ներս, կը տեսնենք որ պահքի սովորութիւնը մեր **Փրկիչէն** կը սկսի՝ իր մկրտութենէն յետոյ, երբ «Յիսուս Յոգիով լեցուած քշուեցաւ անապատ եւ քառասուն օրեր փորձուեցաւ սատանայէն, ոչ կերաւ եւ ոչ ալ խմեց այդ օրերուն» (Ղուկ. 4:1-2): Եկեղեցին զայն կը նկատէ աստուածային արարք մը որ եղաւ նաեւ տնօրինութիւն, ու պահեցողութիւնը մարդոց փրկութեան համար եղաւ, գիտնալով հանդերձ որ Յիսուս պետք չունէր ապաշխարանքի, եւ սակայն ինք ապաշխարեց մարդոց տեղը:

Այս գաղափարը մեր շարականներուն մէջ կը յայտնուի. «Այսօր երկրորդ Ադամը (Զրիստոս) պահեցողութիւն ընելով քաւեց արգիլուած պտուղը ուտողներուն պարտքը, ու Փրկիչ քառասնօրեայ պահեցողութեան պէս՝ Եկեղեցին ալ պահքով արժանի կ'ըլլայ Յարուցեալին հետ երանական ուրախութեան մասնակցելու» (Մեծ Պահոց Շարական): Ինչպէս ինք մկրտուեցաւ, նոյնպէս իր հետեւորդներն ալ պիտի

մկրտուէին, եւ պահեցողութեան պարագային եւս Նոյնը պիտի ընէին:

Յիսուսի եւ Առաքեալներուն Ուսուցումը

Լերան Քարոզը հիմնական աղբիւրն է Յիսուսի Պահքի եւ բարոյական կեանքի մասին: Հոն Տէրը կ'ըսէ. *«Երբ պահեցողութիւն կ'ընէք, կեղծաւորներուն պէս տրտում երես չըլլաք, որոնք կ'աւրեն իրենց երեսը որպէսզի մարդոց ցոյց տան թէ պահքի մէջ են»*. անոնց վարձքը մարդոցմէ պիտի գայ եւ ոչ Աստուծմէ: Փոխարէն, օժէ՛ գլուխդ եւ լուս' երեսդ որպէսզի պահեցող ըլլալդ յայտնի չընես, բայց միայն անտեսանելի Հօրդ որ ամէն ինչ կը տեսնէ ու Ան քեզ պիտի վարձատրէ (Մատթ. 6:16-18): Առիթով մը փարիսեցիները դիտողութիւն ըրին Յիսուսի եւ աշակերտներուն թէ ինչու պահք չեն բռներ, ինչպէս կ'ընէին իրենք եւ Յովհաննէս Մկրտչի աշակերտները: Եթէ այդպէս ալ ըլլար, իրենց ամբողջ կեանքը արդէն պահեցողութիւն էր քան թէ հաշուով ճշդուած արարք: Անոնք ուրիշներու ողորմութեամբ կ'ապրէին՝ թափառական քաղաքէ քաղաք շրջելով, ինչպէս յայտնի եղաւ երբ ցորենի հասկերը իրենց ափերուն մէջ փշրելով կ'ուտէին (Ղուկ. 6:1): Յիսուսի պատասխանն այն եղաւ որ երբ փեսան իրենց հետ է, ինչպէս հարսանիքի պարագային, պահեցողութեան կարիքը չկար, այլ միայն իր մեկնումէն ետք, Նախատեսելով որ իր մահէն ետք իր հետեւորդները պահեցողութիւն պիտի ընէին (Ղուկ. 5:33-35):

Արդարեւ, կը տեսնենք որ Եկեղեցին Քրիստոսի Համբարձումէն ետք կը կիրարկէր պահեցողութեան կերպը, զայն ձգելով որ ան ըլլար բնական, եւ ոչ թէ բռնագբօսիկ, այլ ինքնաբերի սովորութիւն մը: Ըստ այնմ, ինչպէս կը կարդանք Գործք Առաքելոց գիրքին մէջ, քարոզչական Նախնագոյն ձեռնարկները պահքով եւ աղօթքով կը սկսէին, ինչպէս Անտիոքի մէջ, որ եղաւ քրիստոնէութեան երկրորդ կեդրոնը՝ Երուսաղէմէն ետք, ուր Առաքեալներ *«երբ պահեցողութիւն կ'ընէին եւ կ'աղօթէին, Սուրբ Հոգին ըսաւ անոնց, ընտրեցէք Բառնաբասն ու Պողոսը ինծի համար, որպէսզի Նուիրուին այն կոչումին որուն կանչած եմ ես զանոնք»* (Գործք. 13:2-3): Նոյնը ըրին Նաեւ Պողոսն ու Բառնաբաս

երբ իրենց կարգին *«երեցներ կը ձեռնադրեն եւ պահեցողութիւն ու աղօթք ընելով կը յանձնեն զանոնք Տիրոջ»* (14:22): Իսկ Պօղոս Առաքեալ, երբ կը հարկադրուի յիշել իր *«կատակները»*, կ'ենթարկուի *«քաղցի, ծարաւի եւ պահեցողութեան»* (Բ. Կորնթ. 11:27 եւ 6:5):

Ուստի, ինչպէ՞ս կարելի է անտեսել պահքի օրէնքը, եւ կամ մերժել զայն, երբ Ս. Գիրքի Հին եւ Նոր Կտակարաններուն մէջ որպէս հրահանգ կ'աւանդուի մեզի:

Արեւմուտքի եւ Արեւելքի Եկեղեցիները Մեծ Պահքի Մասին

Քառասուն օրերու պահքը վերածուեցաւ օրական մէկ անգամ ճաշելու սովորութեան՝ առողջական պատճառներով: Երբ կը պահենք օրական պահքը, մենք զմեզ պատրաստած կ'ըլլանք Սուրբ Չատիկի տօնին: Այս պարագան ճշդուած է 4-րդ դարէն առաջ, նոյնիսկ քրիստոնէական գրականութեան մէջ, առանց սակայն պահքի ոչ մէկ յիշատակութեան: Առաջին անգամ Նիկիոյ 325 թուի Տիեզերական ժողովի 5-րդ Կանոնին մէջ է որ կը յիշուի **«քառասնորդաց»** բացատրութիւնը: Աղեքսանդրիոյ Յոյն Ուղղափառ Պատրիարք Սուրբ Աթանաս Հայրապետ, 330-ական թուականներուն կը թելադրէր որ 40 օր պահք բռնեն Աւագ Շաբաթէն առաջ: Իսկ *«Կանոնք Առաքելականք»* կոչուած կանոնախումբին 8-րդ յօդուածին մէջ ըսուած է՝ *«Առաքելներ տնօրինեցին որ 40 օրեր պահք նշանակուի, հրաժարելու համար ամէն չարութենէ, մեղքէ եւ կերակուրէ, մինչեւ Տիրոջ Պատեքի օրը»* (Կանոնագիրք Հայոց, 32):

Մինչեւ 9-րդ դար, Արեւմուտքի մէջ Կաթօլիկ Եկեղեցին Մեծ Պահքի ընթացքին հաւկիթէ, պանիրէ եւ ձուկէ հրաժարիլը առաքինութիւն նկատած է, եւ առաջինը ըլլալով **Հռոմի Գրիգոր Մեծ Պապը** հաստատած է թէ *«Մենք կը հրաժարինք, միտէ եւ բոլոր կենդանական արտադրութիւններէ՝ կաթի, պանիրի, հաւկիթի եւ նմաններէն»*: Հետզհետէ սակայն Կաթօլիկ Եկեղեցին թոյլատրեց շեղիլ վերելի կանոնէն, եւ հաւատացեալներ թուլցան իրենց կրօնական պարտաւորութիւններէն, երբ մանաւանդ **Վատիկանի Բ. Ժողովը** մեր օրերուն գործնականապէս վերցուց պահեցողութիւնը *«Բարեկարգական Կանոններու»* քննակումի ընթացքին:

Արեւելքի մէջ աւելի խիստ եղած է պահեցողութիւնը ընդհանրապէս եւ Մեծ Պահքը մասնաւորաբար, ուր ուտելիքի յիշեալ արգելքները յարգուեցան: Ի վերջոյ սակայն արեւելքի մէջ ալ մուտք գործեցին անհոգ եւ անտարբեր կարգերը, մնալով հանդերձ հաւատացելոց խումբեր որոնք հաստատ մնացին մինչեւ այսօր իրենց պահեցողութեան մէջ: Հայ Եկեղեցւոյ մէջ մնացին պահքի կանոնական օրերը *Soluagnyghs* մէջ, ուր 158 պահոց օրեր նշուած են, որոնցմէ 40-ը Մեծ Պահոց յատուկ են: Մնացեալին ճիշդ կէսը, 50 օր, կը կազմեն տասնըմէկ շաբաթապահերը, եւ միւս կէսը՝ Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու պահքերը:

Պահքին Նպատակը

Ինչո՞ւ կը պահենք: Կարելոր հարցում մը, որուն տրուած պատասխանէն կախում ունի անոր կրօնական արժէքը: Պարզաբանելու համար կ'ուզենք հաստատել որ սերտ զուգահեռականութիւն մը կայ հիւանդութեանց պարագային սահմանուած *ռեժիմին* կամ *տայլթին*, ու կրօնական պահեցողութեան միջեւ, թէ՛ նպատակի եւ թէ՛ մեթոտի տեսակէտէն: Երկուքին վրայ երբ ակնարկ մը նետենք, պիտի տեսնենք որ ինչ որ է հիւանդութիւնը մարմինին համար, Նոյնն է մեղքը հոգիին համար: Նոյնիսկ կրնանք ըսել որ մեղքը հոգիին հիւանդութիւնն է, եւ հիւանդութիւնը մարմինին մեղքն է: Մեղքերուն կարելոր մասը արդիւնք են ցանկութեանց սանձարձակ գործունեութեանց: Ցանկութիւնները իրենց բնական չափին եւ սահմանին մէջ՝ աստուածադիր ուժեր են՝ դիւրացնելու համար մարմինի կենսական գործունեութիւնները:

Ախորժակն ու Սահմանը

Ուտելու կենսական պահանջքին հետ կապուած է ախորժակը՝ որ կը պարտադրէ մարդը ուտելու մարմինի առողջութեան համար: Սերնդագործելու կենսական գործին հետ առնչուած է Նոյնպէս յատուկ ցանկութիւնը իր չափին եւ սահմանին մէջ: Սակայն երկուքն ալ, ուտելն ու սեռական յարաբերութիւնը իսկական բռնակալներ կը դառնան մարդու բանականութեան եւ կամքին դէմ՝ առաջինը որկրամուլութեամբ, եւ երկրորդը հեշտասիրութեամբ եւ սեռային

ստահակութեամբ: Չանոնք իրենց բնական չափին եւ սահմանին մէջ պահելը դժուար է առանց պահեցողութեան: Պօղոս Առաքեալ կ'ըսէ. *«Յոգւով առաջնորդուեցէք եւ մարմնի ցանկութիւններուն գերի մի՛ ըլլաք, վասնզի մարմինը կը ցանկայ հոգիի հակառակ բաներուն, եւ հոգին՝ մարմինին հակառակ»* (Գաղ. 5: 17): Պահքի նպատակն է ուրեմն հոգիի կեանքը զօրացնել, տկարացնելով զգացական հաճոյքներու քաշողականութիւնը:

Ապաշխարանք

Ապաշխարանքը մեղքէ եւ հոգեկան հեղգութենէ ազատագրուելու ճիգ մըն է եւ անկէ զգացուած ցաւ մը, զոչում եւ մտահոգութիւն՝ որպէս զմեզ Աստուծմէ բաժնող միակ պատճառը: Պահեցողութիւնը այդ ներքին ցաւին արտաքին արտայայտութիւնն է, ըլլալով սպեղանի եւ մեղքի աւերներուն առաջը առնող արարք մը: Աւելին՝ «մահացու» կոչուած մեղքեր ալ կան, ինչպէս, ամբարտաւանութիւն, չար նախանձ, ջղագար բարկութիւն, անկոպար ազահութիւն, եւ մասամբ նոցին: Ասոնք մահացու են որովհետեւ մարդուն մէջ կը մեռցնեն բարոյական գիտակցութիւնը եւ կ'այլասերեն մարդուն նկարագիրը:

Պահքը ապաշխարութեամբ մեծապէս կը նպաստէ առաջը առնելու այլասերիչ այս հակումներուն, երբ նկատի ունենանք, մանաւանդ ֆիզիքական հիւանդութեանց պարագային, բուժողը նախ եւ առաջ մարմինին բնական ուժերն են, արիւնն է, աւիշն է եւ անոնց մէջ գտնուող կենսակայն տարրերը, մինչդեռ բժիշկին յանձնարարած դեղն ու սննդականոնը միայն կը դիւրացնեն մարմինին բուժիչ ուժերուն գործը, արգելք հանդիսանալով որ հիւանդութիւնը աւելի չյառաջանայ: Նոյնն է կրօնական պահեցողութեան պարագային, **հաստատ գիտնալով որ պահեցողութիւնը չէ որ մեղքը կը քաւէ, Աստուած է քաւիչը:** Պահեցողութիւնը միայն կարեւոր ազդակ մըն է քաւարար սրբագործումին մէջ:

Չղում եւ Աղօթք

Այս երկուքը անբաժան են ապաշխարանքին հետ, ստեղծելով հիմնական պայմանները Աստուծոյ քաւիչ զօրու-

թեան: Սուրբ Օգոստինոս Ափրիկեցին ըսած է. «Պահեցողութիւնը գղջումով եւ աղօթքով կը մաքրէ հոգին, կը բարձրացնէ միտքը, չափի եւ հակակշիռի տակ կը պահէ կիրքերը, կը ցրուէ ցանկութեան ամպերը, կը մաքրէ սեռային կրակը, կ'արծարծէ ժուժկալութիւնը, եւ կը վառէ ճշմարտութեան լոյսը»: Այս ընթացքով միայն քրիստոնեան կը վերաշահի այն շնորհները որոնցմէ զրկուած էր իր մեղքերուն պատճառով: Մեր ժամանակակից մարդկութիւնը գերազանցած է նախորդ սերունդները ոչ միայն իր թիւով եւ թեքնիք հսկայական յառաջդիմութեամբ, այլ նաեւ ամբարշտութեամբ՝ անչափելի ծաւալով հեռու Աստուծմէ, թերի գղջման, աղօթքի եւ հաւատարմութեան մէջ:

Կրօնական պահեցողութիւնը ունի նաեւ ինչ ինչ քովնտի բարիքներ գորս ոմանք տգիտաբար կը նկատեն պահքին նպատակը: Անոնցմէ են **Ֆիզիքական օգուտը**, երբ մարդիկ պէտք եղածէն աւելին կ'ուտեն, դժուարացնելով սրտին աշխատանքը: Սակայն երբ պահեցողութիւն կ'ըլլայ նիհարնալու եւ առողջութիւնը վերագտնելու նպատակով, այդ պահքը կը դադրի կրօնական արժէք ունենալէ: Ուրիշ մէկ օգուտն ալ **կամքի զօրացումն** է որ կենսական դեր ունի մեր հոգեւոր եւ բարոյական կենցաղին մէջ՝ ուժի շտեմարան մը դառնալով որուն օգնութեան կը դիմենք ամէն անգամ որ բարոյական օրէնքի եւ մեր խղճմտանքի հակառակ փորձութեան կ'ենթարկուինք: Կամքի զօրացումով մեր խելքը եւ ժամանակը աւելի արդիւնաւոր կերպով կրնանք գործածել, իսկ կամքի պակասին հետեւանքով ահաւոր վատնումներու կը յանգինք:

Ներկայ Պահեցողութիւնը

Այսօր հազարաւոր մարդիկ կան որոնք բուսակեր են, սակայն երբեք չեն յաւակնիր ըսելու որ բանջարեղէն, ընդեղէն եւ պտուղ ուտելով պահեցողութիւն կ'ընեն, քանի որ այդ իրենց սովորական ճաշն է: **Պահեցողութիւնը կերակուրի տեսակի հարց չէ, արտաքնապես ուտելով պահքի ճաշերը եւ այդ ձեւով գոհանալ: Ինչ պիտի ըլլայ բարոյական ելքը եւ Աստուծոյ ընդունելի ըլլալու պայմանը: Ասոնք են պահեցողութեան կրօնական արժէքը:**

Ի՞նչ ընել այսօր: Բացայայտ է մեր Տիրոջ օրհնակը եւ ուսուցումը, որ Իր աշխարհէն հեռանալէն ետք Իր հետեւորդներն ալ «*պահեցողութիւն պիտի ընեն*»: Հետեւեալ թեւադրութիւններն ունինք այժմու մեր հաւատացեալներուն:

Ա) *Օրական մէկ անգամ ճաշել՝ առանց նկատի ունենալու կերակուրին տեսակը:*

Բ) *Ֆիզիքական եւ առողջական պատճառներով ներելի պիտի ըլլայ երկու կամ երեք անգամ ճաշել, հրաժարելով այնպիսի ուտելիքներէ գորս շատ կը սիրենք, մասնաւորաբար անուշեղէններէ:*

Գ) *Պահոց ընթացքին ի սպառ հրաժարիլ ոգելից ըմպելիներէ:* Անոնց կողքին գգուշանալ շարժանկար, թատրոն եւ այլ անբարոյ հաւաքոյթներէ, եւ ժամանցի համար պատրաստուած հեռատեսիլի սովորական գրադմունքներէն հեռու մնալով: Աւելի կարելոր կը նկատենք հետեւեալ բարոյական պահեցողութիւնները:

Բարոյական Պահեցողութիւններ (Ժխտական)

Մեր Պահոց շրջանը սքանչելի առիթ մըն է **մոլութիւններու** դէմ պայքարելու, խմիչքի, ծխելու, սեռային ախորժակներու, բախտախաղի, ձիարշաւի, եւ քսակի վատնումներու, որոնք ընտանիքը կը քայքայեն: Ծնողաց մոլութիւնները կը խորտակեն անմեղ եւ խոստմնալից զաւակներու ապագան: Հեռու մնալ ասոնցմէ ինքնագրկումի լաւագոյն կերպն է, մանաւանդ «**ապաշխարանք**» որ ավելի ընդունելի է Աստուծոյ եւ օգտակար մարդուն: Ծանր մոլութիւններէ վարակուածները արդէն իսկ պահեցողութեան մասին մտածելու ի վիճակի չեն: Ուրիշներ մոլի են թղթախաղի, ոգելից ըմպելիի եւ ձիարշաւի, ծխախոտի եւ ծուլութեան: Անոնցմէ հրաժարիլ թէեւ տաժանք կրնայ ըլլալ, սակայն պահեցողութեան արժանի կերպն է՝ համահաւասար եւ ավելի քան պահք բռնելը: Այս տեսակ ապաշխարանք ավելի ընդունելի է Աստուծոյ՝ եւ օգտակար մարդուն:

Մեծ Պահքի շրջանին խաղաթուղթի սեղանին չնստիլը ավելի արժէք ունի կրօնական տեսակետէ քան մտեղենի խնձոյթի սեղաններէն հրաժարիլը: Եւ 40 օրեր երբ շարունակուի դրական այս քայլը, շատ հաւանաբար ենթական բուժուի

խաղաթուղթի մոլութենէն ամբողջ տարուան համար: Նաեւ հրաժարիլ **լեզուական հիւանդութիւններէ**, չարախօսութիւն, ստախօսութիւն, հայհոյանք, լեզուագարութիւն, որոնք դեմ են մարդու արժանապատուութեան: Հրաժարիլ գանգատներէ, տրտունջներէ, դառն եւ յաուսահատ խօսքերէ, որոնք կը մեռցնեն մեր հոգեկան կենսունակութիւնը ու կը վարակեն նաեւ ուրիշները: Հրաժարիլ պոռալ կանչելէ, վիճաբանութիւններէ, կռուազանութենէ, որոնք կը խանգարեն մեր խաղաղութիւնը: Անոնք կ'առաջնորդեն ատելութեան, նախանձի, նենգութեանց եւ դաւադրութեանց: Հրաժարիլ այդ պարզ կարծուած արտայատութիւններէն Մեծ Պահքի ընթացքին աւելի ընդունելի է Աստուծոյ քան քառասնօրեայ պահոց սեղաններու ուտելիքները:

Բարոյական Պահեցողութիւններ (Դրական)

Ինչո՞ւ ճիգ չընել արծարծելու նաեւ **դրական** գործեր, այսինքն իրագործել պահքի նպատակը գործնապէս **բարիք գործելով**: Ստոյգ է որ բարիք ընելը ամեն ժամանակի մեր սիրոյ պարտականութիւնն է, անկախ ապաշխարանքէն: Անոնք որոնք թերացած են մարդկային այս հիմնական առաքիւնութենէն, մասնաւոր ճիգ ընելու են Մեծ Պահքի ընթացքին բանալու իրենց սիրտն ու քսակը կրթական եւ կրօնական կարիքներուն օժանդակ հանդիսանալով, ներառեալ աղքատներն ու կարիքաւորները:

Նոյնիսկ **ժամանակ տրամադրել** ազնիւ նպատակներու համար ծառայութիւն կատարել՝ հիւանդներու այցելութիւն եւ սգաւորներու մխիթարանք հասցնելով, բաժնեկից ըլլալ անոնց տխուր եւ տկար ժամերուն: Մեծ Պահոց ընթացքին բարեացակամ ըլլալ մարդոց հանդէպ, փափկանկատ եւ կարեկից՝ յաճախ զրկելով զմեզ մեր փոքր առաւելութիւններէն եւ իրաւունքներէն: Մեր համոզումով ասոնք աւելի կը ծառայեն պահեցողութեան ոգիին եւ նպատակին քան թէ պահոց ուտելիքներ ուտելով կամ չուտելով: Եսայի Մարգարէի հետեւեալ ամենահին պատգամը կը յայտնէ թէ ի՞նչ տեսակ է Աստուծոյ ուզած պահքը: Այդ պատգամին մէջ Աստուծոյ ժողովուրդը կը գանգատի Աստուծոյ: Եւ Աստուած կը պատասխանէ անոնց:

Մարգարեութիւն Եսայեայ

(58:3-11)

«Ինչո՞ւ մենք պահեցողութիւն կ'ընենք ու դուն չես տեսներ. կը խոնարհեցնենք մեր անձերը ու դուն լուր չես ունենար»: Աստուած կ'ըսէ.

Որովհետեւ ձեր պահքի օրերուն դուք ձեր անձնական կամքին միայն կը ծառայէք:

Ձեր ձեռքին տակ գտնուած ստորադասներուն բիրտ վերաբերմունք ցոյց կուտայ:

Ձեր պահեցողութիւնը կ'առաջնորդէ ձեզ հակառակութեանց եւ կռիւներու: Կը ծեծէք խեղճերը: Ի՞նչ պետք ունիմ ես այդպիսի պահքերու: Երբ ինձի կը ներկայանաք ձեր ձայնը ինձի լսելի դարձնելու համար. անշուշտ թէ պիտի չլսեմ ձեզի:

Այդպիսի պահք չէ իմ ուզածս, եւ ոչ ալ այդպիսի օր երբ մարդ ինքզինք կը խոնարհեցնէ, որովհետեւ եթէ քու պարանոցդ խոնարհեցնես եղէգի պէս, ու քուրձ հագնիս եւ մոխիր տարածես քու ներքեւդ, այդ ալ պահք չեմ կոչեր ես, ոչ ալ ընդունելի օր, կ'ըսէ Տէրը: Այլ այս է իմ ուզած պահքս:

Անարդարութեան կնճիռը քակէ:

Վաճառքի աստէն գործադրուած խարդախութեանց վերջ տուր:

Նեղութեան եւ բռնութեան մատնուածները ազատէ:

Անիրաւ մուրհակները պատռած՝

Հացդ բրդէ անօթիներուն:

Անտուն մնացած աղքատները տունդ տար: Եթէ ցնցոտիներով մէկու մը հանդիպիս հագուեցուր զայն:

Այն աստէն քու լոյսդ արշալոյսի պէս պիտի ծագի:

Առողջութիւնդ շուտով քու ամջելէդ պիտի քալէ:

Եւ Աստուծոյ փառքը քեզ պիտի շրջապատէ:

Այն աստէն Աստուծոյ պիտի կանչես, ու Ան պիտի լսէ քեզի:

Մինչ դուն կը խօսիս, Ան պիտի ըսէ, հոս եմ ես:

Եթէ հեռացնես քեզմէ անարդարութիւնը,

Ու եթէ սպառնական մատդ ետ քաշես,

Ու վերջ տաս տրտունջի խօսքերուդ,

*Եթե հացդ սիրայօժար անօթիներուն տաս,
Եթե կարօտեալներս կշտացնես,
Այն ատեն լոյսդ պիտի ծագի խաւարին մէջ,
Եւ Աստուած միշտ քեզ հետ պիտի ըլլայ
Ու անձդ իր փափաքներուն պիտի տիրանայ,
Եւ ոսկորներդ պիտի զուարթանան,
Եւ դուն ջրալից պարտեզի մը պէս պիտի ըլլաս,
Աղբիւրի մը պէս ուրկէ ջուրը չի պակսիր»:*

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԿԻՐԱԿԻ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ե Ր Զ Ա Ն Կ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Կորսուած Բայց Անկողոպտելի Մարդկային Ժառանգութիւնը

*«Յորում ցնծայր զուարճացեալ,
անտխրական ինդութեամբ»
(Շարական)*

Բուն Բարեկենդան՝ Երջանկութիւն

Յատկանշական է որ Մեծ Պահքը կը սկսի **երջանկութեան** գաղափարին ընծայուած յիշատակութեամբ, յիշեցնելու համար թէ մարդ երջանիկ ծնած է, եւ սահմանուած երջանիկ ճակատագիր մը վայելելու: Մեծ Պահքը պիտի յիշեցնէ թէ մարդ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս կորսնցուցած է այդ հոգեվիճակը, զայն վերատիրանալու միտումով:

Հայ Եկեղեցւոյ *Solawgոյցը* **Բարեկենդան** կը կոչէ բոլոր պահոց շաբաթներու նախընթաց օրը որ Կիրակի օր կ'ըլլայ միշտ, բացի Ս. Ծննդեան պարագային: Մեծ Պահոց նախընթաց օրն ալ կը կոչուի **Բուն Բարեկենդան**: Բառը «բարի կեանք» կը նշանակէ՝ ուրախ, զուարթ եւ շէն ապրիլ, եւ կը գոյացնէ Մեծ Պահքի առաջին Կիրակին, յիշատակը ըլլալով մարդկային առաջին երջանկութեան, Ադամի եւ Եւայի «դրախտային կեանքին»: Մեր շարականները աւելի շիտակ ցուցանիշներն են տօնի իմաստին վերաբերմամբ քան թէ օրացոյցին տուեալը:

Աստուածաշունչի տուեալներով մեր նախաձնողները դրախտային կեանքը կը վայելէին, ուր Աստուած տնկեց *կեանքի ծառը* ինչպէս նաեւ *բարիի եւ չարի գիտութեան ծառը*: Տեր Աստուած նախաձնողները դրաւ պարտեզին մէջ: Անոնք մերկ էին եւ չէին ամչնար: Սակայն երջանիկ էին, ինչպէս շէշտուած է օրուան յատուկ շարականին մէջ: Հարցնենք

մենք մեզի թե ի՞նչ է երջանկությունը իր աստուածային իմաստին մեջ:

Ի՞նչ է Երջանկությունը

Այլազան պատասխաններ կը ստանանք: Ինչ որ մեկու մը համար երջանկություն կը նկատուի, ուրիշին համար դժբախտություն կրնայ նկատուիլ: Մեկը իր երջանկությունը կ'որոնէ խաղամոլութեան եւ այլասերիչ հաճոյքներու մէջ, մինչդեռ ուրիշի մը համար անոնք ամենէն անդարմանելի դժբախտութիւններ են: Մեկուն համար երջանկությունը աշխատանքի մէջ կը կայանայ, ուրիշ մըն ալ իր երջանկությունը ծուլութեան եւ անգործութեան մէջ կը գտնէ: Ըստ մեր կարծիքին, երջանկութեան լաւագոյն սահմանը կուտան մանուկները, երբ կուշտ են, խաղալիք մը ունին, ցաւ չունին: Նկատելի է որ չչփացած տղան չմտահոգուիր իր ուտելիքին եւ խաղալիքին որակով: Աւելի կոթ մը եւ աւազի դեզ մը բաւական են զինք երջանիկ դարձնելու իր ինքնամոռացութեան ոլորտներուն մէջ, որ նախապայման է երջանկութեան: Երբ տարիքը կը յառաջանայ երջանկութեան որակն ու զգացումը բոլորովին կը փոխուին, զգալով ֆիզիքական ու հոգեկան կարիքներն ու անկարողութիւնները:

Այսօր սակայն մեր պահանջները ոչ միայն բազմապատկուած, այլ նաեւ այլասերած ու արուեստական դարձած են: Մոլութիւններն ու չափազանցութիւնները պարպած են երջանկությունը իր հոգիէն եւ զգացումէն, երբ անդին ծխելն ու ուտելը, անվայել հագուստն ու կապուստը, վատառողջ հաճոյք կը պատճառեն մարդուն, բայց երբեք տեւական երջանկություն չեն կրնար պարգեւել: Ընդհակառակը, կրնան ծնունդ տալ այլազան տագնապներու՝ ֆիզիքական եւ հոգեկան:

Անտարակոյս, չափաւոր կենցաղի հետեւող մարդիկ, հաշտ եւ ներդաշնակ կեանք կ'ապրին ընկերութեան մէջ, եւ իսկական երջանիկներն են քան բազմապահանջ զանգուածները: Որքան որ դրական երեւոյթները զարգացան ընտրեալներու մօտ, նոյնքան ալ կեանքը խաթարուեցաւ՝ մարդկային բնագոյական առողջ կրօնական ըմբռնումը խախ-

տելով, եւ միւս կողմէն ալ կաշկանդելով մարդկային բնատուր ազատութիւնը: Այլասերեցաւ արարչագործ եւ նախախնամող Գերագոյն Էակին նկատմամբ մարդոց եւ ազգերու ըմբռնումը ու վերջապէս վրայ հասաւ «քաղաքակրթութիւն» ըսուած հրէշը իր անյագուրդ եւ անվերջանալի պահանջներով:

Բնատուրն ու արուեստականը դժմ դիմաց ելան եւ մարդ գրկուեցաւ իր երջանկութենէն ու հարկադրուեցաւ ստեղծել արուեստական միջոցներ: Ծնան թատրոններ եւ կրկեսներ՝ ամրացնելով խզումը իրական եւ բնական երջանկութենէն: Յաջորդեցին աւելի վարնոցները եւ վնասակարները՝ գինետուն եւ հանրատուն: Ներկայիս մարդկութիւնը հասած է այնպիսի վիճակի մը ուր այլեւս գրեթէ անհնար է վերադառնալ սակաւապէտ կեանքին եւ բնութեան հետ հաշտ ապրելու պայմանին, սակայն չէ կորսնցուցած զայն վերստին ունենալու բնատուր բերումը: Միակ տարբերութիւնը զոր կրցած է բերել մարդկութեան եղած է Զրիստոսի Եկեղեցին, որքան ալ տկար, սակայն տակաւին կանգուն: Եկեղեցիով իրաւ երջանկութիւնը տակաւին կը վերապահուի եթէ մարդիկ անդրադառնան: Յաջորդ Կիրակին մեզի պիտի բացատրէ թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս կորսնցուցած է մարդ իր երջանկութիւնը:

ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ԿԻՐԱԿԻ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Կ Ո Ր Ո Ւ Ս Տ Դ Ր Ա Խ Տ Ի

Մեղքը Պատճառ Բոլոր Չարիքներու
Եւ

Արմատը Մեր Ապերջանկութեան

*«Ճաշակմամբ պտղոյն, ճաշակեցին գդառնութիւն
մեղաց եւ մահու»
(Շարական)*

Արտաքսում Դրախտէն

Մեծ Պահքի երկրորդ Կիրակին իր անունը եւ իմաստը կը ստանայ առաջին Կիրակիէն ուր յիշատակուած մարդկային երջանիկ վիճակը ողբերգական վախճանի կը հասնի, այսինքն կը յիշեցնէ մեզի մարդուն դրախտէն արտաքսուիլը: Օրուան շարականը պաղատախառն եղերերգութիւնն է այդ դժբախտ դրուագին: Անոր ետին կայ անշուշտ Ս. Գիրքի դէպքը, հակառակ այն իրողութեան որ գրեթէ ամէն ոք ծանօթ պիտի ըլլայ այդ հեքիաթունակ պատմութեան: Ըսենք այստեղ որ Արարիչն Աստուած նախամարդուն արտօնեց ուտել դրախտի բոլոր ծառերուն պտուղներէն, բացի բարիի եւ չարի գիտութեան ծառէն: Գիտենք նաեւ որ օձը խաբեց Ադամի կինը՝ Եւան, եւ երկուքն ալ անհնազանդ գտնուելով կերան նաեւ արգիլեալ ծառի պտուղէն, եւ գիտցան թէ մերկ էին:

Ադամ-Եւայի պատմութիւնը ամէն մէկիս պատմութիւնն է՝ յաւերժօրէն կրկնուող եւ մշտնջենապէս ներկայ: Մեզմէ ո՞վ չէ ունեցած իր փորձութեան ժամերը, ճիշդ Ադամին եւ Եւային պէս: Ո՞վ չէ հրապուրուած արգիլեալ պտուղի տեսքէն: Ո՞վ չէ լսած իր նմաններէն կամ իր ներաշխարհէն եկող ձայնը՝ «մի վախճար, կեր, պիտի հասուննաս, իմաստնանաս, աչքերդ պիտի բացուին, պիտի փորձառութիւն շահիս»,

Եւ տակաւին նման հազար ու մէկ փսփսուքներ: Ո՞վ չէ երկն-
ցուցած իր ձեռքը արգիլուած պտուղին, եւ վերջապէս ո՞վ չէ
տուած զայն նաեւ ուրիշին: Ո՞ր մեղքը չէ ունեցած իր կամա-
ւոր կամ ակամայ մեղսակիցները:

Ինքզինք *«մերկացած»* զգալէն յետոյ, ո՞վ չէ խուսա-
փած շուրջի աչքերէն, եւ ո՞վ չէ հեռացած իր եկեղեցիէն ուր
մարդ կը զգայ Աստուծոյ ներկայութիւնը: Ասոնք Աստուա-
ծաշունչի էջերէն վերցուած պատմութիւններ չեն, այլ՝ այժ-
մեական եւ ամենօրեայ երեւոյթներ, որոնց դերակատարները
բոլորս ենք, Ե՛ս եմ, դո՛ւն ես, ա՛ն է: Ամենքս ալ կրնանք
առանց ստելու ձայնակցիլ Շնորհալիի հետ՝ *«Գող եղէ մե-
ղաց, գտող կորստեան, գուր ինձ փորեցի»*, եւ կամ հաս-
տատել Սաղմոսերգուին խօսքը՝ *«Ամենքեան խտորեցան
ի միասին եւ անպիտանացան»*: Ուրեմն, Ադամին պատմու-
թիւնը բառին թրքերէն իմաստով *«ատամ»*ին պատմութիւնն
է, ամէն ադամորդիի պատմութիւնը, ամենքիս ողբերգութիւնը:
**Սակայն բարեբախտաբար վերջնական անկում մը չեղաւ
այս բոլորը: Աստուծոյ դէմ գործուածը Միածին Որդիին մի-
ջոցաւ եւ նոյն Հայր Աստուծոյ հաճութեամբ վերականգնե-
ցաւ ու երկրի վրայ եկեղեցին կնիքը դրաւ բարիին վրայ՝
ապաշխարութեամբ:**

Ի՞նչ է Արգիլեալ Պտուղը

Դրախտին մէջ կային *«Կեանքի ծառը»* ու *«Բարիի եւ
չարի գիտութեան ծառը»* (Շննդոց 2:9), որոնցմէ արգիլուածը
երկրորդ ծառի պտուղէն ուտելն էր: Այս երկու ծառերը կը
խորհրդանշեն Աստուծոյ **պատուիրանները**, որոնք հաւա-
քաբար երկու խումբի կը վերածուին՝ **դրական** եւ **ժխտա-
կան** պատուիրաններու, ինչպէս *«պիտի սիրես Աստուածը
ամբողջ սրտովդ, ամբողջ հոգիովդ եւ ամբողջ մտքովդ»*,
նաեւ, բարի, գթած եւ արդար գործելու այլ պատուիրան-
ները: Ուրիշ տեսակ պատուիրաններ գործադրելը Աստու-
ծոյ կամքին հակառակ ըլլալով՝ ճաշակումը պիտի ըլլար
արգիլեալ ծառէն, որ ժխտական պատուիրանները կը ներ-
կայացնէին՝ *«մի՛»* արգելական հրահանգով՝ *«մի՛ գողնար,
մի՛ շնար, մի՛ սպաններ, սուտ մի՛ խօսիր, ինձմէ զատ ուրիշ
Աստուած մի՛ ունենար»*:

Արդ, ՄԵՂՔ ըստւածը այս պատուերներուն դէմ գործելն է: Աստուած իբրեւ ճարտարապետը Տիեզերքի գիտեթէ ո՞ր արարքները վնասակար են մարդուն, նման հօր մը որ գիտեթէ ի՞նչ բան վնասակար է իր զաւկին, եւ ի՞նչ բան օգտակար: Իրաց այս վիճակին մէջ մեղքը իր բնական պատիժը կը պարունակէ իր մէջ: Հաշիշամուրը, խաղամուրը, գինեմուրը, կնամուրը, անպատճառ պիտի պատժուին ի վերջոյ նիւթապէս եւ ֆիզիքապէս, այսինքն դրամը վատնելով եւ իր առողջութիւնը կորսնցնելով: Իսկ բարոյական կորուստը՝ անկասկած ամբողջական կ'ըլլայ, անդարմանելի եւ ողբերգական: **Բաց աստի ամէն մեղանչական արարք արհամարհանք է Աստուծոյ իմաստութեան եւ սիրոյն դէմ:**

Համագործակից Աստուծոյ

Մեղաց թողութիւնն ու Աստուծոյ պատկերին վերստացումը կը պահանջէ անպայման մարդուն համագործակցութիւնը: Աստուած երբեք իր կամքը չի պարտադրեր մարդուն՝ զոր ստեղծած է ազատ կամքով, երբ կ'ըսէ *«ըրէ՛ եւ մի՛ ընէր»*: Նախաձեռնութիւնը մարդուն կը թողու: Անտարբեր գտնուիլ կը նշանակէ իր խելքը եւ կամքը գերադասել Աստուծոյ իմաստութեան եւ Կամքին, բան մը որ մարդուն համար ամենէն աններելի յաւակնութիւնն է, եւ հոս կը կայանայ հիմքը ամէն մեղքի:

Հարց կը ծագի թէ ի՞նչպէս գիտնանք թէ այդ զոյգ տեսակի պատուերները կուզան Աստուծմէ: Արդեօ՞ք մարդիկ իրենց մտածումները վերագրած են Աստուծոյ: Պահ մը իրաւունք տանք նման տարակոյսի մը, չմոռնալով որ նոյն այդ պատուիրանները կը հաստատեն նաեւ մեր բարձրագոյն կարողութիւնները, մեր բանականութիւնն ու խղճմտանքը: Ամենքս ալ համաձայն չե՞նք որ ստախօսութիւնը, շնութիւնն ու զրպարտութիւնը սխալ եւ վնասարար են անհատին եւ ընկերութեան համար: Արդարացուցիչ պարագաներ մատնանշել կամ գտնել կը նշանակէ սոփեստութեան բաւիղներուն մէջ մտնել, ուրկէ դուրս գալը գրեթէ անհնարին է, եւ կամ՝ պաշտպանուած պարագաները չեն մտներ վերոյիշեալ բառերու սահմաններուն մէջ:

Ժառանգական Հակում Դեպի Մեղք

Դժբախտութիւն է գիտնալ որ եթէ մարդ գիտէ բարին գատորոշել չարէն, ինչո՞ւ համար այնքան համատարած են չարիքները, եւ բարիքները՝ այնքան սահմանափակ: Ինչո՞ւ քաղաքակրթութեան յառաջդիմութեան հետ կը շատնան չարիքներն ու բարիքը կը պակսի: Այս հարցումը կ'առաջնորդէ մեզ գաղափարի մը որ աստուածաբանութեան մէջ ծանօթ է որպէս «*Աղամային մեղք*», իսկ գիտութեան մէջ որպէս «*ժառանգականութիւն*»: Ժառանգական օրէնք մը գոյութիւն ունի, գիտենք, որուն միջոցաւ սերունդներուն կը փոխանցուին բարի կամ յոռի հակումներ, առաքինութիւն կամ մոլութիւն: Միւս կողմէ, եկեղեցական կանոնին համաձայն մարդու բարոյական հակումները իրենց ակէն իսկ պղտորած են, երբ Աստուածաշունչը բացայայտ կ'ըսէ, «*Միտք մարդոյ հաստատեալ են ի իննամս չարի ի մանկութենէ իւրմէ*» (Ծննդոց 8:21), այսինքն մարդուն միտքը իր մանկութենէն իսկ **հաստատուած է չարիք խնամելու:**

Ահաւոր հաստատում մըն է այս, բայց դժբախտաբար շիտակ՝ կեանքի փորձառութեամբ: Սաղմոսերգուն եւս կ'ըսէ, «*Անօրէնութեամբ յղացաւ, եւ ի մեղս ծնաւ զիս մայր իմ*», (մայրը այստեղ ծնողքն է՝ հայր եւ մայր): Յիսուս իր ժամանակակից սերունդը կը կոչէ «*ագգ չար եւ շնացող*», որ կրնայ տարածուիլ բոլոր սերունդներուն վրայ: Սա կը նշանակէ որ մարդկութեան ջուրը իր ակէն իսկ պղտորած է: Պօղոս Առաքեալ իր կարգին կը հաստատէ, «*Մէկ մարդով մեղքը աշխարհ մտաւ, եւ մեղքով ալ՝ մահը*» (Յռոմ. 5:12), աւելցնելով թէ «*Մէկին յանցանքով ամենքին վրայ տարածուեցաւ դատապարտութիւնը ու մէկ մարդու անհնազանդութեամբ անհաշուելի մարդիկ մեղաւոր եղան*»:

Ուրեմն, Աստուածաշունչն ու մարդկային փորձառութիւնը համաձայն են որ **բոլոր** մարդիկ, այս կամ այն ձեւով, **չարիք խնամելու** եւ չարիք նիւթելու հետամուտ են: Չարիքի այս գաղափարը ուկէ՞ աշխարհի մտաւ եւ սողոցկեցաւ մարդու մտքին եւ երեւակայութեան մէջ, երբ Աստուծոյ ստեղծած բոլոր արարածները **բարի** էին՝ ըստ Աստուածաշունչ Մատենի: Կարծեք թէ «*օձ*»ն է այդ հարցերուն կտրուկ պատասխանը: Այստեղ ճշդում մը հարկ է կատարել: Չարը բնականաբար չէ ստեղծուած, ինչպէս բարին ստեղծուեցաւ:

Չարը գոյացաւ բարիի բացակայութեամբ եւ «օձ»ի միջամտութեամբ, բարին անտեսելով եւ կապտելով: Մարդկային մտքին մէջ չարին գոյութիւնը իր սկզբնական պատկերաւոր ձեւին մէջ «օձ»ին խաբէութեամբ հասկնալի դարձաւ: Նախամարդուն համար օձէն աւելի գարշելի եւ խորամանկ ոչինչ կար բնութեան մէջ, որ անշուշտ կը խանգարէր իր հանգիստը իր քարայրին մէջ:

Մեղանչական Բնութիւն

Աշխարհի վրայ վիստացող բոլոր չարիքներուն արմատը մարդուն մեղանչական բնութեան մէջ է: Այն աղետները որոնք յառաջ կուգան բնութեան արհաւիրքներէն, մարդուն գլխուն եկած չարիքներուն ամենէն փոքր մէկ տուկոսը կը կազմեն, ինչպէս երկրաշարժ, հեղեղ, հրդեհ: Ասոնք չեն բաղդատուիր նոյնիսկ պատերազմներէ, հալածանքներէ, անիրաւութիւններէ եւ ընկերային բազում արարքներէ յառաջ եկած չարիքներուն հետ: Չարիքին իսկական արմատը, մեղքը, անոնցմէ դուրս եւ մարդոց ներքին աշխարհին մէջ կը սնանի, որ ինքնին Աստուծոյ կամքին եւ օրէնքին անսաստումն է որ կը բաժնէ զմեզ մեր երջանկութեան աղբիւրէն, մեր Արարիչէն:

Չարը կամ չարիքը որ հաշուի առնուելիք շատ կարելոր իրականութիւն մըն է կեանքին մէջ, իր ծագումին լուծումը պետք է գտնէ մարդկային միտքին մէջ: Եւ գտած է ան իր լուծումը, «մանուկ մարդկութեան» համար, աստուածաշնչական ներշնչեալ այս պատմութիւններուն մէջ՝ այնքան պարզ, հասկնալի եւ թելադրական եղանակով, որքան պիտի չկրնար տալ ոչ մէկ իմաստասեր, ոչ մէկ աստուածաբան, եւ ոչ մէկ գիտնական: Ծննդոց Գիրքի արուեստագետ ու ներշնչեալ հեղինակը գտած է այդ դժուար լուծումը օձի կերպարին ներքեւ:

Աստուծոյ նախախնամութիւնը սակայն թոյլ չէ տուած չարին բռնատիրութեան, այլ դարմաններ հայթայթած է մարդուն համար: Տուած է նախամարդուն ՅՈՅՍ, որ օր մը իր գաւակը պիտի ջախջախէր օձին գլուխը: Եւ Աստուծոյ այդ խոստումը իրականացաւ մարմնացումովը իր Որդիին եւ մեր Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի:

Այս մասին մեզի պիտի խօսի Մեծ Պահքի Երրորդ Կիրակին:

ԱՆԱՌԱԿԻ ԿԻՐԱԿԻՆ

ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՐՈՐԴ

Դ Ա Ր Զ Ը

Ապաշխարանքը Նախապայման Է Վերագտնելու Կորսուած Դրախտը

*«Եթէ չապաշխարէք, ամենքդ ալ պիտի կորսուիք»
(Յիսուս)*

Երրորդ Կիրակի Պահոց

Երրորդ Կիրակիէն սկսեալ դուրս կ'ելլենք Յին Կտակարանի շրջանակէն ու կը մտնենք Նոր Կտակարանի մթնոլորտին մէջ: Այս Կիրակին եւ յաջորդող երկուքը իրենց անունները կ'առնեն օրուան անետարանական ընթերցուածի գլխաւոր առակէն: Կը հետեւի ուրեմն, թէ Երրորդ Կիրակին կարդացուած գլխաւոր հատուածը *Անառակ Որդիի* առակն է, Նոր Կտակարանի ամենէն թանկագին գոհարներէն մին, ուր ամբողջ Անետարանի հիմնական ուսուցումը խտացուած կը տեսնենք: Յիսուսի ուսուցման կորիզը Աստուծոյ հայրութիւնը կը կազմէ, եւ Անոր անսահման սերը՝ ապաշխարանքի ճամբով, համաձայն Տիրոջ խօսքին՝ *«Ոչ եկի կոչել զարդարս, այլ՝ զմեղաւորս յապաշխարութիւն»*: Այս Կիրակին միակ սեպհական գաղափարը անկումէն վերելքն է, ինկածութենէն՝ վերականգնում եւ կորուստին գիտն է:

Անկումը

Երջանիկ ընտանիքի մը երջանիկ կրտսեր տղան է առակին հերոսը, որուն տրամադրութեան տակ են երջանկութեան բոլոր պայմանները: Յարուստ ու պատուաւոր հօր մը զաւակն է, գեղեցիկ ու համակրելի երիտասարդ մը, շէն զուարթ, առողջ եւ բարեսիրտ: Գիւղին մէջ ծանօթ է ամենքին եւ բարեկամ բոլորին: Յայրը հպարտ է եւ երջանիկ իրմով, սակայն տկարութիւն մը ունէր՝ աշխատելու ախորժակ

Եւ հակում չունէր, ծոյլ էր, քանի որ իր մեծ եղբօր մշտակայ եւ գործօն հսկողութեան տակ հօրը ծառաները բոլոր գործերը կը կատարէին: Այլ խօսքով շփացած տղայ մըն էր, որուն «դրախտային» կեանքը երկար չտեսց:

Փորձիչ օձը ականջին փսփսաց, «վարածդ ալ կեանք է. ի՞նչդ կը պակսի, ազատէ ինքզինքդ հօր մը, եղբօր մը եւ տգետ գիւղի կաշկանդումներէն եւ գնա՛ հեռաւոր քաղաք մը, վայելէ բոլոր հաճոյքները, երկրորդ անգամ պիտի չգաս աշխարհ»: Բայց ի՞նչպէս ըսել հօրը որ կ'ուզէ հեռանալ տունէն: Հայրը նշմարելով տղուն անհանգիստ վիճակը «հիւանդ ես» կը հարցնէ: «Այո, հայր հիւանդ եմ ներաշխարհիս մէջ. կ'ուզեմ տարբեր երկիր երթալ եւ ազատ ապրիլ, եթէ հարստութեանդ ինծի ինկած բաժինը տաս»: Կրտսեր տղան կը ստանայ հօրը դրամը եւ առաւօտ մըն ալ կ'անյայտանայ գիւղէն, առանց նոյնիսկ հօրը մնաք բարով ըսելու: Կը հասնի քաղաք, եւ պանդոկ մը գտնելով, բարեկամ եւ բարեկամուհիները կը շրջապատեն զինք որքան ատեն որ դրամ կար, կար նաեւ հաճոյք, բարոյ կամ անբարոյ:

Հարստութիւնը սակայն եթէ լեռ ալ ըլլայ՝ սահմանուած է հատնելու, եթէ պակսածին տեղը չդրուի: Եւ այս երիտասարդը օր մը արթնցաւ՝ իր գրպանը պարապ: Անյայտացան նաեւ իր բարեկամներն ու բարեկամուհիները, ու պանդոկապետը քանի մը օր վերջ դուրս նետեց զինք: Իր չար բախտէն սով մըն ալ վրայ հասաւ եւ ինք ինկաւ յետին չքաւորութեան մէջ, ոչ իսկ գիշերելու տեղ չունէր: Ազարակապանի մը մօտ խոզերը արածելու ստորին գործը գտաւ: Այսպէս, բոզերու ընկերակցութիւնը առաջնորդած էր երբեմնի այս հարուստ տղան՝ խոզերու ընկերակցութեան: Փորը կը կշտացներ խոզերուն առջեւ նետուած այծի եղջիւր ըսուած փայտացած եւ վատորակ պտուղներէն:

Վերականգնումը

Անկեալ այդ վիճակին մէջ, տուն դարձի մտածումը տակաւ առ տակաւ յարատեւօրէն կը ռմբակոծէր տղուն ուղեղը: Իր անօթութիւնը սնունդ կը հայթայթէր այդ մտածումին: Կը յիշէր իր մանկութիւնը, իր գիւղը, իր երջանկութիւնը եւ մանաւանդ իր տան ծառաները: Այս բոլոր երեւակայութեանց մէջ կար սակայն պատկեր մը, որ տառապէս

կը հալածեր զինք: Վերջին անգամ տեսած հորը պատկերն էր այդ, տամուկ աչքերով, հայրական խանդաղատանքով օծուն: Այս պատկերը, իր որդին կորսնցնելու երկիւղով լեցուն, ուրուային յաճախանքով շուարումի կը մատներ զինքը ու կը խռովէր իր ամբողջ եութիւնը:

Միաժամանակ միայն ՅՈՅՍՆ էր, իր միակ ազատարար գօտին որ կ'արագիլէր զինքը ընկղմելէ եւ ի սպառ կորսուելէ: **Վերադառնա՛լ իր տունը, իր հօր մօտ:** Մտածումն անգամ իրեն երջանկութիւն կը պատճառէր: Բայց ինչպէ՛ս, ի՞նչ երեսով նայիլ իր գիւղացիներուն, ի՞նչպէս հանդուրժել իր եղբօր հեզանագին: Կը վանէր այս մտածումները աներես ճանճերու պէս, որոնք սակայն վերստին կը թառէին իր գլխուն: Իր կեանքը կը գլորէր թշուառութենէ թշուառութիւն:

Փոխադարձ սիրոյ զգացումը ընդմէջ հօր եւ որդիին անաղարտ պահած էր անառակ որդիին հօր կերպարը, եւ երկու սերերն ի մի իրարու միացան տղուն ներաշխարհի առագաստին մէջ եւ ահաւոր երկունքով մը ծնան զղջումը: Ամբողջ գիշերը լացաւ անդիմադրելի լացով՝ իր կորսուած անմեղութեան եւ հօրը սերը կոխոտած ըլլալու սրբապղծութեան համար: Լուսաբացին տուած էր արդէն իր անդառնալի վճիռը. *«Պիտի ելնեմ եւ հօրս պիտի երթամ ու պիտի ըսեմ անոր՝ հայր, մեղանչեցի երկնքի դէմ եւ քու առջեւդ. այլեւս արժանի չեմ որդիդ կոչուելու, ընդունէ զիս քու ծանաներդ մեկուն պէս»:*

Իջաւ մօտակայ գետակը, ջուրին մէջ նետեց հազուստները եւ ինքզինք՝ մասամբ մաքրուելու համար անոնց վրայ նստած խոզերու գարշահոտութենէն: Չորցուց ինքզինքը եւ հազուստները արեւին տակ, ապա ցուպը ձեռքին ճակատն ուղղեց դէպի տուն:

Արիւնի եւ սիրոյ կապերը հոգիներու անբացատրելի հաղորդակցութեան մէջ կը դնեն անհատներ որ ծանօթ է *թելերաթի* բառով: Հայրը զգաց որ բարի լուր մը իրեն կը սպասէր իր կորսուած զաւակէն: Իր ապարանքի վերնատան պատուհանէն աչքը ուղղած էր այն ճամբուն՝ ուրկէ մեկնած էր կրտսեր տղան: Զիչ յետոյ հորիզոնին վրայ մարդկային ուրուագիծ մը հօր սիրտը ուժգին կը տրոփէր: Դողդոջ քայլերով վար իջաւ երբ ճամբորդ որդին ինկաւ ոտքերուն եւ լալահառաչ հեզեց ինչ որ որոշած էր ըսել: Հակառակ արեւէն

Եւ աղտէն սեւցած անոր դէմքին ու մուրացիկի կերպարանքին, հայրը գտած էր իր հարագատ որդին:

Հայր եւ որդի գրկուեցան, երբ հայրը հազիւ իր կարօտն առած, հրաման արձակեց իր ծառաներուն հազցնելու լաւագոյն պատմունճանը, մատանին անցնելու մատին, եւ մորթելու պարարակ եզը, կանչելու գիւղին երգիչներն ու նուագահարները ճաշկերոյթի, ուտելու, խմելու եւ ուրախանալու, *«վասնզի իմ այս որդիս կորսուած էր՝ գտնուեցաւ, մեռած էր՝ յարուջիւն առաւ»*: Եւ Աւետարանը իբրեւ եզրակացութիւն կ'աւելցնէ, *«Այսպէս ուրախութիւն կ'ըլլայ երկինքի մէջ, Աստուծոյ հրեշտակներուն առջեւ, երբ մեղաւոր մը կ'ապաշխարէ»*:

Վերջաբան

Ի՛նչ աղուոր կ'ըլլար եթէ առակը այստեղ աւարտէր, ունենար այս երջանիկ վախճանը: Սակայն այն ատեն վէպ մը, հեքիաթ մը պիտի ըլլար այս առակը եւ ոչ կեանք: Դժբախտաբար կեանքի մէջ մարդիկ որչափ ալ երջանիկ պահեր ունենան, յանկարծ, անոնց կը յաջորդեն եղերական երեւոյթներ, որոնք ստուեր կը թողուն ուրախութեան վրայ: Կեանքը կը շարունակէ իր ելեւէջներով, ժպիտի եւ լացի քաղցր ու դառն յաջորդականութեամբ: Այսպէս եղաւ պարագան Անառակի առակին մէջ, որ իրական կեանքի հետ կապ ունեցաւ եւ ունի, եւ ոչ թէ հեքիաթային:

Սակայն այստեղ պահ մը կանգ առնել կ'ուզենք, նախ քան առակին երկրորդ մասին անցնիլը որ ինքնին ուրիշ առակ մըն է այլեւս: Կ'ուզենք կանգ առնել պարզապէս անդրադառնալու, ընդլայնելու եւ արձանացնելու համար այն հիմնական մեղքը որ Անառակը կործանումի եւ փճացումի առաջնորդեց: Ի՛նչ էր Անառակին գլխաւոր եւ մահացու մեղքը: Այդ մասին՝ յաջորդիւ:

ԳԼՈՒԽ ԶԻՆԳԵՐՈՐԴ

Վ Ա Տ Ն Ո Ւ Մ

Վատնումը Մեծագոյն Չարիքն Է Անհատին Եւ Ընկերութեան Համար

*«Եւ վատնեաց զինչս իւր, զի կեայր անառակութեամբ»
(Յիսուս)*

Ի՞նչ էր Անառակ Որդիին Հիմնական Մեղքը

Այդ մեղքը Աւետարանին մէջ յիշուած է բացորոշապէս: Չարմանալին այն է որ այդ մէկը՝ «վատնել» մեր ժամագիրքին մէջ յիշուած մեղքերուն շարքին չէ անցած: Անոնցմէ շատերը՝ անզգամութիւն, յանդգնութիւն, շռայլութիւն, գեղխութիւն եւ այլ մեղքեր Անառակ որդին գործած էր որոնք անուսով չեն յիշուած Աւետարաններուն մէջ: Անուսով յիշուածը լոկ ՎԱՏՆՈՒՄ-ն է. *«Եւ վատնեաց զինչս իւր»:*

Բային արմատն է ՎԱՏ որ ամենէն գէշ իմաստ ունեցող ածականներէն մին է հայերէնի մէջ: Մէկու մը վատ մարդ է ըսել կը նշանակէ իրմէ աւելի գէշ մարդ չըլլար: Վատնել դրամ եւ կամ ամէն տեսակի ձիրք կը նշանակէ ըլլալ վատ մարդ որ իր ինչքերուն արժէքը չի գիտեր:

Վատնել նախ կը նշանակէ իր կամ ուրիշին ունեցածը անհոգութեամբ եւ անօգուտ գործածել, ինչպէս ծորակը բաց ձգել, մթերքը թողուլ որ փտի եւ չուտուելիք դառնայ: Աւելի բարձր կոչումներու պարագային՝ եկեղեցական կարգը սին փառքի համար ցուցադրել: Բառին իսկական իմաստը կը յայտնուի թանկագին հարստութիւն մը փճացնել, եւ կամ առողջութիւնը՝ զինարբուքի կապելաներու մէջ՝ շնացողներու եւ պոռնիկներու ընկերութեան հետ:

Մեծ Մեղք Է Վատնումը

Հարստութեան մէջ, մեծ կամ փոքր, կայ ֆիզիքական սպառնիչ աշխատանք՝ տաժանքով մէշտեղ եկած նուիրա-

կան արդիւնք զոր փճացնել մեծ մեղք մըն է: Հոս է վատ-
նումին իսկական մեղք ըլլալը: Արդարեւ ամէն ինչ որ ունինք
ու կը վայելենք, ուտեստեղէն եւ զգեստներ, հանապազօր-
եայ հացէն սկսեալ մինչեւ տան տիկիներուն պատրաստած
ընթրիքը սեղանին վրայ, բոլորին ետին միշտ կայ սրբազան
աշխատանքի տաժանքը:

Իրողութեան այս լոյսին ներքեւ հացի փշրանք մը իսկ
պէտք չէ վատնել, ինչպէս մեր Տէր Յիսուս Քրիստոս երբ
հազարները կերակրեց հացով ու ձուկով, հրահանգեց իր
աշակերտներուն *«հաւաքել աւելցած բեկորները որպէսզի
ոչինչ կորսուի»*: Հացը խորհրդանշանն է բոլոր բարիքնե-
րուն, նախ իր կենսական անհրաժեշտութեամբ, եւ ապա իր
ետին ունեցած հաւաքական անհուն աշխատանքներուն
բերումով՝ սկսեալ հողի տաժանագին հերկէն մինչեւ փուռ
մտնելը: Հացը նետել կը նշանակէ արհամարիել այդ բոլոր
աշխատաւորները: Վատնումը ոճիրի կը վերածուի երբ յի-
շենք որ միլիոնաւորներ հացի պակասէն կը տուայտին սո-
վի ճիրաններուն մէջ:

Հացդ Բաժնէ Ուրիշին Հետ

Չվատնելով չենք ուզեր ըսել որ հացի փշրանքները
անօթին առջեւ նետէ որպէս ողորմութիւն: Այլ կ'ուզենք
ըսել որ աւելցած հացդ բաժնէ չունեցողին հետ, երբ տա-
կաւին թարմ է հացդ սակառիդ մէջ: Հացդ պէտք է բեկանես
նմանիդ հետ: Ոչ ոք իրաւունք ունի իրեն պէտք եղածէն աւե-
լին դիզելու կամ վատնելու, ըստ Սաղմոսին՝ *«Տեսնէ է եր-
կիր լրիւ իւրով, աշխարհ եւ ամենայն բնակիչք նորա»*: Աւե-
տարանին մէջ ալ կ'ըսուի *«Ամենայն տուրք բարիք եւ ամե-
նայն պարգեւք կատարեալք ի վերուստ են իջեալ»*: **Աշխա-
տանքը մեր սրբազան պարտքն է, բայց դիզելը մեր իրա-
ւունքը չէ**: Ուրեմն, եթէ դիզելը ծանր մեղք մըն է ըստ Աւետա-
րանին, հապա ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր կամ այլոց ձեռքին սրբա-
զան պտուղները վատնելը՝ վատ նպատակներու համար:

Ի՞նչպէս Անառակ Որդին Վատնեց

Դրամի վերածած հօրը հարստութիւնը Անառակը
ամնելով հեռու աշխարհ գնաց: Ինք չէր շահած այդ հարս-
տութիւնը եւ իրաւունք չունէր վատնելու գայն: Ոչ ոք ար-
տօնուած է փճացնելու իրեն չպատկանածը, գիտութեամբ

եւ անգիտութեամբ: Մեր նիւթական ինչքն ու բարոյական կարողութիւնները տաղանդներ են որոնք «յարգուելու» համար տրուած են Աստուծմէ՝ Աւետարանին իմաստալից բառով, այսինքն արժեցնելու եւ շահարկելու համար ընկերութեան օգտին, եւ ոչ անպայման անձին: Այլապէս «չար ծառայ» կը կոչուինք, սաստով եւ պատիժով, նման անոր որ իր տաղանդը չէր շահագործած: Անառակը վատնեց նաեւ իր երիտասարդութիւնը, պարգեւներուն ամենէն ցանկալին, իր անմեղութիւնը, եւ վերջապէս իր ընտանեկան երջանկութիւնը՝ բարիքներուն գերագոյնը:

Վատնումը Մեր Ժամանակներուն

Ոչ մէկ ատեն այնքան հսկայական դրամագլուխ դիզուած է որքան 20-րդ դարուն՝ նիւթական, գիտական եւ ճարտարարուեստական իմաստով: Միաժամանակ քիչ դարեր այնքան անխնայ մսխած են իրենց կտակուած եւ իրենց կողմէ կերտուած ինչքերը՝ որքան մեր դարը: Երկու Յամաշխարհային Պատերազմներուն եւ տեղական անիմաստ եւ քանդիչ կռիւներուն ընթացքին եղած յիմարական վատնումները պիտի արդարացնեն մեր ըսածը: Յումպետս մսխումը միլիոնաւոր կեանքերու, վատնումը երիտասարդութեան, հարստութեան եւ բնակարաններու, պիտի հաստատեն մեր ըսածը:

Տառապէս աստղաբաշխական թիւերով գումարներ կը յատկացուին աշխարհի պետութեանց պիւտճէներուն՝ զանոնք ոտքի պահելու համար: Անհամար բանակներ պատերազմ կոչուած աստուածը սնուցանելու համար՝ զրկելով երկիրը աշխատունակ բազուկներէ: Ու տակաւին ահարկու վատնումներ աթոմական փորձերու եւ լուսինէն քար բերելու համար, երբ միլիոններ հաց կ'աղաղակեն: Կարելի չէ՞ր այդ մսխուած գումարները գործածել երկրի քարերը հացի վերածելու հրաշքին համար:

Վատնումը Հայ Իրականութեան Մէջ

Մեծ Աղէտէն յետոյ երբ հայութիւնը արիւնաքամ եղած էր պիտի գուրգուրայինք մեր հացի վերջին փշրանքին եւ ջուրի վերջին կաթիլին վրայ: Փառք մեր ժողովուրդին որ իր

հրաշագործ ջանասիրութեամբ, ի գին անասելի զոհողութեանց, կրցաւ վերաշահիլ այն, եւ անելին, զոր կորսնցուցած էր: Վատնումը սակայն ծաւալեցաւ կուսակցական եւ յարանուանական ոլորտներէն ներս եւ յետ-եղեռնեան մեր գոյատեւումը յանգեցաւ բաժանումներու եւ անհատնում վատնումներու, նիւթական եւ կարողական, տաղանդներու եւ մարդուծի:

Պարագան համեմատաբար տարբեր եղաւ Իսթանպուլի հայ համայնքէն ներս, ուր բաժանումներ չգոյացան ու հայ եկեղեցին մնաց իր տարածուն եւ հաւատարիմ գործունեութեան ծիրին մէջ առհասարակ, թէեւ մօտաւոր անցեալին, հոս եւս, սահմանադրական եւ հակասահմանադրական վեճերու պատճառով պատրիարքներու յաջորդական հրաժարումները գոյացուցին մեծամեծ վատնումներ ուժի եւ դրամի՝ յանգելով ամուլ գործունեութեան: Այժմու մեր պատկերը թերութիւն մը կը ներկայացնէ պարահանդեսներու շռայլ յայտագիրներով երբ հաստատութիւններէն ոմանք կը նպաստաւորուին հասոյթէն, եւ սակայն գիտենք թէ ամէն պարահանդեսէ դուրս կուգանք համայնքով քիչ մը անելի աղքատացած: Ընդհակառակը, բարեսիրական եւ կրթասիրական այլ նուիրատուութեանց ատեն կը հարստանան թէ՛ տուողը եւ թէ՛ ընդունողը:

Ընտանեկան Վատնումները

Ընտանեկան եւ անձնական վատնում տեղի կ'ունենայ տան մէջ ուր խաղաթուղթի սեղաններ, դրամ եւ ժամանակ կը վատնուին, մինչդէռ կը սպասես որ օրուան ծանր յոգնութենէն ետք համեղ ու հանգիստ ճաշ մը առնելով ժամանցի զուարթ խօսակցութիւններ տեղի ունենան, որոնք արդար իրաւունքն են ամէն մարդու: Սակայն առողջ դաստիարակութեամբ որոշ մակարդակի մը հասած պէտք է ըլլայ մարդ, կարենալ գտնելու համար անվնաս ժամանցներ: Նկատի ունենալ տան փոքրիկները որոնք օրինակ պիտի առնեն ծնողներէն: Անշունչ խաղերը օրէ օր անելի պահանջկոտ կը դառնան, եւ փոխանակ հլու հպատակ գործիք մը ըլլալու, միայն ժամանցի համար, օր մըն ալ կը վերածուին

բռնակալ տերերու գիրենք գործածողներուն: Շահելու մոլուցքը կը մագլցի եւ կը վատնէ ամէն ինչ, գլխաւորութեամբ մարդկային արժանապատուութեան:

Վատնելը գէշ, անառակ եւ անկարգ մարդոց գործն է, եւ մեծագոյն չարիքը՝ մարդուն եւ ընկերութեան: Անառակ Որդին եթէ այսօր բերանը բանար, պիտի ըսեր մեզի. *«Կը խոստովանիմ որ մեծագոյն ցաւս հօրս հարստութիւնը վատնած ըլլալս է: Բարոյական, կրօնական եւ ընտանեկան արժէքներուն վերագիւտը ինծի պարգեւեց հօրս սէրը եւ ընտանեկան երջանկութիւնս, եւ իմ այս երկրորդ կեանքիս մէջ ջանացի ամբողջ սրտովս եւ կամքովս օգտակար ըլլալ իմ տանս, գիւղիս, որոնց ի սպաս դրի իմ ժամանակս՝ մասնակցելով անոր բոլոր համայնքային ձեռնարկներուն, ճիշդ այն ոգիով եւ զուարթութեամբ, ինչպէս կը մասնակցէի ժամանակին անոր հարսանեկան եւ տօնական ուրախութեանց: Այս է որ կրկնապատկեց եւ ամրացուց իմ ընտանեկան երջանկութիւնս, որ դարձէս յետոյ դրուած էր այլեւս անելի իմաստուն ու հարուստ հիմերու վրայ»:*

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Ե Ր Է Ց Ա Ն Ա Ռ Ա Կ Ը Չկամութիւն եւ Նախանձ Կը Չրկեն Մարդը Կեանքի Կոչուներն

*«Բարկացաւ եւ ոչ կամէր մտանել»
(Ղուկաս 15:28)*

Երկու Անառակ Եղբայրներ

2ոյգ Է Անառակի առակը: Երկուքին պատմութիւնն է ան: Կրտսեր եղբոր անառակ կեանքի երեւէջները ստուերի տակ ձգած էին Երեց որդիին վարքը, որ հակապատկերն էր իր եղբոր: Աւելի լուրջ եւ հնազանդ եւ աշխատանքի կապուած: Մէկը որ բարեկամներ քիչ ունի, եւ թշնամի՝ բնաւ: Ամեն ոք յարգալից, եւ հօրը ծառաներն ալ՝ երկիւղած, վասնզի խիստ գտնուած է անոնց հանդէպ: Օրինապահ էր եւ բժախնդիր կը ծառայէր չթերանալով իր կրօնական պարտականութեանց մէջ՝ իր տասանորդը լրիւ վճարելով սինակոկին: Բնականէն անսիրելութիւն եւ արհամարհանք ուներ իր կրտսեր եղբոր հանդէպ, անոր ծուլութեան եւ թեթեւամտութեան համար: Կը զարմանար ու կը զայրանար թէ ինչո՞ւ հայրը կը շփացներ այս անպետ տղան:

Երեց Որդիին Անկումը

Անառակի վերադարձին օրը երեց որդին ագարակն էր, եւ երբ գործէն ետք տան մօտեցաւ թմբուկի եւ երգի ձայները լսեց, ինք որ աղմուկը կ'ատեր եւ երգն ու նուագը չէր սիրեր, երբ հարցուց ծառային, եղբայրդ եկաւ եւ հայրդ պարարակ եզը մորթել տուաւ ուրախանալու համար, ըսաւ, քանի որ ողջ եւ առողջ գտաւ զինք վերադարձած իր տունը: Սակայն, Աւետարանի բառերով, մարդը *«բարկացաւ եւ չուզեց ներս մտնել»*:

Եղբոր վերադարձը խանգարեց իր Եսասեր հանգիստը: Ինչո՞ւ գնաց եւ ինչո՞ւ եկաւ կ'ըսեր՝ անխօս նստած դրան առջեւի քարին վրայ, գլուխը ձեռքերուն մէջ: Երբ իմացուցին հօրը, հայրը դուրս գալով կ'աղաչեր անոր որ ներս մտնէ: Ոտքի իսկ չելաւ եւ անպատկառ կերպով ըսաւ, «Այսքան տարի կը ծառայեմ քեզի, եւ երբեք խօսքէդ դուրս չեմ ելած, եւ օր մը չըսիր ինձի տղաս գնա՛ ուլիկ մը մորթէ եւ քէֆ ըրէ բարեկամներուդ հետ: Իսկ երբ քու այդ որդիդ վերադարձաւ որ ինչքդ պոռնիկներու հետ կերաւ եւ փճացուց, անոր համար պարարակ եզը մորթեցիր»:

«Քու այդ որդիդ» ըսելով չէր ընդուներ զինք որպէս իր եղբայրը: Նախանձը տեսանելի էր եւ մարմնաւորուած, այն աստիճան որ չկամութիւնն ու բրտութիւնը զինք եւս կը հեռացներ հօրը տունէն: Ըրածը անշուշտ չարութիւն էր, ոչ նուազ քան եղբոր անառակութիւնը: Երկուքին ալ մեղքի պտուղը երջանկութեան կորուստը եղաւ: Երկուքն ալ զրկուեցան հօրը սերէն եւ սեղանէն: Երկուքին կեանքն ալ վատնում արձանագրեց: Հայրը սակայն ներած էր անառակին մեղքը եւ նաեւ երեցին յամառութիւնը: Հոս է որ կը գծուի առակին շրջանակը:

Որո՞նք են Երկու Եղբայրները

Յիսուսի առակները թե՛ ժամանակակից՝ այսիկքն «աւետարանական» եւ թե՛ յաւերժական մեկնաբանութիւն կը պարունակեն: Առաջինը Աստուծոյ «ընտրեալ» (հրեայ) ժողովուրդին, եւ երկրորդը «հեթանոս» կոչուած հաւաքականութեան հետ կապուած, ու երկուքին արդիւնքը Աւետարանով քարոզուած եւ Քրիստոսի Եկեղեցին հաստատուած: Իսկ յաւերժական կոչուած իմաստը կը մնայ բոլոր դարերու եւ բոլոր ժողովուրդներու համար: «Աւետարանական» իմաստով, Անառակի առակին երեց որդին, հրեայ ժողովուրդն է՝ քարացած իր օրինապահութեան եւ ծիսապաշտութեան մէջ, որուն Աստուածը վրէժխնդիր է: Իսկ կրտսեր որդին հեթանոսութիւնը կը ներկայէր, որ ինքզինք դուրս նետած էր Աստուծոյ տունէն եւ օրէնքէն:

Աւետարանը սակայն նոր կոչ մըն էր, նոր բարի լուր մը՝ ուղղուած բոլոր մարդկութեան, թե՛ հրեաներուն եւ թե՛ հեթանոսներուն, որոնք կորուստի դատապարտուած էին,

Եթե շարունակեին ընթանալ իրենց ճամբեն: Երկուքն ալ պետք ունէին Աւետարանին բերած փրկարար պատգամին, եւ այդ պատճառով ան քարոզուեցաւ երկուքին ալ հաւասարապէս: Յայտնապէս հեթանոսները մտիկ ըրին այդ կոչին, ապաշխարեցին եւ իրենց հօր տունը վերադարձան:

Առակի Բարոյական եւ Յաւերժական Իմաստը

Երկու որդիները կը ներկայացնեն ամբողջ մարդկութիւնը իր երկու հիմնական բարոյական տեսակներուն մէջ: Մէկը սանձարձակ է, միւսը մաքրակրօն, բայց աններող միանգամայն: Առաջինը ամէն բան քանդող, բայց ատակ նորը շինելու, երկրորդը հին կարգերը կ'ուզէ պահել: Ձեռով մը անառակը՝ մերօրեայ նոր սերունդը, իսկ միւսն ալ՝ երեց սերունդը կը ներկայացնէին: Վերջինները աղուոր աղուոր խրատներ կուտան նոր սերունդին, բայց իրենք չեն գործադրեր զանոնք: Հիներէն քանի՞ հոգի ներքնապէս կը յարգէ ինքզինք որպէսզի նորերը յարգանք ունենան անոնց հանդէպ: Գիտենք նաեւ որ նոր սերունդին մեծ մասը անառակ է, եւ սակայն հին սերունդէն քանի՞ հոգի գերծ է նախանձէ, բամբասանքէ, ատելութենէ, եւ գրպարտութենէ:

Եկեղեցականութիւնը երբեմն կարելի չէ՞ նոյնացնել երեց որդիին հետ: Ո՞ր եկեղեցականը կրնայ ըսել որ ինքը կը գործադրէ ինչ որ կը քարոզէ: Ինչո՞ւ գանգատիլ եկեղեցւոյ պարապութենէն երբ եկեղեցականը ինք կը խուսափի ամենօրեայ ժամերգութիւնները կատարելէն, երբ եկեղեցի գտնուած միջոցին անգամ այնտեղ չէ *«հոգիով եւ ճշմարտութեամբ»*, ինչ որ կը փաստուի իր անիմաստ եւ խանգարիչ շարժումներէն, խօսակցութենէն ու անհոգի աղօթքէն: Առակի դասէն լաւագոյնս կը հասկնանք որ կրտսեր որդին, հակառակ ամբողջական քայքայման, ինքզինքին եկաւ ու զղջաց եւ մոխիրներէն կեանքի տիրացաւ: Հակառակը եղաւ իր երեց եղբօր պարագային որ իր կամքով մերժեց մասնակցիլ սարքուած խրախճանքին, ներքին եսասիրական արգելիչ պատճառներով:

Կ'ենթադրենք որ շատեր իրաւունք պիտի տան երեց որդիին եւ եթէ իր տեղ ըլլային նոյնը պիտի ընէին, բայց ճիշդ հոս է որ երեւան կուգայ տարբերութիւնը Աւետարանին եւ մարդկային չափանիշներուն՝ *«Եղբայրդ կամ ընկերդ*

պիտի սիրես անձիդ պես»: Ժխտական եւ դրական երկու երեւոյթներէն մենք պիտի դառնանք դէպի կրտսերը՝ Անառակ Որդիին, որ հօրը տունը դարձած էր եւ գտած իր նախկին երջանկութիւնը աւելի հասունցած եւ իմաստնացած: Թէ ի՞նչպէս պէտք է պահել ու մշտնջենաւորել այդ վիճակը, յաջորդ երկու Կիրակիները պիտի տան անոր պատասխանը:

ՏՆՏԵՍԻ ԿԻՐԱԿԻՆ

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Տ Ն Տ Ե Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն ՆԻԹԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ

Նիւթական Հարստութիւնը Կարելոր Դեր Ունի Յաւիտենական Փրկութիւն՝ Կամ Կորուստ

*«Արարեք ձեզ բարեկամս ի մամոնայէ անիրաւութեան»
(Յիսուս)*

Անիրաւ Տնտեսք

Մեծ Պահքի չորրորդ Կիրակին Աւետարանի անունով կը կոչուի Տնտեսի Կիրակի: Անիրաւ տնտես մը ըլլալով հերոսը, սոյն առակը դուք բացած է թեր ու դէմ վիճաբանութեանց, շատեր տարակոյս յայտնելով թէ Յիսուս կրնա՞ր այսպիսի առակ մը ըսած ըլլալ: Կարելի՞ է անհաւատարիմ կոչուած ստահակի մը խարդախ մէկ արարքը գործածել բարոյական դաս մը տալու համար: 363 թուականին մեռաւ Յուլիանոս Հռոմի Կայսրը որ *«ուրացող»* կը կոչուէր՝ քրիստոնէութիւնը խստիւ արգիլած ըլլալուն համար: Ինք սակայն առիթը գտած էր Տնտեսի Առակը գործածելու ընդդէմ քրիստոսի եւ Իր հետեւորդներուն: Անշուշտ տարակուսանքը սխալ հասկացողութեան արդիւնք էր, իբր թէ Յիսուս գոված ըլլար տնտեսին խորագիտութիւնը, մինչդէռ *«տէր»*ը այդ նախադասութեան մէջ պարզապէս իր գործատէրն էր որ մտովի հայիոյալից «վայ շան որդի» շէշտով մը գովեց զինք:

Տնտեսի առակը, օրինակի համար, չի նմանիր *Բարի Սամարացիի* առակին, որուն միջոցաւ բարի գործ մը կը թելադրուի, մինչդէռ այս մէկը եւ յաջորդ Կիրակիի անխիղճ դատաւորին առակը տարբեր դասաւորումի ներքեւ կ'իյնան, որոնց հերոսները ոչինչ ունին իրենց վրայ շինարար, քանի

որ երկուքն ալ Աւետարանի բառով *«անիրաւ»* կոչուած են: **Ասոնք բաղդատութեամբ, եւ ո՛չ թէ նմանութեամբ բացատրուելու են: Մի՛ նմանիր անոնց, սակայն բաղդատե անոնց անիրաւութեանց արդիւնքը՝ աւելի լաւ ըմբռնելու համար Աստուծոյ իրաւ հոգածութիւնը:**

Ո՞վ էր Այդ Տնտեսը

Աշխարհիկ անձ մըն էր, բարոյական սկզբունքներէ զուրկ գոր ընտրած էր Յիսուս իր աշակերտներուն թելադրելու համար անոր նման եռանդ, հնարք եւ ուշիմութիւն ցոյց տալու իրենց կեանքին մէջ, ապահովելու համար իրենց **բարոյական ու յաւիտենական ճակատագիրը**, այնպէս ինչպէս տնտեսը իր ֆիզիքական եւ աշխարհիկ կեանքը ապահովելու համար ըրաւ: Առակի բանալին *«աշխարհի որդիներ»* կամ *«լոյսի որդիներ»* ըլլալու ընտրութիւնն է, իսկ անոր թելադրանքը Յիսուսի կողմէ՝ *«անիրաւ մամոնայէն ձեզի բարեկամներ շինեցէք»* պատգամն է: Յիսուս ըսել կ'ուզէ ինչպէս որ աշխարհիկ մարդեր *մամոնան* (դրամը) կը գործածեն բարեկամներ շահելու համար **վաղանցիկ եւ անձնասիրական** նպատակներու համար, նոյնը ըրէք դուք **հոգեւոր եւ յաւիտենական** նպատակներու համար:

Առակը Ի՞նչ Կ'ըսէ

Տարօրինակ կը թուի մեծահարուստին այս տնտեսին ըրածը, խաբէութիւն խաբէութեան վրայ, երկիցս անհաւատարմութիւն հանդէպ իր տիրոջ՝ իր անձնական ապահովութեան համար, գողութեամբ իր ապագան ապահովելու ճարտարութիւն: Տնտեսը գլխաւոր պաշտօնեան ըլլալով մեծահարուստ նպարավաճառին, տարիներու իր աշխատանքը վտանգի կ'ենթարկէր երբ ձեռքէն եկածը կ'ըներ գողութեամբ իր տիրոջ գործին վնաս հասցնելով: Գործատերը իմանալով, կը կանչէ զինք եւ կ'ըսէ թէ իր մասին լաւ բաներ չէր լսեր եւ թէ *«չես կրնար այլեւս տնտեսութիւնդ շարունակել, կապէ հաշիւդ եւ մի քանի օրէն կ'երթաս»*: Ծանր կը հնչէին խօսքերը եւ սակայն մի քանի օր ժամանակ խնդրելով պիտի թողուր իր գործը:

Առակին երկրորդ մասն է կարեւորը: Տնտեսը անձնասէր, մտահոգուած թէ ինչ պիտի ըներ, խարդախութեան

երկրորդ քայլ մը եւս մտքէն անցուց ու կանչեց այդ մի քանի օրերու ընթացքին իր տիրոջ պարտք ունեցող յաճախորդները անոնց պարտքերը պակսեցնելու համար, կիսով կամ քառորդով, ո՛չ թէ իր գրպանը դնելու համար տարբերութիւնը, այլ որպէսզի նուէր ըրած ըլլար անոնց, եւ երբ գործէն ելլէր, անոնց քով յարգելի դառնար, գործ մը կամ ապահովութիւն մը գտնելու հաշուով: Այս մէկն ալ երկրորդ գողութիւնը կ'ըլլար, որուն մասին գործատերը կը լսէր, եւ միտքէն անցած մէկ հայիոյալից խօսքով մըն ալ «կը գովէր» այս վերջին արարքը որովհետեւ, կ'ըսէր «*իմաստութեամբ արար*», այսինքն գործը գիտնալով իր ապագան ապահովելու կերպը գտաւ, թէ՛ իսկ անպարկեշտութեամբ եւ ի վնաս իր տիրոջ: **Այս վերջին խօսքն է որ գայթակղութիւն յառաջացուցած է միտքերու մէջ, մասնաւորաբար երբ սխալմամբ եւ կամ գիտակցաբար, Յիսուսի կը վերագրեն այս «գովքը»:**

Այս մարզին մէջ այսօր աշխարհի շատ քիչ փոխուած է Տնտեսի Առակէն ասոյին: Մեր առօրեայ կեանքի շրջանակէն ներս աշխարհիկ այս պատկերը մնայուն հակազդեցութիւններն են ինչ որ էին այն ատեն: Աշխարհի մարդիկ ամէն կարգի յաջողութեանց վրայ գիտակից կամ անգիտակից հիացում մը ունին հոգ չէ թէ ի՞նչ միջոցներով ձեռք բերուած են այդ յաջողութիւնները: Ինքնավստահ անզգամութիւնն ալ ունի իր կախարդանքը, երբ աշխարհիկ շրջանակներու մէջ աղուեսութիւնը առաքինութիւն կը համարուի եւ դրուատիքի կ'արժանանայ:

Աշխարհի Որդիներ եւ Լոյսի Որդիներ

Որո՞նք են այս երկու «որդիները»՝ աշխարհի որդիները որոնք աւելի իմաստուն են քան լոյսի որդիները: Տարօրինակ կը թուի եւ սակայն իմաստն այն է որ անոնք կ'ապրին այս աշխարհին համար միայն, եւ այս աշխարհի չափանիշներով: Անոնց համար հանդերձեալ կեանք, երկինք, դժոխք, վարձք, պատիժ, գոյութիւն չունին: Եթէ տիեզերքը ստեղծող Աստուած մը կայ, իրենցմով չի հետաքրքրուիր, եւ հետեւաբար իրենք ալ անով պետք չէ հետաքրքրուին: Կայ ու չկայ այս մեր տեսանելի աշխարհը կայ ուր իրենց սահմանաւոր կեանքը պետք է ապրին կարելի եղածին չափ համը հանելով այս աշխարհին: Օրէնքները այն չափով օգտակար

են որչափով որ կը ծառայեն իրենց շահին եւ հաճոյքին: Իրենց համար բարոյական օրէնք գոյութիւն չունի:

Իսկ «լոյսի որդիները» տարբեր դասակարգի են ու կը հաւատան անձնաւոր Աստուծոյ գոյութեան, Արարիչն ամենայնի որ Նաեւ կը հետաքրքրուի անոնց կեանքի ուղիղ գործածութեամբ: Անոնք այս աշխարհէն անդին անտեսանելի կեանքի մը կարգ ու սարքին կը հաւատան, որուն արժանի ըլլալը համապատասխան պիտի ըլլայ այս աշխարհի իրենց ապրելակերպին: Անոնք ունին բարոյական օրէնք՝ գրուած իրենց խղճմտանքի տախտակին վրայ, որուն հաւատարիմ կը մնան մինչեւ վերջ: Մտահոգիչն այն է որ այս երկու դասակարգի մարդիկ միասին խառն կ'ապրին եւ կ'ազդեն իրարու, շատ անգամ յոռի եւ քիչ անգամ բարի արդիւնքներով:

Ուրեմն ի՞նչ ըսել կ'ուզէ Յիսուս: **Տնտեսի Առակով Յիսուս «աշխարհի որդիներուն» կեանքէն օրինակ մը կը բերէ՝ «լոյսի որդիներուն» թելադրանք մը ընելու համար:** Տնտեսը աներես, ճարպիկ, պաղարիւն մարդ, ամէն առիթով իր անձնական շահն է որ կը փնտռէ, եւ իր տրամադրութեան տակ գտնուող հսկայ հարստութիւնը չի քաշուիր իր հաճոյքին համար օգտագործելէ: Իսկ երբ երեւան կ'ելլէ իր խարդախութիւնը, չանճրկիր, եւ վերջին անկարելի նկատուած պատեհութիւնն ալ կ'օգտագործէ, կրկին գողնալով իր գործատիրոջ եկամուտէն՝ իր անձնական ապագայի ապահովութեան համար: Գործատերն ալ «աշխարհի որդի» մը ըլլալով, հասկցաւ մարդուն ճարպիկութիւնն ու աչքը բացութիւնը, եւ գնահատեց զինք:

Տրուած Դասը

Յիսուս ըսել կ'ուզէր եթէ այս աշխարհի որդիները ի գործ կը դնեն իրենց ունեցած բոլոր միջոցները, այս պարագային խարդախութեամբ նոյնիսկ, իրենց խելքն ալ գործածելով երկրաւոր իրենց կեանքը ապահովելու համար, ինչո՞ւ նոյնը չընեն լոյսի որդիները, անխարդախ ու հաւատարիմ միջոցներով իրենց աստուածային երանելի կեանքը ապահովելու համար, դառնալով իսկական լոյսի որդիներ: **Տնտեսի պարագային կերպն ու միջոցն է ընդունելին, եւ ո՛չ թէ արարքը:** Եւ Յիսուս կ'աւելցնէ. *«Բարեկամներ շինեցէք*

անհրաւ մամոնայէն, որպէսզի երբ պակսի այդ, ընդունուիք յաւիտենական յարկերուն մէջ»:

Մամոնան (դրամը) անհրաւ կը կոչէ Յիսուս, վասնզի ան գրեթէ միշտ անհրաւութեան կը տանի եւ անհրաւութեամբ ալ կը դիզուի: Դրամը չեզոք տարր մը չէ, իր մէջ սատանայական մագնիսականութիւն մը ունի: Դրամի այդ ուժին դիմաց բարոյական կոչուած օրէնքները կան որոնք մարդս գերի չեն դարձներ դրամի քաշողականութեան, ինչպէս թռչունները կը յաղթեն այդ ուժին եւ երկիր կ'իջնեն, եւ հարկ եղած աստե՛ն կը թռչին դարձեալ: Մարդիկ կրնան գերի չըլլալ դրամին՝ բարոյական օրէնքի ուժով եւ կիրարկութեամբ, այլպէս կը դառնան դրամապաշտ, կծծի, եւ ազահ, որոնք եկեղեցւոյ յայտարարած մեղքերն են:

Դրամը իր դրական ճամբով օգտակար միջոցն է մեր կեանքի ընթացքին: Չայն ընտանիքի բնական ու բանաւոր հանգիստին համար գործածելը, եւ կամ համայնքին ու արդքատներուն տալը, մարդս կ'օժտէ հոգեկան եւ ֆիզիքական առողջութեամբ, սրտի եւ մտքի խաղաղութեամբ: Աղքատին տրուած լուման միջոց մըն է բարեկամներ շինելու, իսկ գանձ դիզելը անօգուտ ըլլալէ զատ նաեւ վնասակար է անձին, զինք հեռացնելով մարդկութեան կարիքներէն, ընկերութենէն եւ բարեկամներէն: **Լաւ կարդանք Յիսուսի խօսքերը Դուկասու Աւետարանի 16-րդ գլխու 9-13 համարներուն մէջ:**

Ի՞նչ է Առակին Թելադրանքը

Թելադրանքն այն է թէ նիւթական դրամն ու մեր խելքը, մեր ժամանակն ու իղծերը ուղիղ գործածելն է որուն երաշխիքը ճշմարիտ նպատակ կ'ունենայ: Եթէ մեր բարոյական եւ հոգեկան բնութեան «օտար» եղող նիւթը պետք եղած ձեւով չենք կրնար արժեցնել, մարդուն վերապահուած շնորհները ոչ ոք պիտի տայ մեզի: Թելադրանքը քաջալերական է բոլորին հաւասարապէս, սակայն մէկ տարբերութեամբ, մարդ կարող է բարեգործութիւններ կատարել երկնքի մէջ գանձ եւ բարեկամ շինելու համար, երբ արդէն երկրի վրայ այդ գործերը իր դէմքն ու հայեացքը երկրէն դէպի երկինք կը դարձնեն: Իւրաքանչիւր բարեգործութիւն ինքնին բարեխօս մըն է Աստուծոյ Աթոռին առջեւ, ինչպէս տնտեսը իր ամենէն

ճակատագրական պահն անգամ օգտագործեց իր ապագային համար:

Վերջապես, եթե խաչին վրայ աւազակը իր մահուան գալարումներուն մէջ «դրախտը» ժառանգեց, պարզապէս իր քովի Անմեղ Խաչակցին հանդէպ համակրանք մը տածելով եւ ճանչնալով զԱստուած, նոյնը ընելու հնարաւորութեամբ օժտուած է ամէն «աւազակ» եթէ գործածէ իր խելքը, խիղճը եւ ունեցածը: «Յաւիտենական յարկերուն» մէջ ընդունուելու պայմաններէն մէկը աշխարհիկ հարստութեան լաւ **տնտեսութիւնն** է, իսկ միւսը՝ **աղօթքն** է: Յաջորդ գլուխը պիտի խօսի այդ մասին:

ԴԱՏԱԽՈՐԻ ԿԻՐԱԿԻՆ

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

Ա Ղ Օ Թ Ք Ը

Աղօթքը Ելարանն Է Երկրէ Երկինք. Պարանն Է Կեանքի Ալեկոծեալ Նաւը Խաղաղութեան Նաւահանգիստին Կապող

*«Ասաց եւ առակ մի նոցա առ այն, թէ պարտ է
յամենայն ժամ կալ նոցա յաղօթս եւ մի՛ ձանձրանալ»
(Ղուկ. 18:19)*

Ի՞նչ Է Աղօթքը

Աղօթքը կրօնքին հոգին է, ուղն ու ծուծը, անոր կեանքն է: Առանց աղօթքի կրօնք չըլլար քանի որ անոր առարկան Աստուած է ու հոգեւոր կեանքը: Աղօթքը անպայման կը պահանջէ Արարիչը եւ տիեզերքին ՏԵՐԸ որո՛նն պիտի ուղղուի: Զոգեւոր կեանքը գրեթէ նոյնն է աղօթքին հետ, ինչպէս ընտանեկան կեանքը նոյնը պէտք է ըլլայ սիրոյ հետ: Ըստ այսմ, առանց աղօթքի քրիստոնեան թռչուն մըն է առանց թելի, ձուկ մը առանց լուղակի:

Մեր ՏԵՐը իր խօսքով եւ կեանքով հաստատած է աղօթքին կարեւորութիւնը, երբ ցերեկները կը յատկացներ քարոզութեանց, եւ յաճախ *«ամբողջ գիշերը»* աղօթքով անցնելով: Շատ են յիշատակութիւնները Աւետարաններուն մէջ ուր կը կարդանք Յիսուսի աղօթելը Մկրտութենէն միջեւ Գեթսեմանի, Պայծառակերպութեան լեռնէն մինչեւ Գողգոթայի բարձունքը:

Ըստ երեւոյթին մարդ երկու տեսակ կեանք ունի, անհատական եւ ընկերային: Նմանապէս կայ աղօթելու երկու ձեւեր՝ հաւաքական եւ առանձնական: Յիսուս հաւաքական

աղօթքի մասին ոչինչ խօսած է: Հոգեբանական պատճառով Տէրը առանձնական աղօթքն է շեշտած, տրուած ըլլալով որ առանձին աղօթողը անպայման հաւաքական աղօթքին ալ կը մասնակցի: Փաստուած է նաեւ որ անհատական կեանքին մէջ ուղիղ եւ առաքինի մարդը աւելի պիտանի եւ օգտակար գործ կը տեսնէ ընկերային կեանքին մէջ: Առանձին աղօթողը հաւաքական պաշտամունքէն չի բացակայիր, քանի որ անհատական աղօթքը հաւաքական շէնքը բարձր կը պահէ, այնպէս ինչպէս նաւը որուն անտեսանելի մասը ջուրին մէջն է, ու տեսանելին բարձր եւ գեղեցիկ՝ երկուքը անբաժան, առանց մէկուն միւսը չի կրնար ծփալ: Ով որ դադրած է անհատական աղօթքէ անխուսափելիօրէն պիտի դադրի հաւաքականէն:

Ի՞նչպէս Պետք Զէ Աղօթել

«Երբ կ'աղօթես կեղծաւորներուն պէս չըլլաս, որոնք կը սիրեն ժողովարաններու մէջ եւ հրապարակներու անկիւնները աղօթքի կենալ, որպէսզի երեւին մարդոց, ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի որ այդպիսիներուն վարձքը այդ է», այսինքն ցոյցի համար աղօթողին վարձքը մարդոցմէ գնահատուիլն է: Անոնք Աստուծմէ ո'չ վարձք եւ ոչ ալ պատասխան կը ստանան: Այսօր եւս ժողովարաններու մէջ ցոյցի համար աղօթաւորներու սերունդը չէ սպառած, ու անոնք եթէ կը յարգուին ու կը գնահատուին, իրենց պէս մակերեսային ժամուորներէ միայն կը ստանան զայն, որոնք շատոնց պարպուած են աղօթքի ոգիէն, պաշտօնապէս կիրարկելով հանդերձ աղօթքի արտաքին ձեւերը միայն:

Յիսուս իր հետեւորդները կը զգուշացնէ նաեւ աղօթքի ուրիշ մէկ սխալ ձեւէն՝ *«Երբ կ'աղօթէք շատախօս մի՛ ըլլաք հեթանոսներուն պէս»*, կարծելով որ աւելի լսելի պիտի ըլլան Աստուծոյ, *«որովետեւ ձեր երկնաւոր Հայրը գիտէ թէ ի՞նչ պէտք է ձեզի տակաւին դուք Անկէ չխնդրած»*: Չմոռնանք սակայն որ Յիսուսի նկատողութիւնը առանձնական աղօթքի մասին է՝ ընդդէմ փարիսեցիական այն սովորութեան, որով անոնք *«պատճառանօք երկարեն զաղօթս»*: Այսինքն Աստուծմէ զանազան պարգեւներ կը խնդրեն «վասնզի» պէտք ունին անոնց, «որպէսզի» գործածեն զանոնք զանազան բարի

Նպատակներու: Այս երկու շեշտուած հաշիւները կրկնուելով եւ կրկնուելով կը դառնային երկարապատում աղօթքներ, ոգիէ պարպուած որ իր նպատակին ալ պիտի չծառայէր: Բաց աստի, նման աղօթածել անուղղակիօրէն Աստուած անգէտի տեղ դնելու ամբարշտութիւնը կը մատներ, յիշեցնելով Աստուծոյ իր պատճառաբանեալ բացատրութեամբ:

Պէտք է յիշել թէ պատահած է որ Յիսուս ալ երբեմն ժամերով աղօթած է ամբողջ գիշերը (Ղուկ. 6:12): Առաքելական ժամանակներուն եւս Պօղոս Առաքեալ երբ պատարագի հացը կը բեկաներ, *«երկայնեաց գրանն մինչեւ ի մեջ գիշերոյն»*, այնպէս որ երկուքը, շատախօս ըլլալը եւ երկար ժամերով աղօթելը, անպայման նոյն բաները չեն:

Հայ Եկեղեցոյ Ժամերգութիւնները

Միշտ ըսուած է թէ մեր ժամերգութիւններն ու Սուրբ Պատարագը շատ երկար տեւողութիւն ունին, եւ հետեւաբար կրկնաբանութեան տեղի կուտան՝ Յիսուսի պատուերին հակառակ: Պէտք է գիտնալ սակայն որ մեր եօթը ժամերգութիւնները առանձինն կատարել բնաւ երկար չէ. կ'երկարի ատեն երբ կը միացնենք մի քանին եւ միասնաբար կը կատարենք: Մեր ժամերգութիւնները կարգաւորուեցան այնպիսի ժամանակներու մէջ երբ ամենօրեայ կեանքին մէջ կարելոր տեղ կը գրաւեր աղօթքը: Ժամանակները փոխուեցան ու դաշնաւորեալ հանդիսաւոր պատարագի մատուցումը տեղ գտաւ հաւատացեալներու ժամապաշտութեան մէջ: Ուստի եթէ մեր ներկայ պատարագի մատուցումը ակնկալուածէն աւելի երկար կը տեւէ, եւ երբեմն ալ ձանձրացուցիչ, մեղաւորը պաշտամուկքը չէ, այլ անոր աւանդապահներն ու ներկայիս կիրարկողներն են:

«Հոգով եւ ճշմարտութեամբ» պէտք է աղօթել

Աղօթքը հաշտուած վիճակով պէտք է ըլլայ, ինչպէս Յիսուս ըսաւ երթալ եւ հաշտուիլ եղբօրդ հետ եթէ յիշես որ տարակարծիք եղած ես, ձգէ սեղանը եւ անոր վրայի գոհը եւ գնա հաշտուէ, եւ ապա եկուր գոհդ մատուցանէ: Նոյնը Տէրը սորվեցուց Տէրունական Աղօթքին միջոցաւ: Աղօթքը պէտք է կատարել **հոգով եւ ճշմարտութեամբ**: Հոգին հա-

կադրուած է նիւթին, երկուքն ալ իրական, այն տարբերութեամբ որ մէկը կ'իյնայ մեր զգայարանքներուն տակ, իսկ միւսը, հոգին, ըմբռնելի եւ հասանելի կ'ըլլայ մեր բարձրագոյն կարողութիւններով, իմացականութեամբ եւ խղճմտանքով:

Կան հաւատացեալներ որոնք եկեղեցասեր են, կը հետաքրքրուին եկեղեցւոյ ծեսով, լաւ գիտեն ծեսն ու արարողութիւնը, մինչեւ իսկ կը սրբագրեն պաշամունք կատարողները: Ասոնք սակայն այնքան տարուած կ'լլան պաշտամունքի տառով եւ գիտութեամբ, որ Աստուծոյ հետ *«հոգւով եւ ճշմարտութեամբ»* չեն աղօթեր, ինչպէս շատ մը աստուածաբաններ որքան լաւ գիտեն Աստուծոյ եւ Քրիստոսի մասին, այնքան իրենց չոր գիտութիւնը արգելք կ'ըլլայ ճանչնալու իրական Քրիստոսը եւ կենսատու Աստուածը:

Մարդու պարագային երբ «հոգի» կ'ըսենք իր բարձրագոյն եութիւնը եւ անձը կը ճշդենք, որ իր խորագոյն գիտակցութեամբ ներկայ պիտի ըլլայ պաշտամունքին կարենալ միանալու Աստուծոյ: *«Ճշմարտութեամբ»* երբ կ'ըսէ Յիսուս, անմիջապէս կը հակադրէ սուտին, կեղծին եւ չեղածին: Աղօթքը պէտք է հիմնուած ըլլայ «իրականութեան» վրայ, վասնզի աղօթքին եւ պաշտամունքին նպատակն է Աստուածային իրականութեան հետ դէմ յանդիման գալու: Եւ Յիսուս կ'եզրափակէ, ըսելով *«Աստուած այսպիսի պաշտողներ կը փնտռէ»* ինքզինք յայտնելու համար: Կ'աղօթենք հոգով զգալի ներկայութեան Աստուծոյ հետ, եւ ոչ թէ բարոյական կամ խորհրդանշական կրաւորականութեամբ:

Աղօթել Յարատեւ եւ Անձանձրոյթ

Հոս Դատաւորի Առակն է որ կը խօսի մեզի աչքառու օրինակով իր պարզագոյն ձեւին մէջ: Դատաւոր մը կար քաղաքի մը մէջ որ Աստուծմէ չէր վախնար ու մարդոցմէ չէր ամչնար: Նոյն քաղաքին մէջ այրի կին մըն ալ կար որ անիրաւութեան մը զոհ գացած էր, ու դատաւորին կը դիմէր ամէն օր որ իր դատը տեսնէ, սակայն անօգուտ: Դատաւորը, աղուես մը ինքնին, գիտնալով որ կինը դրամ չունի, կ'անտեսէր զայն ու սպասաւորներուն կը պատուիրէր նոյնիսկ դուռը չբանալ: Սակայն կինը ազդու զէնք մը ունէր որուն միջոցաւ անդադար կը ռմբակոծէր դատարանն ու դատաւորին գլուխը:

իր **յարատելութիւն** էր այդ, զէնք մը գոր ոչ ոք կրնայ առնել մարդու ձեռքէն:

Ի վերջոյ սակայն օձիքս ազատելու համար այս տաղտուկէն եւ փորձանքէն դատը տեսնեմ սա կնոջ որպէսզի միշտ գալով ինձի տաղտուկ չպատճառէ, կ'որոշէր դատաւորը: Այստեղ անշուշտ դատաւորը Աստուած չներկայացեր, ինչպէս նախորդ Կիրակիի գործատերը չէր ներկայացներ: Անոնք հակադիրներն են Աստուծոյ: **Եւ երբ բաղդատութեամբ լսենք պատգամը, եւ ո՛չ թէ նմանողութեամբ, անարդար դատաւորի առակով եւս կ'ըսուի մեզի, թէ Աստուծոյ հակադիրն անգամ եթէ ի վերջոյ զիջաւ այրիի թախանձանքերուն, Աստուած որ մարմնացումն է բարութեան, պիտի չլսէ՞ ձեր աղօթքները:**

Մեր Կեանքին Մէջ

Կեանքի դառն փորձառութիւնները սակայն տարբեր են առակներու սփոփարար թելադրանքներէն: Ոմանք իրենց աղօթքներուն պատասխանը երախտագիտութեամբ կը ստանան, սակայն թերեւս չենք սխալիր եթէ ըսենք որ աւելի շատ է թիւը այն աղօթաւորներուն որոնք անպատասխանի մնացած են, հակառակ իրենց խնդրանքին արդարութեան եւ անկեղծ համոզումին: Կրօնքի եւ աղօթքի ամենէն դժուար լուծելի խնդիրներէն մէկն է այս, թէ ինչո՞ւ մեր աղօթքները երբեմն չեն լսուիր: Անշուշտ դուրս կը մնան այն «աղօթքները» որոնք հաճոյքի համար եւ կամ բախտախաղերու հաշուոյն կ'ըլլան, երբ, օրինակի համար, մէկը կը համարձակի ըսելու որ եթէ աղօթքիս պատասխանը ստանամ եւ վիճակահանութենէս այդ մեծ գումարը ստանամ, եկեղեցիին շինութեան բոլոր ծախսերը կը հոգամ, մոռնալով որ եկեղեցին պարկեշտ աշխատանքով շահուած նուիրատուութեամբ կը կառուցուի, եւ ո՛չ բախտախաղով:

Յակոբոս Առաքեալ ստոյիկեան պարզութեամբ կը պատասխանէ այդ հարցումին, երբ կ'ըսէ թէ *«կը խնդրէք ու չէք առնէր, որովհետեւ չարաչար կը խնդրէք»* (Յակ. 4:3): Չարաչար խնդրել կը նշանակէ չար, եսասիրական ու աշխարհիկ նպատակներով Աստուծոյ դիմում կատարել, սակարկութեան թաքուն հաշիւներով: Բնականաբար ասոնց պատասխան կարելի չէ սպասել բարի եւ մարդասեր Աստուծմէ: Բայց ինչ

ըսել այն աղօթքներուն համար, որոնք կ'ըլլան իսկապէս արդար եւ բարի դատերու համար, հիւանդներուն համար որոնք կրնային աւելի երկար ապրիլ: Կամ ի՛նչպէս կարելի է աղօթել երբ Յոբի նման կորսնցուցած ես ամէն ինչ, առողջութիւնդ քայքայուած եւ ընտանիքդ քանդուած:

Հակառակ այս բոլորին, Նոր Կտակարանը ծայրէ ի ծայր աղօթքի յարատեւութիւնը կը շեշտէ, մեծագոյն օրինակը Մեր Տիրոջ Չարչարանքի եւ Խաչելութեան օրերուն արտասանած աղօթքներն են՝ Գեթսեմանիէն մինչեւ Գողգոթայ՝ ներում խնդրելով նոյնիսկ զինք չարչարողներուն: Նոյնը ըրաւ Ստեփանոս Նախավկայ՝ իր գլխուն տեղացող քարերու տարափին տակ, երբ կ'աղօթէր՝ *«Տէր, ասոնց ըրածը մեղք մի սեպեր»*:

Աղօթքին Պատասխանը

Պօղոս Առաքեալ կրնար բանտերը աղօթավայրերու վերածել: Նոյնը ըրին հայոց Ղեւոնդեանց Զահանայք՝ իրենց արգելարանի խոնաւ խաւարին մէջ, Վարդանանց Պատերազմէն ետք երբ Յազկերտ Բ. Տիգրան կանչեց ողջ մնացած երէցները 454 թուականին: Ասոնց եւ նման հետեւորդներ կենսաւորուած էին Մեծ Կենսատուէն՝ Զրիստոսէ, եւ որոնք տազնապալի կացութիւնները դիմաւորեցին բարձր ճակատով, լուսեղէն եւ աղօթանուէր քայլերով: **Ասոնց համար աղօթքը լոկ աղերսանք կամ խնդրանք չէր, այլ՝ հաղորդակցութեան միջոց՝ զօրութեան, ուժի, իմաստութեան եւ հոգեւոր կեանքի Ակնաղբիւրին հետ:**

Աստուած երբեմն կ'ուշացնէ մեր խնդրանքներուն ընթացք տալ, որպէսզի ժամանակը մաքրէ մեր մտածումները իրենց պարունակած մարդկային տարրերէն, եսասիրութենէ, շահասիրութենէ եւ փառասիրութենէ: Կ'ուշացնէ Աստուած իր պատասխանը մեր խնդրանքներուն, որպէսզի մեր առողջ եւ բարի փափաքները աւելի զօրանան, եւ անօգուտ եւ վատառողջները անգայտանան մշուշի պէս: Նաեւ, երբեմն փորձելու համար մեր յարատեւութիւնը եւ հաւատքին ուժգնութիւնը, քանի որ տոկալու, դիմանալու եւ համբերելու հիմքերը ուժեղ կամքի եւ հաստատ նկարագիր կերտելու կը ծառայեն: Համբերութիւնը փորձաքարն է հաւատքին:

Կ'ուշանան մեր աղօթքներուն պատասխանը որպէսզի կարենանք տեսնել մեր խնդրանքներէն ոմանց անհեթեթեւ անհիմն ըլլալը, եւ ոմանց մեր ձեռքով կարգադրելի ըլլալը: Այդ հիմամբ, հոգիի, միտքի եւ աշխարհի խաղաղութիւնը որքան պարգեւն են Աստուծոյ, Նոյնքան եւ ավելի, գործն են նաեւ մարդուն: Որքան ալ մեծ փափաքով աղօթենք, պիտի չդադրին պատերազմները, որովհետեւ անոնք մարդուն ստեղծած սխալներն են եւ մարդոց ձեռքով կրնան վերնալ: Եթէ մարդը կամենայ՝ կրնայ, եւ Աստուած ոչ մէկ շնորհք կը պարգեւէ՝ հակառակ մարդու կամքին:

Աստուած Երկայնամիտ Է

Աստուած Երկայնամիտ Է, որ կը նշանակէ համբերող Է, որպէսզի դիմացի անարդար կողմն ալ դարձի գայ, որովհետեւ Աստուած մեղաւորին մահը չուզեր, այլ անոր չար ճամբէն դարձն ու ապրիլը: Այս պատճառով Նոյնիսկ Աստուած շուտով չի պատասխաներ մեր խնդրանքներուն, ձգելով որ մարդ ինքզինք շտկէ եւ աղօթելէն չձանձրանայ: Ուրեմն հարստութեան եւ մեզի ընծայուած կեանքին, ժամանակին ու պատեհութեանց բարուք եւ հաւատարիմ **տնտեսութեան** հետ, յարատեւ ու թախանձագին աղօթքը հիմնական պայմաններն են պահելու համար այն հոգավիճակը որուն տիրացած Է զղջացող եւ ապաշխարող մարդը:

Առակին եզրակացուցիչ մասին վերջին տողը կը կնքէ Կիրակիին խորհուրդը, մատնանշելով այն Էական պայմանը որ **հաւատքն** Է: Նոյն այդ եզրակացուցիչ խօսքը միւս կողմէն կը բանայ վարագոյրը յաջորդ Կիրակիի խորհուրդին եւ անունին: Եւ այդ խօսքն Է *«Իսկ Որդի Մարդոյ եկեալ՝ գտանիցէ՞ հաւատ յերկրի»:*

ԳԱԼՍՏԵԱՆ ԿԻՐԱԿԻ

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

*«Կ'ըսեմ ձեզի. այլեւս պիտի չտեսնեք զիս,
մինչեւ ըսեք Օրինեալ Է Ան որ Տիրոջ անունով կուգայ»
(Մատթ. 23:39)*

Առաջին Գալուստը

Աւելի պատշաճ եւ իմաստալից անուն մը կարելի չէր երեւակայել Մեծ Պահոց Կիրակիներու ոսկի շղթայի վերջին օղակին համար: Կիրակիին խորհուրդը կը մեծնայ եւ համապարփակ նշանակութիւն կը ստանայ այն իրողութեամբ որ ան նուիրուած Է ո՛չ միայն Յիսուսի Երկրորդ, այլ նաեւ Անոր Առաջին Գալուստին, ինչպէս կը հաստատէ օրուան յատուկ շարականը, ուր կ'ըսուի՝ *«Երեւեցար ի մեջ մարդկան, զգեցեալ զկերպ ծառայական: Իսկ նոր Աղամդ ի վեց դարուն, այց արարեր կորուսելոյն»:*

Ինչպէս բացայայտ կ'երեւի, շարականին առաջին պատկերը, այսինքն երեք տուն խմբակը, ամբողջութեամբ նուիրուած Է Յիսուսի **առաջին** գալուստին, եւ անոր երկրորդ պատկերին մէջ Է որ կը հանդիպինք Քրիստոսի **երկրորդ** գալուստին, ուր կ'ըսուի, *«Տեսմաք եւ մեք ծառք անտառի, ընդ գալուստ Տեառնդ կրկնակի»:* Առաջին Գալուստը Բեթղէհէմի Սուրբ Ծնունդը եղաւ, որուն լրումն ալ՝ Երուսաղէմ մուտքը, որուն կ'ակնարկէ նոյն շարականը, *«Նստեալ ի յէջ եւ յաւանակ, կրկին ազանց գոլ օրինակ»*, ակնարկելով երկու ազգերուն՝ Զրէից եւ Յունաց:

Ուրիշ եկեղեցիներ եւս ունին Գալստեան անունով Կիրակի մը որ սակայն կապ չունի Մեծ Պահոց մեր այս Կիրակիին հետ: Կաթոլիկ եկեղեցին կը տօնէ գայն Ծննդեան

տօնը կանխող չորրորդ Կիրակիին, իսկ Օրթօտոքս (Յոյն) Եկեղեցին՝ Ճնունդէն առաջ եօթներորդ Կիրակի օր:

Երկրորդ Գալուստը

Տարակոյս չկայ որ Զրիստոնեայ Եկեղեցին կը հաւատայ Երկրորդ Գալստեան որուն մասին Աւետարանը յաճախ ակնարկած է պատկերաւոր ձեւով թէ ինչ պարագաներու ներքեւ տեղի պիտի ունենայ: Կայ նաեւ Պօղոս Առաքեալի եւ միւս Առաքեալներու թուղթերու վկայութիւնը ուսուցումներով եւ յորդորներով միասին: Այս Եկեղեցին նոյն հաւատքը անցուցած է իր Հաւատոյ Հանգանակին մէջ թէ *«գալոց է նովին մարմնով եւ փառօք Հօր ի դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս»*: Նախնական Եկեղեցին այնպէս կը հաւատար թէ պիտի չուշանար Յիսուսի Երկրորդ Գալուստը, մինչեւ իսկ աշակերտները այնպէս կարծեցին որ Երկրորդ Գալուստը արդէն իսկ տեղի ունեցած էր Իր Յարութեամբը, երբ Յարուցեալ Զրիստոսի հարցուցին, մինչ քառասնօրեայ տեւողութեամբ տակաւին իրենց հետ էր, *«Տէր, ա՞յս ժամանակի մէջ պիտի վերահաստատես Մեսիական թագաւորութիւնը»*:

Եկեղեցին արդարեւ կը հաւատայ թէ օրին մէկը Զրիստոս *«գալոց է նովին մարմնով եւ փառօք Հօր ի դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս»*, սակայն ոչ ոք պիտի գիտնայ Անոր վերստին գալստեան ստոյգ թուականը: Թէեւ կը յայտնէ այլազան պատկերացումներով գալուստին յանկարծ պատահիլը որ պիտի ըլլայ փայլակի պէս՝ յանկարծ տեսանելի երկնքին երեսը: Յիսուս կուտայ նաեւ նախանշանները որոնք այս աշխարհին կը պատկանին եւ անոր մոլորանքին ու անկրօնութեան, եսակեդրոն պահանջներու արդիւնք ըլլալով, եւ կը շարունակեն ամեհի արագութեամբ եւ կործանարար ընթացքով:

Երկրորդ Գալստեան Նախանշանները

Սուտ մարգարէներ, որոնք պիտի քարոզեն եւ յայտարարեն թէ *«ես եմ Զրիստոսը եւ շատերը պիտի մոլորեցնեն»*: Ասոնց թակարդէն ազատողներ պիտի ենթարկուին **հալածանքներու**, *«ձեզի պիտի մատնեն նեղութիւններու եւ պիտի սպաննեն ձեզմէ շատեր, եւ անօրէնութեան բազմանալուն*

*պատճառով շատերուն սերը պիտի ցամքի»։ Պատերազմներ պիտի ըլլան՝ «ազգ ազգի վրայ պիտի քայլէ ու սով եւ ժանտախտներ պիտի պատահին»։ Եւ վերջապէս **երկնային դրութիւնը** պիտի խանգարուի՝ «արեւը պիտի խաւարի եւ լուսինը իր լոյսը պիտի չտայ, ու երկինքէն աստղեր պիտի թափթըփին»։ Այս նախանշաններէն շատերը պատահած են ու կը շարունակեն պատահիլ Եկեղեցիի հիմնումէն ասդին։ Նախնագոյն հերետիկոսներն ու 159 հերձուածողները որոնք յիշուած են Հայ Եկեղեցւոյ «Ձեռնադրութեան Մատոց»ին մէջ, մինչեւ մեր օրերու աղանդաւորները կը հաստատեն ճիշդ այն որ Քրիստոս նախատեսած է Աւետարանին մէջ։ Ասոնք կը միտին ըսելու թէ «ես եմ Քրիստոսը», մինչդեռ կ'ուրանան թէ «Քրիստոսն է ճանապարհը, ճշմարտութիւնն ու կեանքը»։*

Ասոնց համար է որ Քրիստոս կ'ըսէ «Չգոյշ եղեք, չըլլայ որ մէկը ձեզ խաբէ, վասնզի շատեր պիտի գան իմ անունովս եւ մոլորեցնեն. մի՛ հաւատաք անոնց»։ Չենք ուզեր ըսել որ բոլոր հերետիկոսներն ու ընկերութեան մէջ քարոզիչ կոչուածները ամբողջութեամբ կը սխալին, որովհետեւ անոնց Եութիւնը մասնակի ճշմարտութիւն մը կը շեշտէ ի հեճուկս հիմնական ճշմարտութեանց։ Արիոս կամ Նեստոր Յիսուսի մարդկային բնութեան վրայ կը դնէին իրենց ուսուցման շեշտը, որ սխալ չէր, եւ սակայն կը մոլորէին Քրիստոսի աստուածութիւնը ուրանալով։ Նոյնն է ընկերութեան մէջ, կը քարոզեն Աւետարանէն դուրս եւ անոր հակառակ, իբր թէ բարեկարգելու մարդը կամ ընկերութիւնը։

Ֆրանսական Յեղափոխութիւնը 1789 թուին հաւասարութիւն, եղբայրութիւն եւ ազատութիւն նշանաբանով ճամբայ ելաւ, որոնք Աւետարանի հիմնական սկզբունքներն են, սակայն փորձեցին իրագործել զանոնք առանց Աստուծոյ գաղափարին որ անընդունելի եղաւ փորձառական ու պատմական իրողութեանց լոյսին տակ՝ առանց ընկերութիւնը կազմող անհատներու ներքին եւ հոգեկան փոփոխութեան։ Այդ պատճառով այդ սկզբունքները մնացին միայն թղթադրամներուն վրայ, որ տեւական խորհրդանշանն է բոլոր անհաւասարութիւններուն, եղբայրադաւ կռիւներուն եւ ազատութեանց կաշկանդումին։

Աւետարանը՝ Ակունք Առողջ Ուսուցումներու

Որպէսզի ամէն դրութիւն եւ անոնց յատուկ սահմանադրութիւնները կարենան իրենց նպատակին ծառայել, անհրաժեշտ է որ զանոնք գործածելու կանչուած անհատները **մշտապէս** Աւետարանի առողջ ուսուցումներով սնանին, որպէսզի այդ ուղեցոյցները գործիքները ըլլան Աստուծոյ կամքին, որ կը տիրապետէ ինչպէս երկինքի մէջ, նաեւ երկրի վրայ: Ազատութեան անոպայ սանձարձակութիւններ եւ չարաչար գործածութիւններ ատելութեան խարոյկներու կը վերածեն մարդոց խաղաղ կեանքը:

Մարդիկ կը մոռնան Զրիստոսի վճռական խօսքը որ ի վեր է քան զամենայն սահմանադիր եւ յօրինուած օրինակարգեր, *«Վասնզի առանց ինձի ոչինչ կրնաք ընել»*: Անոր կրօնական եւ ընկերային ուսուցումէն դուրս փրկութիւն չկայ մարդկութեան համար: **Ասոր վկայ է ամբողջ մարդկային պատմութիւնը**: Յերետիկոսներ եւ անաստուած ընկերային բարեկարգիչներ եթէ շիտակ եւ օգտակար ուսուցում մը ունին, այդ արդէն Աւետարանէն ներշնչուած է: Անոր գործադրութեան միջոցները զուտ մարդկային հնարքներ են՝ հակադրուած աստուածադիր ու բարոյական օրէնքներուն:

Հալածանքը՝ երկրորդ նշանը պիտի ըլլար Զրիստոսի գալուստը կանխող: Ե՞րբ եղած է սակայն որ հարազատ եւ իրական Զրիստոնէութիւնը չէ հալածուած: Ծանօթ են Հռոմի առաջին կայսրերուն հալածանքը, կամ *«երկաքնակներու»* հալածանքը *«միաքնակներու»* դէմ, կամ Պապական Եկեղեցիին հաւատաքնութեան հալածանքը, եւ յետագայի Կաթօլիկ եւ Բողոքական հակամարտութիւնները: Չմոռնանք Զրիստոսի խօսքը՝ *«Եթէ զիս հալածեցին, ապա ձեզ ալ պիտի հալածեն»*: Իսկ Պօղոս Առաքեալ կը գրէ, *«Ամէն անոնք որ աստուածպաշտութեամբ կ'ուզեն ապրիլ՝ ի Զրիստոս Յիսուս, հալածանքի ենթակայ պիտի ըլլան»*:

Պատերազմները: Եղա՞ծ է արդեօք ժամանակ մը որ մարդկութիւնը ապրած ըլլայ առանց պատերազմի: Աւետարանական ժամանակներու իրեական պատերազմներէն մինչեւ համամարդկային համայնակուլ պատերազմները. *«Լսելոց էք պատերազմունս եւ համբաւս պատերազմաց»* կ'աւելցնէ

Յիսուս: Համաշխարհային պատերազմները եթե շարունակուին, հնարաւոր են սրբելու երկրագունտի ամբողջ կեանքը, եւ տառապէս պիտի իրականանայ՝ *«ազգ ազգի վերայ, սով եւ սրածուրթիւն եղիցին, արհաւիրք եւ նշանք մեծամեծք յերկնից»* տերունի ազդարարութիւնը:

Յիսուս գուշակեց նաեւ Երուսաղէմ քաղաքի *«կատարած»*ը եւ կործանումը: Իր խօսքերէն շուրջ 40 տարիներ յետոյ Իր ըսածները տառապէս իրականացան, եւ 70 թուականին Հռոմայեցիներ հիմնայատակ կործանեցին զայն, որ չգիտցաւ իր փրկութեան ժամը եւ սպաննեց իրեն եկած ՓՐԿԻՉԸ: Այս նախապատկերը եղաւ աշխահի կործանումին՝ որպէս հետեւանք մարդուն ապստամբութեան Աստուծոյ դէմ:

Այս բոլորէն կ'ուզենք հետեւցնել թէ աշխարհ կ'ընթանայ դէպի Երկրորդ Գալուստը այն գիծով որ նախատեսուած է Աւետարանի յայտնութենական նախաձայնութեան մէջ:

Տիեզերական Կարգի Խանգարումը

Ներկայիս այդ յորձանքին մէջ է աշխարհը: Մարդուն թափանցումը արտամթնոլորտային միջոցէն ներս, դէպի մոլորակներ, չնախատեսուած սխալի մը հետեւանքով, արդեօք պատճառ պիտի չըլլա՞ն արեգակնային դրութեան մէջ տիրող ներդաշնակութիւնը խանգարելու:

«խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» է Զրիստոսի առաջին Յայտնութիւնը՝ Աստուածայայտնութիւնը: Նոյնքան *«մեծ»* եւ սակայն *«սուկալի»* խորհուրդ մըն է Զրիստոսի երկրորդ Յայտնութիւնը: Առաջինը յայտնի եւ պատմական, տեղով եւ թուականով, իսկ երկրորդը վիճաբանութեանց ենթակայ, քանի որ գիտական եւ փորձառական ոչ մէկ տուեալներով կ'ըմբռնուի: Հաստատ գիտենք որ պատմութեան **Նոր շրջանը** սկսաւ Զրիստոսի Առաջին գալուստով, որմէ սկսեալ կը հաշուենք պատմութեան թուականը՝ **Յամի Տեան** կոչելով համամարդկային պատմութեան ընթացքը:

Խմբագիրին Վերջաբանը

Երջանկայիշատակ **Ընորիք Պատրիարք Հօր** սոյն հատորը կը փափաքիմ հետեւեալ յաւելեալ բացատրութեամբ եզրափակել:

Մեր Տերն ու Փրկիչը երեք յորդորներ տալով իր Երկրորդ Գալուստը մեկնաբանեց, ո՛չ անպայման իր վերադարձը շեշտելով դեպի մեզ, այլ մեր դեպի իրեն դիմելն ու յառաջանալը, քայլ առ քայլ: Այդ յորդորներեն առաջինը եղաւ շատ յաճախակի կրկնած իր պարզ խօսքը՝ **«պատրաստ եղէք»**: Ամենէն կարելորն ըլլալով այս մէկը Զրիստոս իր աշակերտներուն հետաքրքրութիւնը դարձուց դեպի իրենց պատրաստուիլը, քան թէ իր ի՛նչպէս եւ ե՛րբ գալու խորհուրդը: Ուղղակի ըսաւ թէ ժամն ու կերպը ինք անգամ չէր գիտեր, նաեւ ոչ երկնքի հրեշտակները, բայց միայն՝ ԶԱՅՐԸ:

Երկրորդ, երբ Զրիստոս կը քարոզէր, իր պատգամին վերջին խօսքն էր **«երբ Մարդու Որդին վերստին գայ հաւատք պիտի գտնէ՞ երկրի վրայ»**: Զոս ալ յայտնի կը դառնայ իր հետեւորդներուն հաւատարմութիւնը, որուն նախապայմանն է հաւատալ Անոր որ կը քարոզէր, քան թէ մտահոգուիլ թէ ի՛նչպէս եւ ե՛րբ պիտի կատարուէր Անոր Երկրորդ Գալուստը: Որքա՛ն ճշմարիտ են այս երկու եւ հետեւեալ երրորդ յորդորները, երբ կը դիտենք աշխարհի կացութիւնը այսօր, ո՛չ հաւատք եւ ո՛չ պատրաստութիւն մնացեր է, բացի անոնցմէ որոնք տակաւին բաց կը պահեն Զրիստոսի Եկեղեցւոյ դռները, հաւատքով եւ պատիւով, ու կը պատրաստուին անձանձրոյթ:

Երրորդ պատգամը եղաւ յաւիտենական պատգամ մը, երբ Յարուցեալ Զրիստոս, իր քառասնօրեայ երեւումներուն վերջաւորութեան, Զամբարձումէն անմիջապէս առաջ, երեւցաւ աշակերտներուն: Անոնք ըսին, **«Տէր, ուրեմն հիմա՞՞ է որ պիտի հաստատես Իսրայէլի թագաւորութիւնը»**: Յարուցեալ Տէրը պատասխանեց, **«ձեզի չիյնար գիտնալ ժամանակն ու կերպը զորս Զայրը միայն իր իշխանութեամբ որոշած է»** (Գործք. 1:6-7): Տէրը եզրակացուց ամենակարեւոր մասը իր խօսքին, թէ փոխանակ հարցնելու՝ դուք շուտով Սուրբ Զոգիի զօրութիւնը պիտի ստանաք ու **դառնաք իմ վկաները** Երուսաղէմի մէջ եւ աշխարհի չորս ծագերուն: Եւ յիրաւի, Զոգեգալուստէն ետք աշակերտներ **Առաքեալներ** դառնալով, հոգիի եւ միտքի նորոգեալ զօրութեամբ գացին եւ քարոզեցին Զրիստոսի խօսքը եւ բոլորն ալ, բացի Յովհաննէս Աւետարանիչէն, **նահատակուեցան որպէս վկաները Զրիստոսի**:

Մեր մտածումն ալ այս եղաւ Երկրորդ Գալստեան մասին, թէ մի՛ հարցնէք, այլ եղէ՞ք վկաները, ու այդ ճամբով մօտեցէք Յարուցեալ Փրկչին: Մեր դէպի Իրեն յառաջանալը աւելի ըմբռնելի է մեզի համար եւ կարելի, քան Իր Գալուստը, քանզի որքան պատրաստուինք, այնքան մօտեցած կ'ըլլանք մեր Տիրոջ:

Բովանդակություն

	Էջ
Գնահատանքի Խօսք	70
Մուտք	72
Նախաբան Խմբագրի	74
Պահքի Մասին Ընդհանրապես	75
Մարգարեություն Եսայեայ	85
Բարեկենդանի Կիրակի Երջանություն	87
Արտաքսման Կիրակի Կորուստ Դրախտի	90
Անառակի Կիրակի Դարձը	95
Վատնում	99
Երեց Անառակը	104
Տևտեսի Կիրակի Տևտեսություն Նիւթական Չարստութեան	108
Դատաւորի Կիրակի Աղօթքը	114
Գալստեան Կիրակի Քրիստոսի Երկրորդ Գալստեան Խորհուրդը	121

